

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Академія економічних наук України
Спілка економістів України
Національний університет «Львівська політехніка»
Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова
Тбіліський державний університет ім. Іване Джавахішвілі, м. Тбілісі (Грузія)

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Матеріали
VI Міжнародної науково-практичної конференції
5–6 листопада 2021 р.

Секція 1.
Теоретичні аспекти розвитку національної економіки
та концептуальні засади
забезпечення національної безпеки

Л. Б. БУШОВСЬКА
Хмельницький національний університет

СУТНІСТЬ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА
ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

Кадрова безпека – це процес запобігання впливів на економічну безпеку підприємства за допомогою ліквідації чи зниження ризиків і різноманітних загроз, що пов’язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами загалом. Кадрова безпека є комбінацією складових, пов’язаних складними зв’язками [1]. До основних негативних факторів, що впливають на рівень економічної безпеки підприємства, джерелом яких є персонал, належать:

- помилкові дії окремих співробітників фірми – від кур’єра до керівника найвищої ланки;
- вплив посадових осіб органів державної влади та управління, зокрема (правоохоронних, податкових та інших контролюючих структур);
- дії різних суб’єктів господарювання, особливо підприємств-конкурентів (економічні, розвідувальні, що впливають на окремі ланки діяльності);
- ланцюжки неефективних рішень персоналу підприємства через недостатню кваліфікацію, недбалість керівників, менеджерів, логістів, аналітиків.

Концепції і стратегії економічної безпеки практично реалізуються через систему конкретних заходів і механізмів, які, розробляються на основі аналізу результатів моніторингу якісних критеріїв і їх кількісних параметрів.

Найвищого ступеня безпеки досягають за умови, що весь комплекс показників перебуває в допустимих межах своїх порогових значень. Головними групами критеріїв безпосередньо в кадровій безпеці є показники: чисельного складу персоналу та його динаміки;

кваліфікації й інтелектуального потенціалу; ефективності використання персоналу; якості мотиваційної системи.

Установивши спеціальні критерії і визначивши їх параметри, кадрова служба, крім того, зобов'язана:

1. Забезпечити розроблення поточних і планових значень показників кадрової безпеки для стратегічного і оперативного планування.
2. Здійснювати постійний моніторинг установлених показників.
3. Надавати з різною періодичністю і в певному обсязі дані звітності за станом критеріїв.
4. Негайно повідомляти в орган управління і службу безпеки при отриманні сигналу щодо негативного відхилення значення показника.
5. Брати участь у розробленні й реалізації сценаріїв і заходів щодо стабілізації параметрів діяльності підприємства тощо.

На кадрову безпеку підприємства впливають як зовнішні (тиск на співробітників, інфляційні процеси), так і внутрішні фактори (недостатня кваліфікація працівників, неефективна система мотивації), які треба враховувати при аналізі стану кадрової роботи з погляду безпеки щодо безбитковості трудових відносин.

Для збереження кадрової безпеки варто використовувати сучасні кадрові технології, включаючи такі механізми: ефективну мотивацію; прискорену адаптацію (за рахунок наставництва); своєчасне запобігання конфліктним ситуаціям, атестацію; компенсацію; розумну політику звільнення; пропаганду корпоративності.

Процес планування та управління персоналом спрямований на забезпечення належного рівня економічної безпеки, має охоплювати організацію системи підбору, наймання, навчання і мотивації праці необхідних працівників, зокрема, матеріальні і моральні стимули, престижність професії і волю до творчості, забезпечення соціальними благами.

Кадрова безпека підприємства, як підсистема економічної безпеки, дає змогу підприємству досягати економічного зростання шляхом застосування знань, вмінь, навичок, досвіду, пізнавальних та духовних здібностей своїх співробітників, їх інтелектуального рівня та інших складників, що й забезпечують безпеку підприємства загалом. Розвиток та успішне функціонування підприємств передбачає ефективність забезпечення кадрової безпеки, яка виступає одним з головних пріоритетних завдань у досягненні успішного функціонування не лише одного підприємства чи групи підприємств, а й економічної системи загалом. Водночас кадрова безпека не тільки сприяє збереженню та ефективній діяльності суб'єктів господарювання, але забезпечує поступ у розвитку національної економіки відповідно до тенденцій зміни світового економічного простору. Кадрова безпека підприємства як складова системи економічної безпеки підприємства відображає рівень

безпеки основного ресурсу підприємства – його працівників. Кадри – це основна рушійна сила будь-якого процесу, зокрема функціонування підприємства. Рівень захищеності кадрів впливає на рівень захищеності самого підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз, оскільки лише працівники, які почувають себе в безпеці здатні бути лояльними, відповідно, і продуктивними та відданими інтересам підприємства.

Література

1. Касич А. О., Медвідь Г. С. Управління кадровою безпекою на українських підприємствах через призму макроекономічних процесів. Ефективна економіка. 2019. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6824> ОІ: 10.32702/2307-2105-2019.1.9.
2. Пересипкін М. М. Кадрове забезпечення системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності України в умовах євроінтеграції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. : 21.04.02. «Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності». Харків, 2018. 24 с.

Л. І. МОРОЗ, Н. М. КОВАЛЕНКО
Запорізький національний університет

РОЛЬ ДП «ЗАПОРІЗЬКЕ МАШИНОБУДІВНЕ КБ «ПРОГРЕС» ІМ. АКАДЕМІКА О. Г. ІВЧЕНКА» У РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ АВІАЦІЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Сучасне авіабудування – одне із найбільш капіталомістких і наукомістких напрямків машинобудування, у якому впроваджено усі досягнення науки і техніки. Останнім часом галузь почала проявляти активність, зазнавши серйозних змін і ставши найважливішою частиною світової економіки: змінилися усі технічні характеристики лайнерів (розмір, вантажопідйомність, тип, безпека експлуатації, швидкість); вантажні та пасажирські перевезення динамічно розвиваються.

Завдяки низці авіакомпаній Україна посідає сьоме місце серед країн із повним циклом виробництва літаків – від проектування до виробництва літаків і двигунів. Однак, за експертними оцінками, виробка нових проєктів і виведення української техніки на міжнародний ринок будуть економічно доцільними тільки після запуску серійного виробництва літаків. У даний час одним із можливих методів вирішення цієї проблеми є фінансування державних програм на закупівлю нового обладнання. Історична особливість полягає у тому, що продукція українських підприємств – це транспортні та пасажирські лі-

таки регіональних і середніх магістральних маршрутів. Це дає українським виробникам можливість відокремитися від найбільших світових виробників авіатехніки у різних галузях ринку [1, с. 142].

Державне підприємство «Запорізьке машинобудівне конструкторське бюро «Прогрес» імені академіка О. Г. Івченка» зробило вагомий внесок у розвиток світової авіації і є лідером у будівництві авіаційних двигунів в Україні.

Основною метою діяльності ДП «Івченко-Прогрес» є збереження і зміцнення науково-технічного потенціалу авіаційної промисловості України, підтримання високого рівня конструкторських розробок нових газотурбінних двигунів авіаційного та промислового застосування, підвищення економічної ефективності наукової та виробничої діяльності, забезпечення відповідності системи якості підприємства державним і міжнародним стандартам, збереження та розширення партнерських відносин зі споживачами [2].

Підприємство спеціалізується на розробці двигунів для багатьох типів літаків і вертольотів, а також приводів і спеціального обладнання для промислового використання. Продукція ДП «Івченко-Прогрес» використовується у 60 типах літальних апаратів [2].

У підприємства понад 230 ділових партнерів по всьому світу. На сьогодні основним замовником нових двигунів виробництва ДП «Івченко-Прогрес» є Китайська народна республіка. Підприємство підтримує відносини та працює із понад 100 країнами світу, куди поставляє свою продукцію або обслуговує двигуни власного виробництва. Основними країнами-споживачами продукції ДП «Івченко-Прогрес» на зовнішньому ринку є такі: Об'єднанні Арабські Емірати, Грузія, Чехія, Туреччина, Австрія, Перу, Португалія, Великобританія, Швейцарія, Молдова, Азербайджан, Нідерланди, Польща, Білорусь, КНР, Казахстан, Латвія, Франція.

ДП «Івченко-Прогрес» постійно бере участь у спільних міжнародних проєктах. Так, за участі ДП «Івченко-Прогрес» було реалізовано міжнародний проєкт «AERO-UA» в рамках програми «Горизонт 2020». Проєкт «AERO-UA» схвалений і профінансований Європейським Союзом в межах рамкової програми із досліджень та інновацій «Горизонт 2020». Проєкт «AERO-UA» програми «Горизонт 2020», одним із бенефіціарів якого була Національна академія наук України, розпочався у 2016 році і тривав 3 роки. Консорціум проєкту складався із 9 партнерів, 5 із яких представляють Україну (Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського, Харківський авіаційний інститут, НАН України, Запорізьке машинобудівне конструкторське бюро «Прогрес» імені академіка О. Г. Івченка», Український науково-дослід-

ний інститут авіаційної технології «УкрНДІАТ» і корпорація «ФЕД»), а також 4 промислові компанії і університети Європейського Союзу [2].

Завданням проекту «AERO-UA» є стимулювання наукової співпраці в авіаційній галузі між Україною та ЄС шляхом стратегічної та адресної підтримки. Проект «AERO-UA» орієнтований виключно на Україну, оскільки вона має величезний авіаційно-космічний потенціал, але водночас має недостатній рівень міжнародної кооперації у цій галузі.

ДП «Івченко-Прогрес» здійснює тісну співпрацю з ДП «Конструкторське бюро «Південне» ім. М. К. Янгеля» щодо розробки літальних апаратів різного призначення. Так, у 2012 році ДП «Івченко-Прогрес» і КБ «Південне» почали розробку літальних апаратів різного призначення з прямоточними повітряно-реактивними двигунами (ППРД). До кінця 2018 р. ДП «Івченко-Прогрес» успішно виконало три науково-дослідні роботи, що присвячені створенню ППРД багаторазового й одноразового використання. Отже, ДП «Івченко-Прогрес» накопичило достатній рівень науково-технічних напрацювань для початку виконання науково-дослідних конструкторських робіт щодо ППРД [3, с. 112].

Одним з найбільш перспективних проектів ДП «Івченко-Прогрес» є розробка двигуна для надзвукової ракети «Блискавка», яку розробляє КБ «Південне». На даний час ДП «Івченко-Прогрес» провело стендові випробування прототипу двигуна для ракети «Блискавка». У жовтні 2020 р. КБ «Південне» захистило авансовий проект нової надзвукової ракети «Блискавка» перед комісією Міністерства оборони України. Військово-повітряні сили зацікавилися цим перспективним озброєнням. Планується, що «Блискавка» буде ракетою класу «повітря–земля». Як пускові платформи розглядаються літаки Су-27 і Су-24М, які знаходяться на озброєнні збройних сил України [4].

ДП «Івченко-Прогрес» має також досвід співпраці із турецькими компаніями у низці проектів. Одним із останніх проектів ДП «Івченко-Прогрес» є розробка двигуна для турецького безпілотного літального апарату «Goksungur».

Крім того, ДП «Івченко-Прогрес» уклало контракт із Туреччиною на виробництво двигуна AI-35, який, крім використання у якості двигуна для крилатої ракети, може також використовуватися на безпілотних літальних апаратах.

Сьогодні ДП «Івченко-Прогрес» володіє передовими технологіями проектування і виробництва. Експериментальний комплекс, один із найпотужніших у Європі, включає 17 станцій і 78 спеціальних агрегатів, призначених для вирішення різних завдань із випробування двигунів, заміни їх вузлів, проведення досліджень, затвердження й удосконалення конструкції, підвищення надійності та ефективності двигунів.

Підприємство має понад 500 ділових партнерів із усього світу, в основному це авіакомпанії Азії та Європи. Продукцію розробки ДП «Івченко-Прогрес» випускає завод із серійного виробництва: ПАТ «Мотор Січ». Газотурбінні двигуни, виготовлені за документами ДП «Івченко-Прогрес», успішно експлуатуються багатьма авіакомпаніями світу.

Література

1. Торговельна політика: перспективи участі України в ініціативі «Один пояс, один шлях» : монографія ; за ред Т. О. Осташко. Київ, 2020. 334 с. URL : <http://ief.org.ua/docs/mg/326.pdf> (дата звернення: 24.10.2021 р.).
2. ДП «Івченко-Прогрес» : офіц. сайт. URL : <https://ivchenko-progress.com/> (дата звернення: 24.10.2021 р.).
3. Проблеми координації воєнно-технічної та оборонно-промислової політики в Україні. Перспективи розвитку озброєння та військової техніки : VIII міжнар. наук.-техн. конф. ; тези доп. Київ, 2020. 425 с.
4. Стендові випробування двигуна для надзвукової ракети розробки КБ «Південне». «Дніпро вечірне» : офіц. сайт. URL : <https://dv-gazeta.info/dneprnews/proshli-stendovyye-istrytaniya-dvigatelya-dlya-sverh/zvukovoy-rakety-razrobotki-kb-yuzhnoe.html> (дата звернення: 24.10.2021 р.).

А. В. МЕЙШ

Хмельницький національний університет

ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ ТА НОРМИ ПОВЕДІНКИ ЯК КРОК ВСТАНОВЛЕННЯ СУСПІЛЬНОЇ ДОВІРИ В ДЕПУТАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Суттєвим кроком для встановлення суспільної довіри до вибраних представників є слідування етичним принципам та нормам поведінки в депутатській діяльності.

Етичні принципи та норми депутатської етики впливають з призначення депутатської діяльності, соціальних функцій, які вона виконує. Кінцева мета депутатської діяльності фіксується в її місії, яка задає ціннісно-нормативний і функціональний зміст цієї діяльності.

Професійне призначення формує розуміння місця професії у суспільстві та відповідних вимог до працівників, не просто закладаючи поведінкові стандарти, а утворюючи особливий життєвий світ, світоглядні установки, спосіб життя професіонала. Місія подається як ясна,

стисла і добре сформульована заява про призначення професійної діяльності, в якій фіксується сутність професії, адресат професійних зусиль і часто – основні принципи, на яких вона базується. Це дозволяє стати їй «доконечним» критерієм оцінювання професійної діяльності, зберегти критичність у ставленні до розповсюджених професійних практик.

Суспільна місія депутатської діяльності стає основою для побудови всієї системи депутатської етики та фактором ствердження моральних відносин між владою та громадянами. За Законом України «Про статус народного депутата України» згідно зі Статтею 1 народний депутат України є представником Українського народу у Верховній Раді України і уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, передбачені Конституцією України та законами України [1]. Приходячи в парламент, депутат має орієнтуватися в своїй діяльності на задоволення інтересів та потреб народу, громадян як гармонійної цілісності. Місією народного депутата України є служіння Українському народу.

Основне призначення діяльності депутатів місцевих рад зафіксоване в Законі України «Про статус депутатів місцевих рад». За Законом України «Про статус депутатів місцевих рад» згідно зі ст. 2: депутат сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради є представником інтересів територіальної громади села, селища, міста чи їх громад; депутат місцевої ради зобов'язаний виражати і захищати інтереси відповідної територіальної громади та її частини – виборців свого виборчого округу, виконувати їх доручення в межах своїх повноважень, наданих законом, брати активну участь у здійсненні місцевого самоврядування [2]. Із цього закону випливає місія депутатів місцевих рад. Суспільною місією депутатів місцевих рад є служіння інтересами суспільства, територіальної громади, виборців свого виборчого округу.

Із суспільної місії депутатської діяльності можемо виокремити основні цінності та принципи цієї діяльності.

Вважається, що базовими цінностями депутатської діяльності є прозорість, підзвітність, орієнтація на консенсус, спільна робота громадян і влади, чуйність реагування, оперативність.

До базових цінностей та принципів депутатської етики відносять: пріоритет суспільного блага (для депутатів місцевих рад – інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу); верховенство права; чесність; цілісність; повага (практичне визнання гідності громадян, інших депутатів, посадових осіб, власної гідності); цінування загальноновизнаних норм моралі, етичних норм суспільного життя; безпристрасність та неупередженість; незалежність (нерідко рення зовнішнім впливам та натискам, керованість у своїй діяльності

тільки національними, громадськими інтересами, спроможність вільно формувати й висловлювати свою позицію); відповідальність; відкритість; ретельність та добросовісність; ініціативність; результативність та ефективність.

Комітет зі стандартів публічної сфери Великобританії в своїй Першій доповіді (1995) виділив сім основних принципів поведінки в публічній сфері: безкорисність, принциповість, безпристрасність, підзвітність, відкритість, чесність, лідерство.

Норми, стандарти поведінки депутатів є конкретизацією цінностей та принципів депутатської етики, конкретними вказівками, вимогами до депутатського корпусу. Важливо зазначити, що вони включають загальновизнані моральні норми та норми депутатської етики.

За Законом України «Про статус народного депутата України» згідно зі ст. 1 при виконанні своїх повноважень народний депутат керується Конституцією України, законами України та загальновизнаними нормами моралі [1]. За Законом України «Про статус депутатів місцевих рад» згідно зі ст. 8 «Депутатська етика» депутат місцевої ради повинен керуватися у своїй діяльності та поведінці загальновизнаними принципами порядності, честі і гідності [2].

Щодо суто норм депутатської етики, то ними регламентується: виконання депутатських обов'язків; публічна поведінка; поведження на засіданнях ради, при роботі в комітетах і комісіях; стосунки з виборцями та ЗМІ; питання депутатського імунітету; відносини з органами, що представляють інші гілки влади; міжфракційні відносини; стосунки депутатів з їхніми політичними партіями; антикорупційна поведінка (включаючи управління конфліктом інтересів); зустрічі з іноземними громадянами, перебування в інших державах; організація роботи та повноважень комісій з питань депутатської етики тощо.

Антикорупційний блок норм депутатської етики включає в себе норми щодо: несумісних сторонніх інтересів, побічної діяльності, фінансового декларування; привілеїв, послуг та подарунків; реагування на неправомірні пропозиції; заборони зловживання посадовим становищем.

Стосовно чітко зафіксованих етичних норм діяльності українських парламентарів, то вони містяться в Законі України «Про статус народного депутата України». Тут йдеться про те, що:

1. У своїй діяльності народний депутат повинен дотримуватися загальновизнаних норм моралі; завжди зберігати власну гідність, поважати честь і гідність інших народних депутатів, службових та посадових осіб і громадян; утримуватись від дій, заяв та вчинків, що компрометують його самого, виборців, Верховну Раду України, державу.

2. Неприпустимим є використання народним депутатом свого депутатського мандата всупереч загально визнаним нормам моралі, правам і свободам людини і громадянина, законним інтересам суспільства і держави.

3. Народний депутат не повинен використовувати депутатський мандат в особистих, зокрема корисливих, цілях [1].

За Законом України «Про статус депутатів місцевих рад» депутат місцевої ради повинен: не використовувати депутатський мандат в особистих інтересах чи в корисливих цілях; не розголошувати відомостей, що становлять державну або іншу таємницю, яка охороняється законом, інших відомостей з питань, що розглядалися на закритих засіданнях ради чи її органів і не підлягають за їх рішенням розголошенню, та відомостей, які стосуються таємниці особистого життя депутата місцевої ради або виборця, що охороняється законом, чи стали йому відомі у зв'язку з його участю в депутатських перевірках; не допускати образливих висловлювань, не використовувати у публічних виступах недостовірні або неперевірені відомості стосовно органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ і організацій, їх керівників та інших посадових чи службових осіб, депутатських груп, фракцій, окремих депутатів місцевих рад; не приймати будь-яких гонорарів, подарунків, не отримувати винагород безпосередньо чи опосередковано за дії, пов'язані зі здійсненням ним депутатських повноважень [13].

Серед конкретних обов'язків депутатів, зафіксованих в «Європейському кодексі поведінки з політичної доброчесності народних обранців місцевого та регіонального рівнів», є заборона прихильного ставлення, заборона використання службового становища на власну користь, заборона корупції, заборона збереження окремих посад. Крім цього, в кодексі прописуються правила щодо проведення передвиборчої кампанії, конфлікту інтересів, обмеження на суміщення двох або більше посад, виконання дискреційних повноважень, дотримання бюджетної та фінансової дисципліни. В документі прописуються норми щодо обмеження та декларування витрат на передвиборчу кампанію, декларування інтересів, дотримання порядку внутрішнього та зовнішнього контролю. Фіксуються також норми відносин з громадянами, з працівниками органів місцевого самоврядування, ЗМІ, поширення кодексу серед народних обранців, громадян, працівників органів місцевого самоврядування та ЗМІ [3].

Етика депутатської поведінки передбачає здійснення дій в режимі постійного врахування інтересів і потреб виборців, в межах етичного кодексу, законодавчих та регламентних норм, традицій депутатської діяльності.

Література

1. Про статус депутатів місцевих рад : закон України прийнятий 11.06.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 40. Ст. 290.
2. Про статус народного депутата України : Закон України прийнятий 17 листопада 1992 р. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 3. Ст. 18.
3. Європейський кодекс поведінки з політичної доброчесності народних обранців місцевого та регіонального рівнів / Конгрес місцевих та регіональних влад Ради Європи / Conseil de l'Europe, March 2016. С. 18–28.
4. Парламентская этика: сравнительный анализ [Електронний ресурс]. URL: [www.ndi.ru/ARCHIVE/Russian/Parlament_Ethic/ Parl_Ethic/ 2.shtml-SKK](http://www.ndi.ru/ARCHIVE/Russian/Parlament_Ethic/Parl_Ethic/2.shtml-SKK).

І. Г. ПАВЛОВСЬКА

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЛАНЦЮГАМИ СТВОРЕННЯ ВАРТОСТІ У ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

У сучасних умовах розвитку економіки України, ефективне функціонування підприємств харчової промисловості обумовлюється низкою факторів, серед яких варто виділити й збалансованість ланцюгів створення вартості.

Для України проблема формування та управління ланцюгами створення вартості актуалізується у зв'язку з тим, що цей ланцюг, з одного боку, повинен дозволити підприємству підвищувати власну економічну ефективність, а з іншого, не обтяжувати його виконанням невластивних видів діяльності і не знижувати ефекту спеціалізації. Дана проблема ускладнюється необхідністю створення ланцюга, здатного задовольняти економічні інтереси як його внутрішніх (власників і найманих працівників), так і зовнішніх учасників (постачальників, посередників, покупців, держави).

Ланцюг створення доданої вартості включає всі бізнес-процеси, які повинні бути виконані від моменту отримання замовлення від споживача до постачання кінцевого продукту. В основі доданої вартості може бути системна інтеграція, консалтинг, навчання, впровадження тощо [1].

Пандемія COVID-19 відновила інтерес до питань управління ланцюгами створення вартості продукту, адже саме міжнародна тор-

гівля й глобальні ланцюги створення вартості зазнали неабияких негативних змін через тотальний локдаун. Це також актуально й для розвитку різних галузей промисловості як на рівні регіональної, так і національної економіки з метою забезпечення продовольчої безпеки та фінансової стійкості підприємств-учасників ланцюга створення вартості продукту. Однак дослідники не повною мірою розкривають питання розробки дієвої методики управління ланцюгом створення вартості продукту в окремих галузях промисловості на регіональному рівні і підходу до визначення вкладу кожної ланки ланцюжка на основі доданої вартості.

Для вирішення існуючих проблем розвитку харчової промисловості, зокрема, технічне і технологічне відставання виробництва, висока залежність від імпорту сировини і готової продукції, недостатній розвиток інновацій та ін., необхідно оперативного впроваджувати та застосовувати сучасні інструменти та підходи до управління ланцюгами створення вартості.

На мікрорівні основними підходами до управління ланцюгами створення вартості є кластерний, процесний і стратегічний. Розглянемо особливості застосування даних підходів і основні інструменти їх реалізації.

1. Кластерний підхід реалізуються через застосування таких інструментів управління як інтеграція учасників ланцюга, створення стратегічних альянсів, здійснення спільних інновацій, а також однієї з найбільш затребуваних форм взаємодії держави і бізнесу – державно-приватне партнерство [2]. Кластерна політика як елемент галузевої та регіональної політики сприяє зміцненню взаємозв'язків між учасниками ланцюга створення вартості при реалізації великих проектів, які не під силу одному підприємству. Процес кластеризації в галузях харчової промисловості виконує важливу соціально-економічну роль, яка полягає у більш повному використанні виробничих потужностей, збільшенні робочих місць, доходів працівників, ефективності діяльності суб'єктів господарювання та податкових надходжень до бюджету.

Інтеграція учасників ланцюга створення вартості є одним з інструментів реалізації кластерного підходу, який встановлює причинно-наслідкові зв'язки між окремими елементами системи, рівнями і суб'єктами управління, та орієнтований на підвищення ефективності їх взаємодії. Процеси інтеграції в ланцюгах створення вартості спрямовані на досягнення синергетичних ефектів у вигляді зниження витрат виробництва і розподілу продукту галузі, підвищення його конкурентоспроможності за ціною і якістю, максимізації цінності для споживача і прибутку для комерційних бізнес-структур. Пріоритетними напрямками розвитку підприємств харчової промисловості є створення

ефективних вертикально-інтегрованих структур, що містять сільгоспвиробників, підприємства харчової промисловості і торгівлі. Показником ефективності інтеграційної взаємодії підприємств виступає новостворена додана вартість, яка акумулюється в кожній ланці ланцюга.

2. Процесний підхід в системі управління ланцюгом створення вартості займає особливе місце і є відносно новим інструментарієм щодо формування ефективних бізнес-процесів (видів діяльності), спрямованих на максимізацію цільових показників суб'єктів господарювання через створення продукту з високою споживчою цінністю. Процесний підхід до управління ланцюгом створення вартості реалізується через застосування наступних інструментів: принципів ощадливого виробництва, логістичної системи «Just-in-time», реінжинірингу бізнес-процесів і концепції «шість сигма». Для досягнення найкращого результату відповідні ресурси і діяльність, в яку вони залучені, потрібно розглядати як бізнес-процес [3]. Реалізація процесного підходу при управлінні ланцюгом створення вартості дозволяє зменшити витрати всіх ресурсів для учасників ланцюга за рахунок систематизації процесів, визначення «вузьких» місць і оптимізації керуючих впливів. Процеси безперервного управління ланцюгом створення вартості забезпечують загальну структуру процесів, їх комбінації та взаємодії.

3. Стратегічний підхід управління ланцюгом створення вартості передбачає застосування таких інструментів, як стратегічне індикативне планування, бенчмаркінг, аутсорсинг і формування системи збалансованих показників [2, 3].

Для отримання більш високого ефекту від застосування розглянутих методів і підходів пропонується використовувати їх комбінацію, що дає додаткові переваги за рахунок синергетичного ефекту, що дозволить знизити або нівелювати негативні тенденції стагнації в харчовій промисловості і забезпечити її подальший сталий розвиток.

Література

1. Резнікова Н. В., Івашенко О. А. Перспективи участі України в глобальних ланцюгах створення вартості як засіб підвищення конкурентоспроможності в умовах транснаціоналізації виробничих відносин. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 16. С. 22–26.

2. Humphrey J., Schmitz H. Inter-firm relationships in global value chains: trends in chain governance and their policy implications // International Journal of Technological Learning, Innovation and Development. – 2008. Т. 1. № 3. С. 258–282.

3. Kaplinsky R., Morris M. A handbook for value chain research. IDRC, 2002.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОЛИТИКИ ИМПОРТОЗАМЕЩЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА

Теоретические аспекты процессов импортозамещения широко рассматривались в трудах многих ученых, где импортозамещение, представлено, с одной стороны, в качестве одного из основных стимулов развития национальной экономики, и, с другой – с позиции изменения условий внешней торговли.

Представители неокейнсианской школы (П. Самуэльсон, Дж. Хикс, М. Фелдстайн, М. Бруно, Ф. Модильяни), еще во второй половине XX в. представили модель экономического развития государства через процессы вытеснения импортных товаров отечественными, приоритетное использование внутренних ресурсов, отказ от внешних источников финансирования экономики. То есть, импортозамещение определялось с позиций поиска новых путей реализации государственной политики в экономической сфере, что позже создало отдельные концепции управления экономикой [1].

В современной научной литературе понятие «импортозамещение» преимущественно рассматривается в контексте административного подхода, при котором основная роль отводится протекционистским мерам в реализации государственной политики импортозамещения. Кроме того, в исследованиях последних лет все чаще отмечается, что импортозамещение напрямую связано с национальной безопасностью, так как направлено на достижение технологической независимости в наиболее важных областях.

Для реализации политики импортозамещения необходимо, чтобы товары, производимые внутри страны, обладали более высокими конкурентными преимуществами на внутреннем рынке по сравнению с импортируемыми. То есть, правомерно сделать вывод, что импортозамещение, во-первых, практически невозможно в условиях деградации промышленного производства и, во-вторых, производство товаров-импортозаменителей должно быть экономически целесообразно, удовлетворять требованиям к качеству и на данный товар должен быть платежеспособный спрос. В этой связи остро встает вопрос проведения грамотной политики импортозамещения – целенаправленного воздействия государства на создание, поддержку и развитие производства тех товаров, которые, будучи произведенными внутри страны, по объективным причинам могут обладать конку-

рентными преимуществами по отношению к аналогичным импортируемым товарам [2; 3].

Следует отметить, что политика импортозамещения имеет свои преимущества и недостатки. К преимуществам относятся: снижение зависимости от импорта зарубежных товаров; снижение влияния изменений валютного курса на экономику страны и на восприимчивость внутренних цен к ценам импортируемых товаров; развитие отечественного производства и диверсификация экономики, в том числе переход из сырьевой экономики в экономику знаний; укрепление экономической безопасности страны; рост спроса на товары внутреннего производства, а также создание дополнительных рабочих мест, снижение уровня безработицы и повышение качества жизни [3].

Политика импортозамещения имеет свои минусы, к которым следует отнести, прежде всего, увеличение нагрузки на государственный бюджет, так как необходимы высокие государственные затраты на поддержку отечественных предприятий, на модернизацию образования. Кроме того, существует риск роста уровня инфляции в стране и нерационального производства. К числу других недостатков относится рост безработицы на международном уровне по мере сокращения мирового ВВП за счет поощрения неэффективности.

Политику импортозамещения брали на вооружение многие страны, но в большинстве случаев она не давала ощутимых и долгосрочных результатов, поскольку не приводила к повышению эффективности экономики. Методы, которыми обеспечивалось преимущество национального товаропроизводителя, часто включали установление высоких импортных пошлин, а это не способствовало развитию здоровой конкуренции на внутреннем рынке и снижало эффективность экономики. Национальные товары оказывались востребованными лишь на внутреннем рынке, что вело к снижению экспорта и сокращению валютных поступлений. В результате образовывался дефицит валютных средств, необходимых для приобретения оборудования и технологий усовершенствования производственно-технологической базы предприятий. Таким образом, экономическое состояние страны ухудшалось.

Как показывает мировая практика, для того чтобы политика импортозамещения привела к укреплению экономической и национальной безопасности страны необходимо соблюдать следующие принципы ее формирования и реализации: стратегический характер (эффективная программа действий, принятая на государственном уровне); ограниченность во времени (поддержка импортозамещения на этапе создания нового производства или в кризисный период); преимущественно стимулирующие меры ее реализации; повышение конкурентоспособности отечественной продукции, постоянный и более

быстрый, чем у стран-конкурентов, рост производительности экономики в целом.

Важным направлением совершенствования политики импортозамещения является планомерный переход от непосредственного государственного финансирования производств к финансированию НИОКР, что позволит перейти к инновационному импортозамещению и развитию экспортного потенциала страны. Для этого необходимо создание необходимой инфраструктуры, формирование информационной базы и выделение грантов на реализацию проектов с национальными научными и образовательными центрами.

Исследовав теоретические аспекты государственной политики импортозамещения в контексте обеспечения экономической безопасности государства, следует констатировать, что под политикой импортозамещения понимается целенаправленное воздействие государства, направленное на создание, поддержку и развитие производства тех товаров, которые, будучи произведенными внутри страны, по объективным причинам могут обладать конкурентными преимуществами по отношению к аналогичным импортируемым товарам. Также отмечается, что политика импортозамещения обладает большим набором форм, методов стратегий, и инструментов для ее реализации, которые могут иметь как стимулирующий, так и протекционистский характер. Наиболее существенным положительным результатом осуществления данной политики является развитие экономики страны, однако наряду с положительными моментами, политика импортозамещения имеет и отрицательные стороны, которые могут негативно отразиться на всей экономике и сделать проведение политики импортозамещения неэффективной. Следовательно, разумная политика импортозамещения может привести к укреплению государственности и экономической и национальной безопасности страны.

Литература

1. Мансурова С.А. Систематизация подходов к понятию «импортозамещение» и его экономическая сущность. *Международный журнал гуманитарных и естественных наук*. 2017. № 8. С. 43–47.
2. Ершов П. А. Импортозамещение и политика импортозамещения: теоретический подход к определению понятий. *Вестник ИЭ РАН*. 2017. № 2. С. 147–157.
3. Байнов В. А. Зарубежный опыт проведения политики импортозамещения. *Мир новой экономики*. 2018. № 12 (2). URL: <https://doi.org/10.26794/2220-6469-2018-12-2-122-128>.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Конкурентна політика держави є важливим інструментом забезпечення сприятливих умов функціонування товарних ринків, а відтак, підвищення ефективності національної економіки загалом. Головними її завданнями є створення рівних умов для усіх учасників ринків, зростання рівня ефективності виробництва, підвищення якості товарів і послуг, забезпечення справедливості цін, стимулювання інвестицій, ріст добробуту громадян.

Визначаючи суть поняття «конкурентна політика держави» важливо виділяти економічний і правовий аспекти, розуміння даного поняття у вузькому і широкому розумінні, а також співвідношення антимонопольної і конкурентної політики, стосовно чого продовжується дискусія.

Вважаємо, що не можна ототожнювати антимонопольну і конкурентну політику. Антимонопольна політика трактується як сукупність попереджувальних, обмежувальних заходів і заходів щодо припинення монопольної діяльності, зокрема: зловживання ринковою владою, укладення антиконкурентних угод між учасниками ринку, антиконкурентні дії органів державної влади. А конкурентна політика крім цього передбачає підтримку і розвиток конкуренції. Так, наприклад, Г. Філюк підкреслює, що антимонопольна політика за своєю природою пасивна, а конкурентна політика, реалізуючи заходи щодо припинення монополістичної поведінки підприємств, в тому числі і державних органів, спрямована на активне виявлення потенційних проблем на ринках і в галузях, у яких через певні причини конкурентні механізми можуть бути ослаблені і функціонуватимуть неефективно [1]. Тобто, поняття конкурентної політики є значно ширшим, включає антимонопольне регулювання, а також захист від недобросовісної конкуренції, захист економічної конкуренції, сприяння розвитку економічної конкуренції на товарних ринках та ін.

На сучасному етапі розвитку національної економіки акценти в реалізації конкурентної політики переносяться з вирішення проблем подолання підприємницького (структурного) монополізму на підтримку і захист економічної конкуренції, а також обмеження інституційного монополізму. Шляхом заохочення чи навіть примусу суб'єктів ринку вступати в конкуренцію держава сприяє розвитку конкурентних відносин на товарних ринках та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняного виробництва.

Як зазначає В. Лагутін, конкурентна політика має розроблятися і впроваджуватися, враховуючи і минулу, і майбутню діяльність учасників ринку. Тобто, в системі державних заходів виділяються ті, що розраховані на перспективу (*ex-ante regulation*), і ті, що стосуються минулої діяльності – ретроспективного впливу (*ex-post regulation*) [2]. Досвід реалізації конкурентної політики засвідчує головним чином режим «post», тобто здебільшого розслідування фактів порушення конкурентного законодавства. Варто посилювати попереджувальний характер заходів в системі конкурентної політики держави.

Найважливішими принципами конкурентної політики, які головню відображені у чинному законодавстві та відповідають кращим світовим практикам, є:

- діалектика структурного і поведінкових підходів у формуванні і реалізації конкурентної політики;
- підвищення добробуту громадян і суспільства загалом за рахунок позитивних ефектів від проконкурентних сил;
- застосування гнучкої системи конкурентної політики, яка надає можливості учасникам ринку право вибору, зміни стратегії господарської поведінки на ринку тощо;
- сприяння розвитку конкуренції на засадах підвищення конкурентоспроможності товарних ринків і його учасників;
- узгодження конкурентної політики держави із пріоритетами економічної політики і цілями державного регулювання загалом;
- сприяння підприємницькій діяльності;
- створення можливостей для доступу домогосподарств до благ, створюваних природними монополіями;
- раціональність нормативно-правових засад державної конкурентної політики, спрямована на підвищення ефективності функціонування товарних ринків [3].

Залежно від стану товарних ринків, які можуть бути як конкурентними, так і монопольними, державна конкурентна політика може передбачати різну мету, а відповідно до останньої – певні інструменти державного регулювання.

Так, з метою розвитку ефективної конкуренції на ринках, близьких до конкурентного, конкурентна політика передбачає: недопущення змов та проявів недобросовісної конкуренції, процесів концентрації і монополізації; забезпечення рівності суб'єктів господарювання. Якщо ринок може бути конкурентним, але конкуренція обмежена чи відсутня, то застосовувати слід структурний поділ; ліквідацію адміністративних і економічних бар'єрів; стимулювання входження конкурентів на ринок.

Головними інструментами конкурентної політики мають стати попереджувальні заходи, посилення рівня відповідальності суб'єктів господарювання за порушення конкурентного законодавства, а також адвокатування конкуренції, спрямоване на формування конкурентної культури учасників ринків, переважання принципів добросовісної, прозорої конкуренції.

На сучасному етапі, який характеризується активізацією процесів дерегуляції, суттєво зростає відповідальність органів державної влади усіх рівнів за розвиток і ефективність конкурентних відносин на товарних ринках. На основі ефективних законодавчих норм, розподілу повноважень і функцій між міністерствами та відомствами органи державної влади повинні здійснювати управління товарними ринками з метою розвитку на них конкуренції.

Література

1. Филюк Г. М. Високий рівень монополізації української економіки – бар'єр на шляху підвищення рівня її конкурентоспроможності. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. 2015. Вип. 10. С. 102–109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkpnuen_2015_10_19. (дата звернення: 30.09.2021).

2. Лагутін В. Д. Конкурентна політика держави: механізм реалізації. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2016. № 4. С. 22–37.

3. Куліш Л. П. Конкурентна політика у системі інструментів державного регулювання економіки. Економіка та держава. 2019. № 1. С. 126–131. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.1.126 URL: <http://www.economy.in.ua?op=1&z=4243&i=20> (дата звернення: 02.10.2021).

О. В. ПОПЛАВСЬКА, Д. Р. ШУЛЯК
Хмельницький національний університет

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Екологічна безпека це такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Екологічна безпека територій і акваторій є складовою загальної безпеки життєдіяльності.

Головними практичними принципами забезпечення екологічної безпеки є дотримання встановлених державою та органами влади

допустимих рівнів впливу на людину та природне середовище; здійснення раціонального природокористування; своєчасне виявлення, відновлення порушених екологічних систем і природних комплексів; робота комплексних показників оцінки екологічної безпеки територій та акваторій, прогнозування, виявлення зон екологічної кризи, лиха, катастрофи.

Аналіз антропогенного впливу на природні екосистеми свідчить, що швидкість деградації довкілля набула таких масштабів, які вийшли за межі швидкості біологічного пристосування живих організмів до середовища існування, тобто втрачена стійкість екосистем. Якщо за акумулюючий показник антропогенного «тиску» на навколишнє середовище взяти здоров'я населення, то об'єктивні медичні дані свідчать про все зростаючий вплив екологічних чинників на фізичний потенціал нашого суспільства. Тому на перший план стратегії виживання людства повинні ставитися питання екологічно безпечного існування (проживання) людини.

Екологічна безпека – новий напрям в екологічній науці та природоохоронній галузі, нова навчальна дисципліна, метою якої є формування загальних підходів до оцінювання та прогнозування екологічного стану довкілля та виявлення факторів, що призводять до порушення безпечного функціонування природного середовища.

Екологічна безпека для людини – це кількісна оцінка можливих змін в природних комплексах і екосистемах при яких не порушуються їхні основні структурні й функціональні характеристики, тобто стан при якому взаємодія природного комплексу і людини визначається, як стійкий.

Об'єктами екологічної безпеки є все, що має життєво важливе значення для суб'єктів безпеки: права, матеріальні та духовні потреби особистості, природні ресурси та довкілля як матеріальної основи державного та суспільного розвитку.

Суб'єктами екологічної безпеки є індивідуум, суспільство, біосфера, держава.

Екологічній безпеці властиві наступні риси:

1. Екологічна безпека виявляється у локальних, регіональних і глобальних масштабах як екологічні лиха, кризи і катастрофи.

2. Забезпечення екологічної безпеки – це основний спосіб розв'язання екологічних проблем, що гарантує суспільству розвиток у біосферосумісній, природоохоронній формі.

3. Екологічна безпека передбачає розумне задоволення екопотреб будь-якої людини та суспільства загалом у всіх виявах життєдіяльності, гарантію проживання в екологічно чистому та сприятливому для життєдіяльності середовищі.

4. Усі аспекти національної безпеки міцно пов'язані між собою, і розв'язання переважної більшості проблем екологічної безпеки можливе тільки в комплексі з іншими аспектами національної безпеки.

5. Екологічна безпека не може реалізовуватися лише в ім'я суб'єкта екосистеми (суспільства) на шкоду об'єкту (навколишньому середовищу). Екологічна безпека є таким типом розвитку суспільства, який реалізується лише в інтересах як суб'єкта, так і об'єкта.

З екологічною небезпекою корелюється термін екологічна ситуація. Екологічна ситуація – це просторово-часове співвідношення природних, економічних, соціальних і політичних умов, які створюють відносно стійку систему життєзабезпечення людини і суспільства.

Екологічна аварія (від італ. *avaria* – пошкодження) – небажана подія у процесі господарської діяльності, вихід з ладу, пошкодження будь-якого механізму, агрегату, чи споруди, пов'язаної з загрозою для людського життя, екологічними збитками, а також забруднення навколишнього середовища.

Екологічний вибух – це масове розмноження виду на території, до якої він був завезений, і де не виявилось його природних ворогів. Екологічний вибух спричинений різким багаторазовим і відносно раптовим збільшенням чисельності особин будь якого виду, це процес, який не регулюється природним чином.

Сучасні пріоритети розвитку економіки держави спонукає до вирішення питання щодо підтримки мінімального рівня екологічної безпеки у період становлення економіки, створюючи умови для збалансованого розвитку. Зазначимо, що екологічна безпека представляє збалансований стан навколишнього природного середовища і забезпечує можливість покращення якісних критерій життя людей, захищеність від природних і техногенних катастроф, можливість стабільного прогресу суспільства і держави.

Література

1. Возженников А. В. Национальная безопасность: теория, практика, стратегия. М. : НПО «Модуль», 2000. 240 с.

2. Гошовський С. В., Рудько Г. І., Преснер Б. М. Екологічна безпека техноприродних геосистем у зв'язку з катастрофічним розвитком геологічних процесів. Київ : ЗАТ «Нічлава», 2002. 624 с.

3. Данігтьян О. Г., Дзьобань О. П., Панов М. І. Національна безпека України: структура та напрямки реалізації : навч. посіб. 2016.

4. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки : навч. та наук.-практ. посіб. Київ : Знання-Прес 2002. С. 187.

5. Закон України «Про основи національної безпеки». URL: <http://www.spfu.gov.ua/ua/documents/1819.html>

МІЖНАРОДНЕ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ УКРАЇНИ

Тридцять років Україна – незалежна європейська держава. Стартовий потенціал країни в 90-х роках минулого століття був високо оцінений Світовим банком (рис. 1). Наша країна була регіональним лідером, володіла другим за величиною та рівнем технологічного розвитку промисловим потенціалом в СРСР, мала усі шанси стати успішною країною з розвинутою економікою.

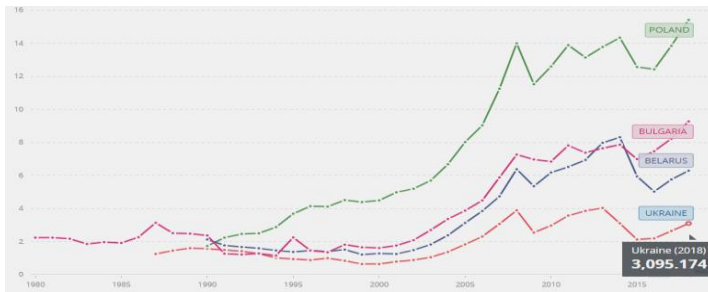
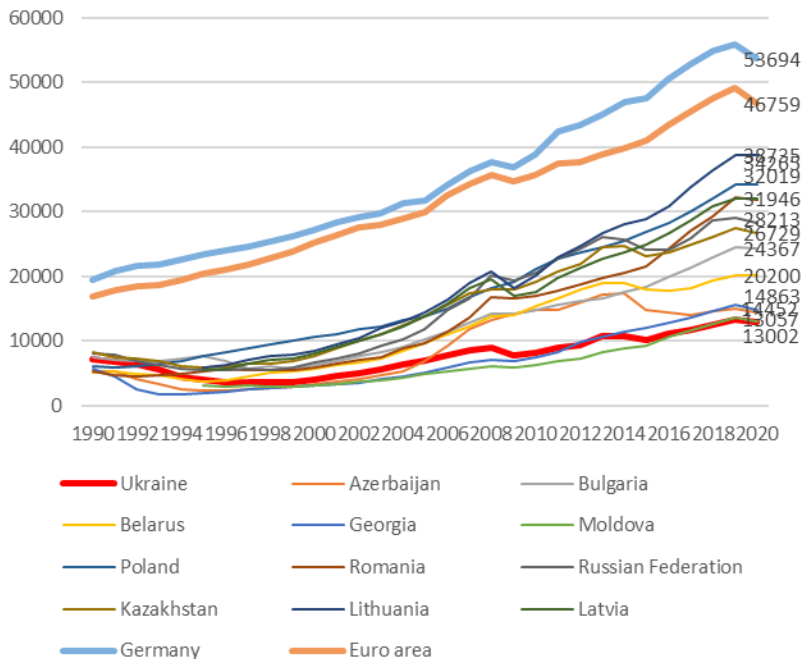

Рис. 1. ВВП на душу населення (поточні долари США)*
*сформовано авторами на основі [1]

Рівень ВВП на душу населення (за паритетом купівельної спроможності) – один з найкращих показників, що оцінює рівень розвитку економіки країни. В Україні, за оцінюванням Світового Банку, у 2020 році цей показник складає 13,057 тис. дол. США, що свідчить про низький рівень трудової активності населення та якості життя в країні. Незважаючи на щорічне зростання рівня цього показника його значення є суттєво нижчим, ніж у країнах із розвинутою економікою, та одним з найменших порівняно з іншими республіками буйшого СРСР, що мали гірший потенціал на момент його розпаду (див. рис. 2).

Екстенсивний, в протиположності інтенсивному, розвиток економіки України, низький рівень її конкурентоспроможності, проблеми з економічною свободою та легкістю ведення бізнесу, високий рівень корупції та інше підтверджує її рейтингове оцінювання міжнародними організаціями (див. табл. 2). Найбільш авторитетними рейтинговими оцінками щодо конкурентоспроможності країн є дослідження, що проводять Всесвітній економічний форум (World Economic Forum) та Інститут розвитку менеджменту (Institute of Management Development).

**Рис. 1. ВВП (за паритетом купівельної спроможності)
на душу населення, дол. США***

*сформовано авторами на основі [3]

Таблиця 2

Рейтингове оцінювання економіки України міжнародними організаціями*

Кількість країн, що оцінювались	2009–2010	2010–2011	2011–2012	2012–2013	2013–2014	2014–2015	2015–2016	2016–2017	2017–2018	2018–2019	2019–2020	2020–2021
GCI – Global Competitiveness Index, World Economic Forum												
134–144	82	89	82	73	84	76	79	85	81	83	85	–
IMD – The IMD World Competitiveness Yearbook, Institute of Management Development												
63	57	57	56	49	49	60	59	60	59	54	55	54
Index of economic freedom, The Heritage Foundation & The Wall Street Journal												
178–180	153	162	164	163	155	162	162	166	147	147	134	127

*згруповано авторами за [3–5]

Оцінювання за міжнародними рейтингами за показниками економічної конкурентоспроможності свідчить, що Україна має стабільно низькі позиції. У 2019 р. наша країна за Індексом глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI) Всесвітнього економічного форуму посідає 85-те місце із 141-ї країни. Згідно зі звітом, основний регрес зафіксовано у сферах фінансових систем та охорони здоров'я, погіршилися показники впровадження ІКТ та макроекономічної стабільності. Водночас спостерігається покращення позицій країни за критеріями щодо ринків товарів та праці, а також інституціонального розвитку, освіти та рівня розвитку бізнесу. У 2020 р. WEF припинило складання рейтингів глобального Індексу конкурентоспроможності, натомість формує щорічне спеціальне видання, де пропонується докладний опис пріоритетів відновлення та відродження конкурентоспроможності. Україна не увійшла до вищезазначеного дослідження економічних можливостей і перспектив та має послуговуватись загальними пропозиціями, рекомендаціями, розробленими цією організацією, для формування своєї державної політики щодо підвищення конкурентоспроможності.

Європейський інститут менеджменту (Institute of Management Development, IMD) публікує щорічні результати глобального дослідження конкурентоспроможності країн світу. Під конкурентоспроможністю країни IMD вважає спроможність нації створювати та підтримувати середовище, в якому виникає конкурентоспроможний бізнес. Кожна країна оцінюється на основі аналізу 331 критерію за такими основними напрямками: стан економіки, ефективність уряду, стан ділового середовища та інфраструктури. За індексом конкурентоспроможності (The IMD World Competitiveness Yearbook) Україна залишається однією з найменш конкурентоспроможних серед європейських країн.

Таким чином, міжнародне рейтингове оцінювання економіки України підтвердило проблеми з її конкурентоспроможністю та ін., що заважали ефективному розвитку. На жаль, наша країна не змогла побудувати успішну ринкову економіку за зразком розвинутих країн через відсутність захисту прав власності та умов вільної конкуренції, неефективності судової системи, надмірної урегульованості секторів економіки тощо.

Література

1. World Bank Open Data. World Development Indicators. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/>
2. World Bank. URL: GDP per capita, PPP (current international \$) – Azerbaijan, Belarus, Russian Federation, Ukraine, Lithuania, Latvia, Kazakhstan, Georgia | Data (worldbank.org)

3. World Economic Forum. Global Competitiveness Index. URL: <https://www.weforum.org/reports>

4. IMD world Competitiveness. URL: <https://worldcompetitiveness.imd.org/>

5. Index of economic freedom. The Heritage Foundation & The Wall Street Journal. URL: <https://www.heritage.org/index/>

М. А. ЦУРКАНЕНКО

Запорізький національний університет

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЗА РАХУНОК ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАХОДІВ З ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ

«Безперобійний доступ до енергії у достатній кількості та за розумними цінами» – саме таке сучасне визначення можна дати терміну «енергетична безпека» у глобальному плані [1].

На сьогодні енергетична безпека займає одне із перших місць серед складових економічної безпеки країни. Лише за наявності надійного паливно-енергетичного забезпечення можна назвати повноцінним функціонування усіх економічних систем, а на їх основі і державних інститутів.

Без перебільшення можна стверджувати, що майже для усіх сфер життєдіяльності не тільки країни, а й усього світу основою є саме енергетика. Вона виступає не лише частиною економічного прогресу країни, а є її базою для забезпечення розвитку суспільства загалом.

Для України високий рівень енергетичної безпеки є запорукою сталого розвитку, від якого залежить не тільки рівень якості сфери життя суспільства, а й рівень добробуту громадян в цілому. Крім того, важливе значення розвитку енергетичного сектору України має і у глобальному плані, адже саме Україна до сих пір відіграє важливу роль у енергетичній безпеці Європи.

Енергетична безпека України – це неосвоєний пласт для інвестицій, який має величезний потенціал. Проте протягом багатьох років у сфері енергетики бракувало прозорості, зрозумілих і конкурентних правил гри для учасників ринку та ще й заохочувалась зарегульованість ринку та монополія. Усе перелічене стримує розвиток енергетичного сектору України. А якщо згадати системи дотацій і перехресного субсидіювання, то можна побачити, що це створило величезний проруб у бюджеті країни, затримавши зростання цін на енергоносії, тим самим перешкоджаючи удосконаленню і впрова-

дженню сучасних технологій на підприємствах паливно-енергетичного комплексу (ПЕК). Усе це відобразилось на показниках споживання енергетичної галузі та її безпеці (рис. 1 та 2) [2].

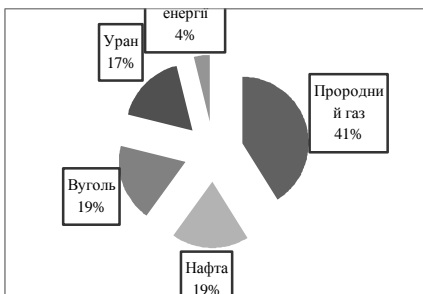

Рис. 1. Структура споживання енергії в Україні

Рис. 2. Рівень енергозабезпечення України порівняно з показниками ЄС і США (один з показників енергетичної безпеки країни)

Виходячи з даних, наведених на рис. 1 та 2, вважати надійним рівень енергетичного забезпечення України на теперішній час неможливо. Питання енергетичної безпеки стало першим на «порядку денному», особливо після початку російської гібридної війни. Такі фактори, як агресивна економічна політика, постійні загрози зриву постачання палива з Росії змусили по-новому подивитися Уряд та населення країни на питання енергетичної безпеки. Зараз, в умовах формувань поліцентричного світу, позиції енергетичних донорів можуть бути дуже егоїстичні та непередбачувані.

Крім того, до переліку загроз енергосистемі України можна віднести такі: кіберзагрози, опір впровадженню антимонопольних правил у секторі, дефіцит професійних кадрів, інфраструктурна зношеність, загрози фізичному стану об'єктів ПЕК, відсутність стратегічного планування [3].

Ураховуючи усе сказане, можна стверджувати, що створення власних енергоефективних систем забезпечення енергетичної безпеки в Україні є одним із найбільш важливих питань.

Одним з найпростіших шляхів забезпечення енергетичної безпеки є підвищення енергоефективності (ефективності використання енергетичних ресурсів). Це є важливим чинником як щодо функціонування країни у світових умовах ринку, так і у створенні для українців відповідного рівня і якості умов для життя.

Основна сутність реформування енергетичної сфери шляхом підвищення рівня енергоефективності полягає у приведенні національного законодавства у відповідність до законодавства, норм і стандартів ЄС, що відображено у Договорі про Асоціацію між Україною та Європейським союзом [4].

На нашу думку, прискорити процес забезпечення енергетичної безпеки України можуть такі заходи із енергоефективності:

- підвищення ефективності управління енергетичними комплексами в цілому, залишаючи важливість регулюючої ролі держави;
- підвищення ефективності використання джерел енергії;
- проведення реконструкції і модернізації енергетичного обладнання та впровадження сучасних технологій для освоєння нових джерел електроенергії;
- впровадження сталої тарифної політики та встановлення порядку регулювання тарифів на енергію і паливо;
- впровадження енергетичного моніторингу;
- налаштування паливного балансу в країні;
- проведення посиленої політики залучення відновлювальних джерел енергії до енергетичного балансу;
- подальший розвиток досліджень у сфері енергетичної безпеки у поєднанні із дослідженнями економічної безпеки.

Виходячи із сказаного, можна дійти висновку, що підвищення енергоефективності та забезпечення енергетичної безпеки має стати одним з найголовніших напрямів державної політики України. Без зміни структури виробництва та впровадження заходів із енергозбереження під час виробництва, Україна й надалі буде залежати від імпорту нафти й газу, тільки поглинаючи у борги та витрачаючи останні валютні резерви.

Література

1. Рябцев Г. Л., Суходоля О. М. Виклики та загрози енергетичній безпеці України: результати реформування енергетики у період 2014–2017 років. Стратегічна панорама. Серія «Економіка». Київ, 2018. № 1. С. 77–87.
2. Показники споживання енергетичної галузі. Міністерство енергетики та вугільної промисловості України : офіц. сайт. URL : <http://mpe.kmu.gov.ua> (дата звернення: 26.10.2021 р.).
3. Харазішвілі Юрій. Енергетична безпека України: методологія системного аналізу та стратегічного планування : аналіт. доповідь. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень. 2020. URL: <https://niss.gov.ua/tags/yuriy-kharazishvili> (дата звернення: 26.10.2021 р.).

4. Реформа «Енергетична безпека». Міністерство енергетики України: офіц. сайт. URL : <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostantnya/energetychna-bezbeqa> (дата звернення: 26.10.2021 р.).

5. Стучинська Н. П. Енергетична безпека України: сутність і можливості реалізації. Інвестиції: практика та досвід. Київ, 2016. № 9. С. 104–108.

6. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» № 1277 від 29.10.2013 р. URL : http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm (дата звернення 26.10.2021 р.).

7. Energy and energy security. USAID : офіц. сайт. URL : <https://www.usaid.gov/ukraine/energy-energy-security> (дата звернення: 26.10.2021 р.).

L. V. KADAGISHVILI, N. A. BEZHITASHVILI
Iv. Javakishvili Tbilisi State University, Georgia

MECHANISMS FOR REGULATING ECOLOGICAL PROBLEMS IN AGRIBUSINESS¹

No other field of economic activity is so much related to the use of natural resources as agriculture. With the purpose to meet the needs of the society, agribusiness uses the resources that are available in nature and impacts the environment that results in a wider degradation of the latter. The scarcity of land, water and other types of resources is becoming more and more evident. The importance of normalization of the relationship between agribusiness and environment for maintaining ecological balance of the environment is increasing and this implies not the reduction of such activities, but a careful and saving attitude towards the environment. The protection of the environment and the rational use of natural resources along with the development of agriculture is an essential precondition for the sustainable development of our country.

✓ As it is widely known, land represents the main resource of agribusiness. Georgia is not very rich in land and natural resources. Land is one of the main national treasures; therefore, a careful and prudent attitude

¹The present paper does not aim to fully assess the environmental problems caused by agricultural activities. The paper assesses three important environmental problems – soil degradation, threats due to plant and animal waste, and threats from mineral fertilizers and chemicals.

to land is especially important for fully considering economic as well as ecological interests of the country's population.

According to the World Bank study, about one third of the 3 million ha of agricultural land of Georgia is affected by soil erosion, 7–8 percent is affected by waterlogging due to malfunctioning drainage systems, and another 7 percent is affected by salinity. The same study has shown that soil degradation reduces the benefits of agricultural production on the eroded soils. In 2018, the land productivity loss of 1.8 percent was estimated based on the combined use of the Revised Universal Soil Loss Equation (RUSLE) and MAGNET models. The application of the land productivity reduction coefficient to the total value of cultivated products in agriculture resulted in the total annual agricultural productivity cost at about US\$11.9 million [1. p. 13].

Disruption of the soil ecosystem is caused by the processes which are related to agricultural production, such as systematic loosening of the soil, use of mineral fertilizers and pesticides, irrigation and drainage systems, overgrazing of pastures, deforestation, etc. The problem of erosion is especially acute in mountainous areas, along the Black Sea coast and in eastern Georgia [2. p. 8].

Complete elimination of the factors causing the disruption of the soil ecological system is practically impossible, but planned and controlled approach allows us to reduce the negative impact of this or that factor on the soil. According to the experts, “for the reduction of soil degradation, it is important to take some of the measures for protecting soil in the areas where wind and water erosion are prevalent: in particular, introduction of seed rotation, strip sowing, making fields from heavily eroded lands, etc.” [2, p. 44–48].

Mitigating soil degradation problem requires combining the traditional experiences of the people employed in agriculture with modern technological skills. To this end, it is important to raise the level of knowledge in environmental issues. From this perspective, we consider that it is advisable to receive the assistance from the international organizations, such as Greenpeace, the World Wildlife Fund (WWF), the UN Environment Program (UNEP), the World Environmental Organization (WNO), the Climate Group, etc.

✓ The dangers posed by the waste of animal and plant origin represent another important ecological problem related to agribusiness. We have the ability to manage this waste in a wise manner if we consider the experience of the developed countries and use the waste to obtain protein- a high-molecular-weight natural organic compound, which is necessary for human life [3. p. 12].

It is worth noting as well that plant and animal waste can also be used for getting thermal energy and biogas, which will help reduction of environmental pollution with waste [3, p. 7].

Reduction of biological waste of livestock is an urgent ecological measure to be taken. Therefore, livestock biological waste belongs to the group of substrates that should be disposed of in special veterinary-disposal places [4, p. 4].

✓ The negative impact of agricultural production on the environment in terms of consumption of mineral fertilizers, pesticides and chemicals is significant. Consumption of mineral fertilizers used for the production of agricultural products in 2014–2016 was almost equal; in 2017 it decreased by 19 %, mainly due to a 22 % decrease in the use of nitrogen fertilizers, but the consumption of other types of fertilizers even slightly (5 %) but still increased. As a result, the environmental impact of using mineral fertilizers in 2017 was somewhat reduced at the expense of reducing nitrogen fertilizers. The highest rates of using mineral fertilizers are observed in the following regions: Kakheti (23 %), Samegrelo-Zemo Svaneti (20 %), Imereti (18 %) and Samtskhe-Javakheti (17 %). Nitrogen fertilizers are still mostly consumed by these regions (77 % in total), while other types of fertilizers are mainly used in Kakheti (52 %) and Samegrelo-Zemo Svaneti (30 %) [5, p. 259]. Most of nitrogen fertilizers (77 % in total) are still applied in these regions, while other types of fertilizers are mainly used in Kakheti (52 %) and Samegrelo-Zemo Svaneti (30 %) [5, p. 259].

Mineral fertilizers, in case they are used properly, are an economically viable and environmentally safe measure to increase the production of plant products. Refusing to use mineral fertilizers will result in the reduction of food products. Therefore, the only correct approach to solving this problem is not to reject the use of fertilizers, but to radically improve the technology of using mineral fertilizers. "Different agricultural crops have different requirements for basic nutrients. Therefore, for evaluating in future how proper the amount of used fertilizers was considering the biological characteristics of the plant, climatic-soil conditions and crop level with the purpose to make appropriate adjustments if necessary, it is important to know what their harvest performance under the same yield conditions is" [6].

✓ The practice of economic activities clearly shows that the state should play an active role in the regulation of the ecological problems agribusiness faces. The development of institutional mechanisms for environmental protection and regulation of ecological problems is the main and inseparable direction of the national development strategies of Georgia. It is very important to reflect the right to environmental protection in the Constitution of our country. The Third National Environmental Action

Program of Georgia 2017–2021 is of special importance for the regulation of the environmental policy. In addition to the above-mentioned normative acts, mandatory rules of conduct for agribusiness enterprises in our country are regulated by a number of laws on environmental protection and safety. It is important to note that Georgia is a member of numerous international conventions and agreements which supplement and specify national legislation.

✓ In the developed countries, the current national agrarian and environmental policy for the reduction of environmental pollution from agro-industries, is aimed at limiting certain field technologies and traditional methods of agricultural production development and using alternative environmentally friendly technological methods instead [7]. In the given case, the modern approach to environmental pollution is to bring the economic criteria for profit maximization and cost minimization within ecologically acceptable and justified levels, which is reflected in the establishment of environmental pollution limits (quotas) for environmental polluters.

With signing the Association Agreement with the European Union, Georgia made a number of commitments to reduce various components of pollution of the natural environment. The Association Agreement requires from the Government of Georgia to reduce pollution in all the sectors of economic activity, including agriculture. Full implementation of this agreement will promote the use of modern technological methods in agriculture and the production of environmentally friendly products, which will allow the country to reduce imports of many agricultural products, which unfortunately outperform exports so far.

References

1. Georgia: Towards Green and Resilient Growth. November 2020. P. 13. URL: <<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34862/GeorgiaTowards-Green-and-Resilient-Growth.pdf?sequence=7&isAllowed=y>>
2. Introduction of Sustainable Management of Landscape and Land Resources. Tbilisi, 2017. P. 8, Pp. 44–48. URL: <<http://www.eiec.gov.ge/თემები/Soil/Documents/Training-module/91044trainingmoduli.aspx>>
3. Zakariashvili N., Waste and Biotransformation. Tbilisi, 2018. P. 7. URL: <<http://www.kgt.ge/media/1003770/2019/02/26/11becd1313c4/ec1870fa090a808de02a.pdf>>
4. Agricultural Waste and Pollution. USAID, REAP. Tbilisi, p.4. <<https://gfa.org.ge/wp-content/uploads/2018/10/სასოფლო-სამეურნეო-ნარჩენები-და-დაბინძურება.pdf>>
5. National Report on the State of the Environment in 2014–2017. USAID, GIZ. Tbilisi, 2019 p. 259. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/>

2014–2017_%20წლების%20გარემოს%20მდგომარეობის%20შესა/ხებ%20ეროვნული%20ობსენება.pdf.>

6. Pavliashvili S., Garakanidze Z., Mechanism of Intradepartmental Coordination of Food and Ecological Safety. Tbilisi, 2019. URL: <<http://conferenceconomics.tsu.ge/?mcat=2&cat=pers1&leng=ge&adgi=317&title=>

7. The Third National Environmental Action Program of Georgia 2017–2021. Tbilisi, 2018. URL : <<http://eiec.gov.ge/NavMenu/Documents/nAction-Plan/საქართველოს-გარემოს-დაცვის-მოქმედებათა-მესამე-ეროვ.aspx>>

MADS BLICHFELDT NIELSEN

Freight Forwarder Traffic Ukraine / Russia / Belarus / CIS, Denmark

С. Й. ЯДУХА, С. В. МОРОЗ

Хмельницький національний університет

ОСНОВНІ АКЦЕНТИ КОНТРОЛЮ ЗА ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИМИ СИСТЕМАМИ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Важливою складовою підвищення ефективності транспортно-логістичної системи торговельних підприємств є забезпечення повноцінної процедури контролю транспортно-логістичних процесів. Безпосередньо, в організаційно-економічному механізмі управління транспортно-логістичним обслуговуванням вітчизняних торговельних підприємств необхідно відзначити важливу роль та значення контролінгу транспортно-логістичного обслуговування вітчизняного торговельного підприємства.

Система контролінгу транспортно-логістичного обслуговування виступає механізмом координації та забезпечення взаємозв'язків і взаємозалежності інформаційних потоків між рівнями та підсистемами управління транспортно-логістичної системи торговельного підприємства. Застосування контролінгу здійснюється з метою адаптації до мінливих умов зовнішнього середовища й орієнтоване на довгострокову перспективу завдяки узгодженню поточних планів логістичної діяльності із логістичною стратегією розвитку торговельного підприємства. Контролінг виступає заключним етапом у організаційно – економічному механізмі управління транспортно-логістичним обслуговуванням вітчизняних торговельних підприємств [1].

Одним із основних акцентів контролю за транспортно-логістичними системами є акценти моніторингу формування і розвитку системи транспортно-логістичного обслуговування торговельного під-

приємства, зокрема моніторинг змін в транспортно-логістичній системі підприємства (зміни в планах розвитку, оцінювання причин стратегічних змін в сфері транспортно-логістичного обслуговування, зміни в інвестуванні оновлення логістичної інфраструктури, зміни в реалізації проектів розвитку та раціоналізації системи транспортно-логістичного забезпечення) [2].

Іншим аспектом реалізації контролінгу є поточна система контролю за транспортно-логістичними процесами та оптимізація транспортно-логістичної системи підприємства. Основними акцентами системи контролю повинні стати також: оптимізація витрат транспортно-логістичного обслуговування; оптимізація транспортного ланцюга постачання, поточний контроль функціонування системи транспортно-логістичного обслуговування; оцінювання відхилень та структурних змін в транспортно-логістичних системах; контроль ходу виконання проектів розвитку транспортно-логістичних систем; контроль стану та поточних напрямів розвитку логістичного ринку.

Взявши за мету оптимізацію транспортно-логістичної діяльності підприємств-об'єктів дослідження можна сформулювати та реалізувати такі проекти оптимізації, а саме:

1. Оптимізація системи управління запасами. Зміст зазначеного процесу оптимізації передбачає розрахунок та аналітичне обґрунтування можливого запасу товарів торговельного підприємства, а також процес забезпечення якості обслуговування споживачів продукції та послуг, що стимулюватиме зниження обсягу витрат на формування та зберігання готової продукції даного підприємства. Ключовим критерієм оптимізації виступає рівень середньої кількості запасів у грошовому та кількісному відображенні.

2. Оптимізація розподільчої складової логістики. Сутність та значення полягає у забезпеченні зростання кількості потенційних та постійних споживачів транспортно-логістичних послуг за рахунок систематизації процесів, а також формування якості та своєчасності забезпечення сервісу. Ключовими шляхами оптимізації даних процесів повинні стати: розроблення стратегії розподілу каналу дистрибуції, формування роздрібних та оптових регіональних складів продукції, а також побудова роздрібних магазинів для стимулювання збільшення продажу товарів (послуг) торговельних підприємств.

3. Оптимізація постачання безпосередньо до кінцевого клієнта. Змістом представленого процесу є надання споживачам послуг можливість очно та у визначений термін здійснити постачання продукції, що забезпечить стабільний та постійний дохід від реалізації транспортно-логістичного обслуговування господарських процесів.

4. Оптимізація логістичного сервісу. Основна складова та ідея досліджуваного процесу є надання споживачам послуг такий рівень транспортно-логістичного сервісу, котрий забезпечить економічне зростання торговельного підприємства в довгостроковій перспективі. Оптимізація досліджуваних процесів передбачає розподіл відділу реалізації продукції (послуг), а також поділ на попередній та кінцевий офіс в аспекті здійснення оцінки якості обслуговування; забезпечення інформаційної підтримки транспортно-логістичного обслуговування в контексті створення єдиної, найбільш функціональної служби логістики.

5. Оптимізація управління логістичної системи підприємства. Сутність досліджуваного процесу оптимізації передбачає відкритість та прозорість транспортно-логістичної діяльності торговельного підприємства для кожного із його працівників. Зазначене можливо зробити використовуючи карти процесів промислового підприємства для забезпечення інтегрування структурних підрозділів у загальну систему функціонування промислового підприємства.

Іншою, ключовою складовою реалізації управління транспортно-логістичними процесами на підприємстві є визначення стану та структури витрат, а також представлення шляхів, на які вони розподілені. Проблематикою, котра виникає при визначенні досліджуваних витрат є те, що основні методи обліково-аналітичного забезпечення основних видів витрат та визначення їх класифікації, як правило, не містять повної та достовірної інформації про виділення даних витрат, котрі мають зв'язок із транспортно-логістичними процесами промислового підприємства. Зазначене обумовлюється тим, що традиційні системи обліку витрат господарської діяльності та їх класифікація не містять достовірної та повної інформації про стан та динаміку витрат, котрі мають зв'язок із транспортно-логістичними процесами промислового підприємства. Зазначене обумовлено тим, що традиційні системи обліку зазвичай об'єднують транспортно-логістичні витрати в інші групи корпоративних витрат, котрі не можуть стимулювати проведення укрупненого аналізу, а також прийняти до уваги усі наслідки управлінських рішень, а також їх вплив на загальну ефективність побудови та функціонування транспортно-логістичної системи промислового підприємства.

Отже, контролінг транспортно-логістичного обслуговування вітчизняного торговельного підприємства має об'єднує три аспекти контролювання: моніторингу змін в транспортно-логістичній системі, поточного контролю та можливостей оптимізації транспортно-логістичної системи, та контроль за результатами функціонування та розвитку транспортно-логістичного торговельного підприємства.

Література

1. Ватченко О. Б., Прохорова А. С. Контролінг у системі управління підприємством. Економічний простір. 2016. № 116. С 209–219.
2. Строкович Г. В. Методичний підхід до оцінювання якості управління логістичними бізнес-процесами. Український журнал прикладної економіки. 2018. Т. 3. № 2. С. 183–188.
3. Шталь Т. В., Уварова А. Є. Оцінка організаційно-економічного забезпечення логістичної діяльності торговельних підприємств України. Бізнес Інформ. 2020. № 1. С. 196–209.

Секція 2.

Макроекономічне моделювання та роль фінансових механізмів у стабілізації кризових явищ національної економіки

Т. П. ЗАВГОРОДНЯ, О. В. ПРОСКУРОВИЧ, К. В. ГОРБАТЮК
Хмельницький національний університет

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Пріоритетним напрямом Європейського зеленого курсу є формування промислової стратегії за умов циркулярної економіки. Пом'якшення наслідків зміни клімату на розвиток економіки є провідною метою «Зеленого курсу» ЄС. Запровадження циркулярної економіки у бізнесі спрямоване на оптимізацію використання природних ресурсів та мінімізацію забруднення навколишнього середовища. Економіка замкнутого циклу залучає нові підходи до інновацій та інтеграції між природничими екосистемами, бізнесом, повсякденною діяльністю та управління відходами. Саме декарбонізація економіки та розвиток «зеленої» енергетики є пріоритетним напрямом енерго-незалежності України.

У 2020 р. країна витратила 7,5 млрд дол. за імпорт нафтопродуктів, природного газу та вугілля. Ці кошти варто спрямувати на розвиток бізнесу у разі повнішого використання потенціалу місцевих джерел енергії. Лише завдяки біоенергетиці можна замінити 37 млрд м³ газу у рік. Половини цього потенціалу достатньо, щоб відмовитися від ім-порту блакитного палива, який у 2020 р. склав 15,9 млрд м³ [1].

Для запровадження та подальшого розвитку вітчизняної циркулярної економіки розроблені Національна стратегія управління відходами до 2030 р. та Національний план управління відходами до 2030 р., Стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 р., Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 р. та план її реалізації, Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 р. [2].

Актуальними питаннями для розвитку вітчизняної економіки замкнутого циклу є впровадження системи Net Energy Metering. Вона

передбачає застосування у процесі виробництва та споживання електроенергії з відновлюваних джерел із можливістю постачання в мережу надлишкової енергії, а потім використовувати її в зручний час.

Одночасно важливим є впровадження системи Гарантії походження енергії з відновлюваних джерел енергії. Саме Гарантії походження вказують на джерело енергії, яке використовується у процесі виробництва чи споживання. Таке підтвердження актуальне при експорті продукції в ЄС при застосуванні механізму прикордонного вуглецевого оподаткування. Гарантії походження необхідні відомим світовим виробникам, які заявили про перехід на виробництво продукції з використанням відновлюваних джерел енергії і мають підтвердити це.

Досить важливим у циркулярній економіці є забезпечення збалансованого використання природних ресурсів (до прикладу у будівництві: можливість повторного використання або переробки конструкцій, довговічність споруд, використання екологічно сумісних сировинних і вторинних матеріалів). У ній передбачено тривале використання ресурсів за максимально можливою їх корисністю з подальшим відновленням та регенераванням продуктів і матеріалів наприкінці кожного терміну служби. Якщо продукт розрахований на максимально тривале використання і його можна легко відремонтувати, переробити, використати, компостувати, відновити його властивості, то за таких умов його життєвий цикл є замкнений. Економіка замкненого циклу підтримується відтворювальними джерелами енергії.

Для покращення розвитку зеленої економіки слід застосовувати інформаційне моделювання (ВІМ-технологій) з урахуванням політики циркулярної економіки щодо реалізації діючих і нових проєктів. Використання інформаційної моделі полегшує роботу з об'єктом, порівняно з минулими формами проєктування та має велику кількість переваг. Вона надає можливість у віртуальному режимі зібрати у чітку систему, підібрати за призначенням, розрахувати, співставити та узгодити між різними спеціалістами, що створюють компоненти й системи майбутнього об'єкту, своєчасно перевірити їх функціональну придатність, можливість впровадження, характеристики під час експлуатації та уникнути внутрішніх неполадок для проєктувальників. За традиційного проєктування на основі комп'ютерних систем, створюються геометричні образи, а результатом інформаційного моделювання будівлі є об'єктно-орієнтована цифрова модель проєктування. Вона сприяє зростанню швидкості, обсягів та якості робіт за значної економії часу та коштів. Важливою перевагою ВІМ є повна відповідність до експлуатаційних параметрів нового об'єкта до вимог замовника, що значно розширить можливості та підвищує конкурентоспроможність суб'єкта господарювання.

Ключовим моментом в адаптація циркулярної економіки у промисловість є дотримання таких принципів: скорочення, повторне використання та переробка матеріалів. За цих умов в Україні впроваджується циркулярна економіка, як промислова система, яка після закінчення терміну служби об'єкта продовжується відновленням, переходить до використання відтворюваних джерел енергії, виключає використання токсичних хімікатів, які погіршують повторне застосування і повернення у біосферу і спрямована на ліквідацію відходів за рахунок кращого дизайну матеріалів, продуктів, систем і бізнес-моделі. На сьогодні стан розвитку самих галузей «циркулярної» економіки в Україні експерти оцінюють як дуже низький або відсутній. Пріоритетним питанням для економіки замкнених циклів є управління відходами, «циркулярність» наразі лише в планах.

Для подолання хоча б частини проблем у цій терені пропонується введення екологічного податку для підтримки розвитку циркулярної економіки та збільшення видатків держави на охорону навколишнього природного середовища. Впровадженню циркулярного підходу дозволить реально вплинути на збереження ресурсів, зменшення забруднення довкілля і запобігання кліматичним змінам, стимулюючи інвестиції у виробництво більш екологічних товарів, послуг і технологій. Усе це уможливить зростання екологічної відповідальності бізнесу та розвиток циркулярної економіки.

Література

1. Шлях до енергонезалежності України – декарбонізація економіки та розвиток «зеленої» енергетики. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/shlyah-do-energonenezalezhnosti-ukrayini-dekarbonizaciya-ekonomiki-ta-rozvitok-zelenoyi-energetiki>
2. Нова політика ЄС з «циркулярної» економіки: можливості для України. URL: https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2020/09/dixi_pb_circular-economy_ukr_full_3.pdf

Р. С. КВАСНИЦЬКА

Хмельницький національний університет

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИБОРУ МЕТОДИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ОЦІНКИ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Розглядаючи фінансову безпеку банківської системи, яка має прямий вплив на розвиток усіх сфер життя суспільства, варто відмітити, що недостатньо надійне функціонування однієї з ланок або учас-

ників цієї системи здатне спричиняти серйозні порушення і деформацію у фінансовій сфері та економічній діяльності держави. Обравши за об'єкт дослідження процес забезпечення фінансової безпеки банків, варто зосередити увагу на суті самого поняття «фінансова безпека банку».

Варто відмітити, що існують різні погляди вчених з приводу трактування поняття фінансової безпеки банку. На основі аналізу фахової економічної літератури, нами виокремлено такі узагальнені підходи до розкриття сутності поняття «фінансова безпека банку»:

1) підхід захисту (захищеності, протистояння) (фінансова безпека розглядається як стан захищеності фінансових інтересів комерційного банку від внутрішніх та зовнішніх загроз, від можливих ризиків) [1; 2];

2) підхід збалансованості та стійкості (фінансова безпека розглядається як стан, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз) [3];

3) підхід ресурсно-функціональної оптимізації (фінансова безпека розглядається як стан (здатність) оптимального рівня залучення та розміщення ресурсів банку) [4; 5];

4) підхід стратегічного управління (фінансова безпека розглядається як комплекс заходів банку самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію) [1];

5) комплексний підхід (поєднується сутність фінансової безпеки банку, що розглядається в попередніх підходах) [6].

Узагальнюючи розглянуті акценти у зазначених підходах зауважимо, що фінансова безпека банку визначається ступенем захищеності інтересів акціонерів банку; рівнем достатності банківського капіталу; стійкістю фінансового стану банку; рівнем платоспроможності та ліквідності банку; ефективністю фінансової діяльності банку; рівнем контролю за зовнішніми і внутрішніми ризиками.

Завдання забезпечення фінансової безпеки банку можуть бути вирішені на основі комплексного аналізу умов та результатів функціонування банку. При цьому, окремим завданням комплексного аналізу є визначення методичного інструментарію діагностики фінансової безпеки банку, формування узагальнених індикаторів, що дозволять здійснити кількісну оцінку динаміки та основних тенденцій фінансової безпеки банку. Аналіз доводить, що в економічній літературі немає єдиного підходу не тільки до методики оцінювання фінансової безпеки банків, а й до виду оцінки. Так, нам імponує точка зору О.І. Барановського [1] на доцільність виокремлення при оцінюванні фінансової безпеки банку:

– оперативну оцінку, яка проводиться на основі обчислення та аналізу ряду показників в розрізі функціональних складових фінансо-

вої безпеки банку, які переважно є моментними та дозволяють оцінити фінансову безпеку банку в будь-який час, необхідний топ-менеджменту банку чи інший зацікавленим особам;

– тактичну оцінку, яка передбачає аналіз рівня фінансової безпеки в розрізі капітало-ресурсної, кредитно-інвестиційної, валютної безпеки та оцінку безпечного рівня доходів та витрат банку;

– стратегічну оцінку, яка полягає у розрахунку інтегрального показника рівня фінансової безпеки банку, що охоплює різновекторний аналіз показників фінансової безпеки банку.

Саме оперативне оцінювання стану фінансової безпеки банку дає змогу швидко реагувати на зміну проявів неконтрольованих чинників, генерованих зовнішнім середовищем та корегувати підконтрольні банку чинники внутрішнього середовища функціонування. Тому, саме цей вид оцінки нами буде застосовано при визначенні ступенів забезпечення фінансової безпеки банківських установ.

Зауважимо, що при аналізі наявних підходів до оцінки рівня фінансової безпеки банку виокремлюються певні аналогії, які дають змогу групування цих підходів за такими напрямками їх методичної реалізації та виду оцінки:

1) підходи, що ґрунтуються на використанні економічних нормативів діяльності банків як основних критеріїв оцінювання фінансової безпеки банків (оперативна оцінка; тактична оцінка);

2) підходи, що базуються на аналізі фінансових показників діяльності банків (оперативна оцінка; тактична оцінка);

3) підходи, які засновані на використанні економіко-математичного моделювання (стратегічна оцінка);

4) підходи, в яких використовуються методи експертних оцінок.

Отже, для проведення оперативної оцінки фінансової безпеки можуть бути використанні перших два зазначених підходи. При цьому, зауважимо, що фінансове здоров'я, а відтак – і фінансова безпека банків багато в чому залежать від наявності економічних нормативів, що регламентують банківську діяльність, їх обґрунтованості й безумовного дотримання [7].

Розглядаючи нормативи, необхідно пам'ятати, що нормативи встановлені для середньостатистичного банку, якого фактично не існує. Насправді, залежно від типу банку нормативні вимоги до нього будуть різними. Так, банк з великою мережею філій, який має велику кількість клієнтів, значні залишки в касах філій та на коррахунках, залишки коштів, що обслуговують клієнтські потоки повинні мати різні підходи до оцінки їх діяльності на основі нормативів НБУ. Тому, маючи на меті як попередження виникнення в банку кризових ситуацій на початковій стадії, так і визначення їх причини, вважаємо доцільним

застосування комплексного підходу до оцінки рівня фінансової безпеки банку через аналіз виконання економічних нормативів банком та аналіз рівня фінансових показників діяльності банку. Саме за такого підходу уможлиблюється створення необхідних передумов для правильного вибору важелів і методів з нейтралізації потенційних небезпек в банківській діяльності. Крім того, такий підхід до оцінки фінансової безпеки банку об'єднує методи як кількісного, так і якісного аналізу, що надає можливість аналітику отримати повну картину фінансового стану банку, його рейтинговим позиціям та оцінити реальний ступінь загрози його фінансовій безпеці.

Такий підхід є індикаторним підходом, який полягає у виборі певних показників-індикаторів (економічних нормативів та фінансових показників), що характеризують фінансову безпеку, і порівняно з їх фактичних значень із граничними (нормативними). До складу індикаторів включають показники, які характеризують різні сторони фінансового стану банку і дозволяють оцінити його фінансові результати за різними напрямками. В якості порогових значень індикаторів фінансової безпеки розуміють їх граничні величини (нормативи), недотримання яких приводить до формування негативних тенденцій (виникнення загроз) у сфері фінансової безпеки, а отже, диспропорцій у діяльності банку і порушення його розвитку загалом.

Хоча індикатори фінансової безпеки є обов'язковими і невід'ємними показниками, які повинні виокремлюватись, враховуватись і використовуватись у діяльності банку для безпечного ведення його діяльності, все ж єдиного і загальноприйнятого переліку індикаторів фінансової безпеки банківських установ досі не існує. Звичайно, особливості функціонування банку «накладають» певні, характерні лише для цих фінансових установ, критерії визначення доцільності застосування тих чи інших показників оцінки їх фінансової безпеки. Аналізуючи показники оцінки рівня фінансової безпеки банківської діяльності, можна зробити висновок, що сьогодні існує проблема не тільки вибору необхідної кількості таких показників для оптимального аналізу, але й проблема визначення найвпливовіших показників на фінансову безпеку банків, а отже, необхідною є розробка певної системи відбору таких показників.

Відбір показників для оцінювання рівня фінансової безпеки банків доцільно здійснювати на основі таких принципів [8]:

– вимірності, який передбачає те, що запропонований показник діяльності банку має бути вимірним, тобто мати конкретне кількісне значення в абсолютному чи відносному значенні. Окрім цього, цифрові дані для обчислення значення цього показника мають бути доступними для дослідника, тобто публічними (дані фінансової звітності банків);

– прогнозованості, який передбачає змогу прогнозування майбутньої динаміки певного показника, оскільки однією з основних вимог до управління тим чи іншим процесом є його прогнозованість;

– значущості, суть якого полягає в тому, що показник має бути значущим для діяльності банків і мати вагомий вплив на кількісні параметри його діяльності та фінансову безпеку банку загалом.

Оцінювання фінансової безпеки банку можна характеризувати як живий динамічний процес, що змінюється, уточнюється, модернізується та вдосконалюється, але, при цьому, його роль як важеля підвищення ефективності банківської діяльності не тільки зберігається, а й постійно зростає. Виходячи з цих позицій та використовуючи офіційні положення і напрацювання вчених [1; 8–10] щодо виокремлення індикаторів оцінки фінансової безпеки, серед показників, які характеризують стан фінансової безпеки банку варто виділити такі їх групи:

– індикатори достатності капіталу банку:

а) нормативи НБУ: норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1); норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2); норматив достатності основного капіталу (Н3);

б) фінансові показники: коефіцієнт концентрації власного капіталу; коефіцієнт надійності; коефіцієнт фінансового важеля (левериджу); коефіцієнт співвідношення власного капіталу та зобов'язань; коефіцієнт співвідношення власного капіталу та залучених коштів; коефіцієнт концентрації статутного капіталу у власному капіталі;

– індикатори ліквідності банку:

а) нормативи НБУ: норматив короткострокової ліквідності (Н6); коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCRBB) та в іноземній валюті (LCRIB); коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR);

б) фінансові показники: коефіцієнт питомої ваги високоліквідних коштів у обсязі чистих активів банку; коефіцієнт співвідношення високоліквідних коштів і зобов'язань банку; коефіцієнт співвідношення високоліквідних коштів і процентних зобов'язань; коефіцієнт співвідношення виданих кредитів та залучених депозитів;

– індикатори рентабельності: рентабельність статутного капіталу банку; рентабельність чистих активів; рентабельність доходів; рентабельність капіталу; рентабельність активів; чиста процентна маржа;

– індикатори якості активів:

а) нормативи НБУ:

– норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7); норматив великих кредитних ризиків (Н8); норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9);

б) фінансові показники: коефіцієнт загальної кредитної активності; рівень активів з підвищеним ризиком; коефіцієнт концентрації проблемних кредитів в чистих активах; коефіцієнт проблемних прострочених кредитів; коефіцієнт покриття кредитів власним капіталом.

Таким чином, кожний окреми показник запропонованих груп показників оцінювання фінансової безпеки банку дозволяє не тільки визначити абсолютну чи відносну величину об'єкта оцінювання, а й, відповідно до визначеного критерію, одержати динаміку та тенденцію зміни показника, а при розрахунку базисних темпів зростання провести подальше прогнозування. Адже, кожний об'єкт оцінки повинен розвиватись, покращувати характеристики свого стану, тобто характеризуватись позитивними тенденціями зміни оціночного показника.

Література

1. Барановський О. І. Філософія безпеки : монографія в 2 т. Т. 1. Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. Київ : УБС НБУ, 2014. 831 с.

2. Варналій З. С., Буркальцева Д. Д., Саєнко О. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення : монографія. Київ : Знання України, 2011. 299 с.

3. Болгар Т. М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. Наук : спец. 08.00.08. Суми : ДВнЗ «УАБС нБУ», 2009. 22 с.

4. Голобородько Ю. О. Теоретичні підходи до розкриття сутності та складових фінансової безпеки банківських установ. Науковий вісник НЛТУ України. 2012. Вип. 22.12. 2012. С. 194–198.

5. Стащук О. В. Зовнішні та внутрішні загрози фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Другі наукові читання пам'яті С. І. Юрія : зб. наук. пр. / за ред. О. П. Кириленко. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. С. 131–135.

6. Сніщенко Р. Г. Фінансова безпека банку в умовах ринкової : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. Наук : спец. 08.00.08. Дніпропетровськ : Дніпропетров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара, 2011. 20 с.

7. Штефан Л. Б., Ільніцька Н. П. Проблеми формування універсальної системи оцінювання фінансової безпеки банку та банківської системи. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 9. С. 1100–1106.

8. Пестовська З. С. Фінансова безпека банківської діяльності: сучасні аспекти діагностики. Нобелівський вісник. 2018. № 1 (11). URL: <http://ir.duan.edu.ua/handle/123456789/2548> (дата звернення: 18.10.2021)

9. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні: інструкція : [затв. постановою НБУ № 368 від 28 серпня 2001 р. : станом на 01 липня 2021 р.] URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>. (дата звернення: 20.10.2021)

У. Я. САДОВА, О. З. СОРОЧАК
Національний університет «Львівська політехніка»

ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЗА ДОПОМОГОЮ БАГАТОВИМІРНИХ МАТЕМАТИКО-СТАТИСТИЧНИХ МЕТОДІВ

В останні кілька років, в зв'язку з реалізацією в Україні реформи системи охорони здоров'я, в наукових та медичних колах все частіше постає проблема щодо оцінювання конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я. Це пов'язано як зі зміною принципу фінансування цих закладів («гроші йдуть за пацієнтом») так і з появою значної кількості приватних закладів, які згідно цієї реформи теж можуть претендувати на частково бюджетне фінансування, якщо укладуть договір з НСЗУ про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій. Але конкурентоспроможність закладу охорони здоров'я є складним атрибутивним поняттям, різні сторони якого відображає множина факторів-симптомів, тобто є латентною ознакою. Латентні ознаки можна оцінити тільки за допомогою багатовимірних математико-статистичних методів, які засновані на побудові, аналізі та використанні моделей з латентними показниками.

У науковій літературі розглядаються три багатовимірні статистичні методи, які орієнтовані на оцінювання латентних показників різного роду, а саме метод таксономії, метод головних компонент та неметричний метод багатовимірної шкалування. За наявності достатньої кількості статистичних показників, які носять числовий характер, доцільним для застосування є таксономічний метод, який являє собою досить ефективний інструмент оцінки латентних ознак в економіці і базується на використанні поняття відстані об'єктів до еталону у просторі різних симптомів. В контексті даного завдання в якості об'єктів виступають різні вектори критеріїв оптимальності, що відповідають різним варіантам конкурентоспроможності закладу охорони здоров'я, а в якості симптомів – різні одиничні критерії оптимальності. Еталон – це точка верхнього полюса, тобто ідеальний вектор критеріїв, що відповідає високому рівню латентного показника, до якого повинні

прагнути всі об'єкти сукупності реальних векторів для досягнення максимального рівня досліджуваного латентного показника. Перевагою даного методу оцінки рівня конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я за допомогою таксономічного коефіцієнта є те, що він не тільки дозволяє порівняти дані дослідження проведеного на даному етапі, але й може бути використаний в майбутньому для оцінки динаміки зміни даного показника щодо кожного закладу охорони здоров'я в своїй конкурентній групі.

Проте не завжди статистичні показники медичних установ дозволяють об'єктивно оцінити рівень їх конкурентоспроможності, здебільшого через недосконалість їх системи (однобічність). Крім того, можливість одержання об'єктивних значень цих показників щодо кожного конкретного закладу охорони здоров'я є обмеженими ресурсними і адміністративними причинами. Тому актуальним в такій ситуації може бути застосування для оцінювання конкурентоспроможності медичних установ методу неметричного багатовимірного шкалювання. В основу багатовимірного шкалювання покладена ідея про можливість розгортання об'єктів, що вивчаються, в гіпотетичному просторі латентних ознак, що адекватно відображає реальну дійсність. Існує два основні напрями у багатовимірному шкалюванні – метричне і неметричне шкалювання. Неметричні моделі є домінуючими на сьогодні і будуються на базі мінімізації функції, яка характеризує міру відповідності близькості об'єктів у шкальному просторі і просторі оцінок експертами подібності об'єктів. Одержання експертних оцінок щодо конкретних закладів охорони здоров'я є простішим завданням, ніж збір статистичних даних, але важливими в цьому випадку є підходи до формування групи експертів, які формуватимуть ці оцінки.

З метою підвищення адекватності результатів оцінювання рівня конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я можна зрештою застосувати одночасно обидва запропоновані методи та порівняти розбіжності у оцінках.

Секція 3.
Інтелектуальний капітал економіки України
та його значення в становленні
інноваційно-інвестиційних систем

М. І. БОНДАРЕНКО, Д. Ф. ШИНКАР
Хмельницький національний університет

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сьогодні в основі сучасних тенденцій розвитку лежить постійно зростаюча роль інтелектуального потенціалу, зокрема така його головна частина, як науково-освітній потенціал. Глобальна переорієнтація на інформатизацію, освоєння моделі інноваційного розвитку ставить в центрі уваги інтелектуальний капітал.

Інтелект нації є головною умовою подальшого стабільного розвитку країни. Наші можливості в значній мірі залежать від рівня і спрямованості інженерно-технічної думки, які, в свою чергу, будуть визначати рівень системи вищої освіти України. Держава повинна розуміти, що без підтримки інтелектуального капіталу воно не зможе досягти серйозних результатів в сучасних умовах жорсткої науково-технічної конкуренції.

«Український hi-tech, наука і освіта – потужний інноваційний ресурс, але для того щоб він запрацював за завданням нової інноваційної економіки, необхідно почати формування єдиного сучасного функціонального економічного комплексу, який дасть можливість здійснити переорієнтацію на інноваційний економічний курс державного розвитку. Тому важливо, щоб саме сьогодні був закладений новий інноваційний контур країни, в якому технології, наука та освіта будуть складовими єдиного сегмента ринку» [1].

У постіндустріальних країнах, перш за все в США сформувався своєрідний культ освіти, який не тільки підтримується урядом, але і постійно популяризується системою освіти [2]. Досвід країн, які в другій половині ХХ ст. здійснили значний технологічний прорив (з відсталих, стали світовими лідерами), переконливо свідчить про

надзвичайно необхідною якістю освіти. Прикладом може бути досвід Японії і Тайваню. При цьому, Тайвань, не маючи власної наукової школи, за державні кошти відправляв молодь на навчання до Європи і США. В результаті, країна вийшла на передові позиції у виробництві електронної апаратури [3].

У провідних західних країнах частка інвестицій в освіту становить від 12 до 21 % національного доходу. У 2019 р в Україні закладено менше 0,9 % ВВП. Так склалося, що розвинений інтелект України виявився відірваним від економіки і одночасно від всього суспільного системи саме тоді, коли в світі розумова діяльність стала головним принципом економічного і соціального успіху [4].

В умовах глобалізації, освіта відіграє важливу роль. Вона є базовим елементом для прискорення створення інновацій, тому без якісної освіти неможливі досягнення [5]. Сьогодні економіка знань висуває нові вимоги до системи освіти, що виражається в постійному підвищенні стандартів освіти і адаптації їх до вимог сучасної техніки і технології. З огляду на це, в країнах Євросоюзу розробляються спеціальні програми освіти впродовж життя, відбуваються фундаментальні зміни в реформуванні освіти, росте роль мотивації в постійному підвищенні рівня освіти.

Європейська комісія інтегрувала навчальні та освітні ініціативи під програмою навчання протягом життя з бюджетом близько 7 млрд євро. Програма замінила існуючі освітні, професійні та електронно-навчальні програми.

Створена Європейська асоціація університетів дистанційного навчання (ЕАУДО; European Association of Distance Teaching Universities – EADTU) в яку входять університети, основною функцією яких є заочне навчання цільових груп за допомогою методів дистанційного навчання. Вони фокусуються на відкритому і гнучкому безперервному навчанні (Огбо; Difelong Open and Flexible Dearning - DOF), що включає такі складові: відкрите навчання, дистанційне навчання, електронне навчання, онлайн, відкритий доступ, мультимедійна підготовка, віртуальна мобільність, наукові співпраці, подвійний режим (заробіток і навчання).

Міжнародний досвід підтверджує той факт, що держава зобов'язана здійснювати прогноз обсягів і напрямів професійної підготовки в навчальних закладах, створювати умови для професійної освіти з урахуванням змін на ринку праці.

У перші десятиліття здійснення реформ в освіті, Україні вдалося вирішити проблему стабілізації стану системи освіти. Багато важливих цілей, які стоять перед реформуванням освітньої системи, поки що не досягнуто. До їх числа можна віднести наступні:

- якість підготовки випускників і їх спеціалізація не відповідають потребам суспільства;
- неповна автономія в діяльності університетів;
- недостатній рівень розвитку науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах;
- працевлаштування дипломованих випускників.

В даний момент в Україні людський капітал є недостатньо привабливим для інвестування з боку роботодавців, які в умовах економічної і соціальної нестабільності, орієнтовані насамперед, на вирішення поточних проблем, в той час як приватний бізнес повинен бути найбільш зацікавленим у високій кваліфікації своїх працівників [6].

Розглянуті проблеми, що існують в галузі освіти Україна, не дають можливості повноцінно розвивати людський потенціал. Для зміни ситуації необхідно:

- істотно підвищити якість середньої та професійної освіти;
- створити механізм державного замовлення на підготовку фахівців, науково-педагогічних та робітничих кадрів, заснованих на моніторингу та прогнозуванні демографічних, соціальних та економічних тенденцій;
- створити необхідні умови для втілення системи освіти протягом всього життя;
- створити можливості для співпраці університетів та інших вузів з інноваційними підприємствами регіонів.

Інтеграція системи освіти України як рівноправного партнера в світову систему – одна з умов реформування суспільства, підвищення міжнародного авторитету держави, навчання і виховання інтелектуального потенціалу в умовах жорсткої науково-технічної конкуренції.

Література

1. Гальчинський А. С., Геєць В. М., Кінах А. К., Семиноженко В. П. Іноваційна стратегія українських реформ / Київ, 2018. 336 с.
2. Янсен, Ф. Епоха інновацій / пер. с англ. М., 2018. 308 с.
3. Шевчук, П. Е., Швидка, Г. Ю. Прогноз рівня освіти посилення України до 2050 р. Демографія та соціальна економіка. 2017. С. 85–96.
4. Пахомов, Ю. Інтелект у лещатах українських реалій. Матеріали інтелектуального форуму України. Київ : Логос, 2003. 75 с.
5. Potocnik J. Science can be more effective than politics. Lives: Learn – 2018. № 9. P. 45.
6. Левченко, О. Сучасна безперервна професійна освіта та підготовка кадрів в Україні: Основні проблеми та напрями трансформації в контексті міжнародного досвіду. Україна: аспекти праці. 2019. № 1.

ИНВЕСТИЦИИ В ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ В УСЛОВИЯХ ПОСТАРЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ

Понятие «человеческий потенциал» возникло в связи с требованиями развития экономического прогресса, в соответствии с практикой производства, обмена и потребления капитала, его воспроизводством и кругооборотом. Не вызывает сомнений тот факт, что основной движущей силой производства является человек с его потенциальными возможностями, реальными способностями и непременным развитием последних.

Для большинства государств Европейского региона, в том числе Беларуси, характерна тенденция демографического старения, а именно увеличение доли населения старше трудоспособного возраста в общей численности населения. Такая динамика ведет к сокращению числа трудовых ресурсов, снижению инновационности общества и, как следствие, отрицательно сказывается на экономическом росте страны.

С целью наиболее эффективного и обоснованного функционирования человеческого потенциала выделяются следующие виды инвестиций, которые формируют условия для высокоэффективной трудовой деятельности, способствующей использованию человеческого потенциала в условиях старения населения:

1. Инвестиции в образование. В любом государстве большие усилия должны быть направлены на инвестиции в образование, так как оно является важнейшим механизмом устойчивого развития государства и вложения в образование имеют положительный внешний эффект для всего общества.

Кроме этого необходимо отметить, что чем выше уровень образования, тем эффективнее труд работника, что улучшается либо при помощи увеличения производительности труда, либо при помощи полученных знаний, благодаря которым индивид может реализовывать такую трудовую деятельность, результаты которой представляют большую ценность. Инвестиции в образование способствуют формированию высококвалифицированных специалистов, высококвалифицированный труд которых оказывает наибольшее влияние на темпы экономического роста [1, с. 34]. С целью сохранения конкурентоспособности рабочей силы в более пожилом возрасте инвестиции в образование, в том числе переквалификация, становятся еще более актуальными.

2. Инвестиции в здравоохранение. Основной вклад в высокую производительность и продуктивность вносят граждане 25–40 лет. В современных развитых странах наблюдается сокращение численности населения в трудоспособном возрасте (деградация человеческого капитала), что является огромной проблемой. Поэтому необходимо вкладывать немалые инвестиции в здоровье и здоровый образ жизни, чтобы удлинить производительность деятельности работников. М. Гроссман считал особенностью капитала здоровья то, что он (капитал) воздействует на производительность труда не прямо, а косвенно, уменьшая период времени нетрудоспособности и продлевая сроки производительного использования. Здоровый человек способен к более интенсивному, продуктивному и продолжительному труду. Поэтому сегодня возрастает значение расходов на профилактику здравоохранения, включая также затраты на поддержание здорового образа жизни.

3. Затраты на мотивацию – это совокупность движущих сил, которые побуждают сотрудников к качественному труду, это организация богатой стимулами и возможностями среды, в которой индивид обновляет свои мотивы. Мотивация необходима для более результативного и качественного выполнения намеченных работ. Для более старших возрастов в качестве стимулирующих мер могут выступать различные льготы в сферах образования, здравоохранения, на открытие собственного бизнеса и т.д.

4. Инвестиции в фундаментальные научные разработки. Благодаря такому быстрому темпу развития науки создаются огромное количество интеллектуальных новаций. На основе этих новаций затем и вырабатываются новые технологии производства и способы потребления. Необходимо отметить, что и сам человек, особенно в старшем возрасте, как хозяйствующий субъект претерпевает изменения, он выступает носителем новых способностей и новых потребностей. Человек выступает в качестве генератора новых идей и инноваций, обеспечивает реализацию, а также облегчает восприятие и распространение новаций.

В основе инновационного развития заложен труд работника. В данном случае мы рассматриваем работников науки, образования и реального сектора экономики как наиболее ценный ресурс (человеческий), который необходимо формировать посредством стимулирования для повышения инновационной активности в Республике Беларусь.

Развитый человеческий потенциал способствует фундаментальным научным прорывам и укреплению новых технологических направлений, становлению на их базе обновленной, высокоэффективной конкурентоспособной экономики, которая, в свою очередь,

станет основой для совершенствования социально-экономической модели Республики Беларусь.

5. Инвестиции в культуру. Культура оказывает большое влияние на процесс воспроизводства человеческого потенциала. В культуре накапливается опыт поколений, сохраняются знания конкретного человека, его умения, навыки, не исчезая при этом со смертью. Экономические достижения общества, его социально-политическая, идеологическая, образовательная и духовная структура в значительной степени определяются культурным уровнем населения страны. Поэтому инвестиции в культуру имеют также огромное значение, так как человек, чьи культурные потребности удовлетворены, способен позитивно влиять на профессиональную и социальную среду вокруг себя. Культура на сегодняшний день – это немаловажный ресурс развития, источник нового мышления.

Таким образом, исходя из сказанного, можем определить, что инвестиции в развитие человеческого потенциала в условиях постарения населения, как самого ценного из всех видов потенциала, является одной из приоритетных задач государства.

Литература

1. Женщина. Общество. Образование : материалы 11-й междунар. междисциплинар. науч.-практ. конф. (19–20 декабря 2008 г.) / [сост. О. В. Шахаб]. Т. 1. Минск : Женский институт «Энвила», 2010. С. 34.

Н. П. ТАНАСИЄНКО, В. В. МАНЧЕВСЬКИЙ
Хмельницький національний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Соціальна безпека як окремий важливий складник національної безпеки «виникає як соціальний феномен у процесі розв'язання суперечності між такою об'єктивною реальністю, як небезпека, і потребою соціального індивідуума, соціальних груп і спільнот запобігти їй, локалізувати чи усунути наслідки небезпеки, реалізуючи свої соціальні інтереси найадекватнішими засобами» [1, с. 191]. Безпеку держави можна окреслити за допомогою таких параметрів: дотримання конституційних суспільних відносин; зміцнення державної влади; економічна могутність; законність; територіальна цілісність і непорушність кордонів. Усе це зумовлює політичну стабільність як інтегральний параметр безпеки. Соціальна безпека стає універсальною

системою взаємного захисту прав та інтересів особи, суспільства і держави [2].

Одним з найважливіших критеріїв соціальної безпеки є дотримання балансу життєво важливих інтересів особи, групи, суспільства, держави, їх взаємна відповідальність у її забезпеченні.

На нашу думку, механізм розроблення й дослідження системи таких показників та індикаторів повинен сприяти виявленню й оцінюванню ступеня і міри соціальних загроз у системі пріоритетів економічного розвитку держави, що дозволить виявити найбільш небезпечні процеси й деформаційні тенденції у процесі соціально-економічного розвитку [3].

Соціально-економічна нестабільність, зростання соціальної напруженості в українському суспільстві свідчать про низький рівень забезпечення соціальної безпеки у суспільстві, причому на всіх її рівнях. Саме від вирішення соціальних проблем на всіх рівнях соціальної безпеки – від макро- до нанорівня – залежить рівень соціальної стабільності у суспільстві, якісний рівень життя населення, а також створення реальних передумов для подальшого економічного розвитку.

Соціальну безпеку можна розглядати як комплексне, багатофункціональне утворення з розгалуженою структурою. Пропонуємо виділити структурні елементи соціальної безпеки відповідно до функціонального призначення.

Безпека проживання включає забезпечення населення достойними умовами проживання. Сюди включається територіальна безпека проживання, яка визначається показником щільності населення, просторова безпека (характеризується забезпеченістю житловою площею) та безпека умов проживання.

Безпека навчання включає забезпечення можливостей для здобуття освіти для всіх верств населення: дошкільної, початкової, середньої, вищої, післядипломної освіти та підвищення кваліфікації.

Безпека зайнятості передбачає створення передумов для ефективної зайнятості всіх, хто бажає працювати. Сюди належить безпека формування трудового потенціалу, безпека безробіття, міграційна безпека, безпека оплати праці і соціального захисту. Безпека відпочинку передбачає створення умов, які б забезпечили відновлення робочої сили, просте та розширене відтворення населення [4, с. 4–5].

Процес дослідження рівня соціальної безпеки та тенденцій його формування розгортається в площині субстанціонального та структурно-функціонального рівнів.

Законодавчо закріплене наступне тлумачення загроз: «наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України».

Загроза, виклик – сутність відчуття, сприйняття суб'єктом (особою, суспільством) умов його існування, умов його діяльності, що склалися. Виклики соціальної безпеки не можна розглядати як нерозвинуті загрози, не кожний виклик переростає в загрозу.

Наявні загрози соціальній безпеці спричинені низькою ефективністю та якістю державного управління соціальними процесами. На нашу думку, перелічені вище чинники є лише похідними від недосконалості рішень, які приймаються органами влади, діяльність якої характеризується суперечливістю, орієнтацією на досягнення поодиноких цілей та недостатнім урахуванням практичної адаптованості заходів, що впроваджуються, до реальних умов, які склалися в суспільстві. Одним із протиріч, на думку вчених, є співвідношення між рівнем розвитку соціального управління і реальним забезпеченням соціальної безпеки та сталого розвитку суспільства [5].

Узагальнивши проведені дослідження, загрози соціальній безпеці зокрема, як і загрози національній безпеці загалом, можна класифікувати за низкою ознак: джерелом виникнення (внутрішні та зовнішні), наслідками дії (прийнятні, критичні, катастрофічні), тривалістю дії (короткочасні та постійні), частотою виникнення (стохастичні, періодичні, перманентні), рівнем прийняття рішень (глобальні та локальні), а також за спрямованістю на той чи інший компонент соціальної безпеки, що визначає рівень життя суспільства (загрози освіті, здоров'ю, зайнятості та умовам праці, доступу до товарів (споживанню), забезпеченню продовольством, житловим умовам, пересуванню, відпочинку, свободі особистості, демографічні, поширенню соціальних хвороб, моральним та духовним цінностям) [6].

Література

1. Краус Н. М. Соціальна безпека на різних рівнях економічної агрегації. Економіка і регіон. 2013. № 5. С. 189–193.
2. Ільчук Л. Основні загрози та пріоритети розвитку соціальної безпеки в Україні / Л. Ільчук. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26802/18Ilchuk.pdf?sequence=1>
3. Весельська Л. А. Соціальна безпека: проблема визначення. Науковий вісник Академії муніципального управління. 2010. № 2. С. 457–461. (Серія «Управління»).
4. Коленда Н. В. Соціальна безпека населення та її основні складові. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2013.
5. Куценко В. І., Удовиченко В. П. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку. Чернігів : Вид. Лозовий В. М., 2010. 652 с.
6. Підлина Р. П. Основні загрози та система соціальної безпеки в Україні. 2015. С. 2–4.

КАДРОВА ТА ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Попередні дослідження [1, 2] показали наявність на багатьох підприємствах децентралізованої системи управління ризиками. Отже, функцію забезпечення економічної безпеки підприємства покладено на окремих спеціалістів відділів, зокрема економічних та фінансових. Спеціаліст повинен розуміти управлінські процеси, технологію виробництва, визначати зовнішні та внутрішні фактори, які можуть впливати на діяльність підприємства, мати математичні та аналітичні навички, стійкість до стресів, здатність приймати ризикові рішення за недостатнього обсягу інформації.

Обмежуючим чинником, що впливає на прийняття ризикового рішення є психологічна готовність до ризику суб'єкта управління. На здатність приймати ризиковане рішення впливають психологічні характеристики особи, серед яких пристосування до зовнішнього (екстравертність) та внутрішнього (інтравертність) середовища. Екстравертність суб'єкта управління ризиками полягає у прагненні модифікувати зовнішнє середовище шляхом маневрування ресурсами, маніпулювання поведінкою партнерів, кредиторів, споживачів під час укладання угод. Інтравертність проявляється у тих суб'єктів управління ризиками, які не вірять у можливість постійного контролю над зовнішнім середовищем і прямого впливу на нього, і полягає у зборі додаткової інформації, генерації альтернативних ідей, виграші у часі та залученні до прийняття відповідальних рішень керівників підприємства. Володіючи такими якостями, менеджер з управління ризиками зможе спрогнозувати та змодельовати будь-які ризикові ситуації.

Отримання необхідної інформації від різних структурних підрозділів підприємства, організація збору додаткової інформації, впровадження нових методів збору аналітичної інформації, повідомлення інформації про можливі загрози економічній безпеці вищому керівництву є основними обов'язками менеджера. Отже, управлінська діяльність ризик-менеджера пов'язана перш за все з обробкою інформації, формуванням аналітичних висновків та пропозицій.

Взаємозв'язок управління із зовнішнім та внутрішнім середовищем досягається з допомогою інформаційної складової. Інформація є не лише джерелом даних для аналізу ризиків підприємства, а й необхідним засобом забезпечення його економічної безпеки.

В процесі збору і обробки інформації потрібно прагнути до отримання і використання найбільш повної і достовірної інформації. Інформація може бути про: ймовірність настання загрози; фінансову стійкість та платоспроможність партнерів, клієнтів, конкурентів, кредиторів; економічну і політичну ситуацію в країні; стан вітчизняного і зарубіжного ринку; умови страхування тощо.

Отримують інформацію з внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. Аналіз отриманої інформації повинен забезпечити вирішення таких завдань: 1) визначення причин ризику з метою його недопущення в майбутньому; 2) встановлення рівня залежності між ймовірністю виникнення ризику і величиною втрат підприємства.

Інформаційного складова економічної безпеки має включати інформація з зовнішнього середовища, інформацію з усіх підрозділів підприємства, рекомендації від керівництва підприємства, рішення по управлінню ризиками на основі обґрунтованих рекомендацій ризик-менеджера. Для обробки отриманої інформації на підприємстві, якісного її аналізу необхідною складовою аналітичного забезпечення має бути програмне забезпечення. Забезпечити економічну безпеку на підприємстві можливо шляхом збору та аналізу достовірної та повної інформації, яка дозволить істотно знизити ризик втрати стабільності, оптимізувати витрати на розвиток і підвищить загальну ефективність управління підприємством.

Література

1. Цвігун Т. В. Вплив факторів внутрішнього середовища на економічну безпеку підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2019. № 4 (1). С. 165–168.
2. Цвігун Т. В., Лук'янова В. В. Управління ризиками на промислових підприємствах : монографія. Хмельницький : ХНУ, 2017. 206 с.

Секція 4. **Сучасні виклики і загрози** **у сфері національної безпеки**

П. М. ГРИГОРУК, Н. А. ХРУЩ, С. С. ГРИГОРУК
Хмельницький національний університет

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ НАСЛІДКІВ COVID-19 У КОНТЕКСТІ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Національна безпека є категорією, що характеризує ступінь захищеності життєво важливих інтересів, прав та свобод особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз або ступінь відсутності загроз правам і свободам людини, базовим інтересам і цінностям суспільства та держави [1]. Сучасний етап розвитку світового співтовариства характеризується високо динамічними змінами всіх складових суспільних відносин, які здійснюють суттєвий вплив на існування та життєдіяльність людей як на загальносвітовому рівні, так і окремих країн.

Вирішення проблеми забезпечення національної безпеки є одним із найважливіших, завдань суспільного і політичного життя будь-якої країни, оскільки визначає не лише її соціально-економічний розвиток, але й саме її існування.

Глобалізація з одного боку виступає чинником посилення єдності світу з інтеграцією як окремих персон та і національних спільнот до єдиного світового співтовариства, а з іншого спричиняє одночасне поглиблення національної різноманітності суспільства, виступаючи фактором істотних змін в усій структурі суспільства і держави. Попри позитивні наслідки, пов'язані з поширенням знань та передових технологій, розвитку вільної торгівлі на взаємовигідних умовах, руху людей, глобалізаційні процеси все частіше виступають чинниками збурень та загроз національній безпеці країн, зумовлюючи небезпеки виникнення конфліктів на регіональному, національному і міжнаціональному рівнях внаслідок несправедливого розподілу матеріальних і фінансових ресурсів й подальшої поляризації представників світової спільноти за рівнем отримання благ; зростання конкуренції на світових ринках з

суперечкою за контролем над сировинними ресурсами, що впливає на ситуацію розвитку ринкових відносин на національному рівні.

Світові кризові явища, спричинені появою пандемії COVID-19, інспірували справжній економічний шок. Її деструктивний вплив знайшов відображення у всіх сферах суспільного життя, руйнуючи встановлені соціально-економічні процеси і взаємозв'язки. Поява нових штамів вірусу поряд з високими темпами його поширення лише поглиблюють наявні проблеми незважаючи на активізацію зусиль урядів практично всіх країн на боротьбу з глобальним поширенням COVID-19 шляхом проведення різних заходів щодо підтримки систем охорони здоров'я, у тому числі тотальної вакцинації населення. Поширення COVID-19 визначено серед загроз національній безпеці України У Стратегії національної безпеки України 2020 р. [2].

Згідно з аналітичними оцінками базових макроекономічних показників, наданими такими світовими інституціями, як Світовий банк, Міжнародна організація праці, Європейський банк реконструкції й розвитку, Організація об'єднаних націй [3–5], понад мільярд людей у всьому світі постраждають у фінансовому відношенні внаслідок зниження світового ВВП, зниження економічної активності із загрозою втрати робочих місць, зменшення доходів й фінансової підтримки бізнесу.

Найбільше постраждали від пандемії підприємства малого та середнього бізнесу. Як зазначено в роботі [6], навіть за умови надійного економічного підйому, приблизно п'ята частка МСП може мати негативний чистий власний капітал до кінця 2021 р., якщо вони не вийдуть раніше, а інші показники неплатоспроможності можуть погіршитися. Погіршення балансу МСП може спричинити ризик втрати до 10 % їхніх робочих місць, а 10 % боргів ризикує не отримати погашення. Слід також зазначити і фінансових ресурсів. Значна частка малих та мікропідприємств покладаються на особисті заощадження та обмежений торговий кредит, оскільки більшість основних комерційних банків не бажають їх надавати.

Це зумовлює зростання соціальної напруги серед населення, відчуття тривоги й недовіри державним інституціям, і, як наслідок, погіршення криміногенної ситуації, збільшення випадків домашнього насильства, погіршення міжособистісних відносин, у тому числі на ґрунті відношення до пандемії та заходів боротьби з нею. За дослідженнями [7], мають місце статистично значущі відмінності між уявленнями людей про COVID-19, зокрема через те, що джерело вірусу досі не з'ясовано, тому значна кількість людей досі вірить у теорію змови. Тому люди потребують більш надійних джерел інформації, які мають бути доступними й актуальними для людей постійно.

Іншим наслідком пандемії є зниження інвестиційних процесів. Ключовим фактором падіння ВВП у 2020 р. на 4 % торік стало скорочення інвестицій внаслідок пандемії COVID-19 [8]. Карантинні обмеження істотно вплинули на споживчий попит. В першій половині 2020 р. майже зупинились галузі роздрібної торгівлі, готельного та ресторанного бізнесу, транспортних перевезень. Крім того, мала місце втрата інтересу до економік, що розвиваються, з боку міжнародних інвесторів, що істотно знизило обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну та зумовило зворотний процес відпливу капіталу внаслідок бажання інвесторів збільшити вкладення в більш безпечні інструменти. Інвестиції у житлове будівництво також різко впали, що зумовило реструктуризацію та перебудову бізнес-процесів багатьма будівельними компаніями. Водночас суттєве зростання капітальних інвестицій продемонстрували лише поштова та кур'єрська діяльність унаслідок розвитку служб доставки та онлайн-торгівлі.

Стрімка цифровізація сфери онлайн торгівлі призвела до зростання небезпеки кіберзагроз, зумовлених зростанням попиту на окремі групи товарів і послуг, зокрема, фармацевтичну продукцію та захисне спорядження, внаслідок чого збільшилась кількість фактів шахрайства з поставками товарів, продажем контрафактної продукції, у тому числі підроблених тестів на виявлення антитіл. Останнім часом має місце шахрайство з підробленими довідками на наявність антитіл та сертифікатів вакцинації. Також зросли небезпеки втрати споживачами своїх конфіденційних персональних даних, зокрема, банківської інформації, внаслідок фішигових дій зловмисників, телефонного шахрайства.

Література

1. Закон України «Про національну безпеку України». Відомості Верховної Ради України, 2018, № 31, ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
2. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року Про Стратегію національної безпеки України URL: <https://is.gd/NuFCmG>
3. ILO monitor: COVID-19 and the world of work. Sixth edition Updated estimates and analysis, 2020 URL: <https://cutt.ly/GjAdvEa>.
4. The Global economic outlook during the COVID-19 pandemic: a changed world, 2020 URL: <https://cutt.ly/ff75GUY>
5. Global Economy to Expand by 4 % in 2021; Vaccine Deployment and Investment Key to Sustaining the Recovery, 2020 URL: <https://cutt.ly/OjAdKpT>
6. Khrushch N.A. The study of structural changes due to the Covid-19 pandemic according to the activities' indicators of small and medium

enterprises. Modeling the development of the economic systems. 2021. № 1. URL: <https://is.gd/NLP8Cq>

7. Perception of COVID-19 Threats among Individuals from Different Countries: A Survey / [I. E. Gurbuz, H.S.R. Rajula, H. Koca et. al.]. Eurasian Journal of Medicine. 2021. Vol. 53 (2). Pp. 108–113.

8. НБУ назвав ключову причину падіння економіки URL: <https://is.gd/vo4pXu>

М. В. ДИХА, В. В. ДИХА
Хмельницький національний університет

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЗАГРОЗ ЗАПУСКУ «ПІВНІЧНИЙ ПОТІК – 2»

Енергетика – стратегічно важлива галузь економіки України. Від безпечного, стабільного функціонування та сталого розвитку енергетики залежать життєдіяльність та якість усіх сфер життя суспільства, а також безпосередньо добробут громадян. Важливе значення енергетичний сектор України має і у глобальному вимірі, адже газотранспортна система України відіграє важливу роль у забезпеченні енергетичної безпеки всього європейського континенту.

Стан справ у паливно-енергетичному комплексі (ПЕК) України, високий рівень енергозалежності та високий рівень енергомісткості ВВП обумовлюють загрози енергетичній безпеці, що описано в працях [1, 2], а дослідження впливу чинників на енергетичну безпеку детальніше висвітлено у [5].

В Україні схвалено «Енергетичну стратегію України до 2035 року» [3] та галузеві програми, плани заходів щодо реформування енергетичного сектору. Для досягнення стратегічних орієнтирів щодо зростання ВВП, щодо напрямів ресурсозбереження та енергоефективності, передбачених у т.ч. Енергетичною стратегією України [3], у публікації [1] представлено розрахунки щодо необхідних обсягів фінансового забезпечення розвитку ПЕК України (інвестиційно-інноваційні фінансові ресурси на розвиток ПЕК) у розрізі періодів та напрямів фінансування ПЕК.

Серед проблем в енергетичній сфері, які потребують вирішення, – це низький рівень енергоефективності, зношеність енергетичної інфраструктури, залежність від імпортного постачання енергетичних ресурсів. Тому необхідна модернізація та будівництво ліній електропередачі та підстанцій, впровадження ринкових механізмів функціонування енергетичного ринку. Широкомасштабна модерніза-

ція та реформування вкрай важливі для забезпечення енергетичної безпеки України та її інтеграції до європейських енергетичних ринків, на яких Україні потрібно забезпечити конкурентоспроможність.

Попри значний потенціал для залучення інвестицій в енергетику України, перешкодами поступального її розвитку і модернізації варто відзначити зарегульованість та монополію в сфері енергетики, відсутність прозорих, конкурентних та зрозумілих правил гри для учасників українського енергетичного ринку. Система дотацій та субсидіювання із бюджету, з одного боку, стримувала зростання цін на енергоносії для населення, зменшувала «навантаження» на населення через неспроможність повної оплати вартості платежів з огляду на недостатній рівень доходів окремих категорій громадян. Водночас, така система, вимиваючи величезні кошти з бюджету, створювала умови, які аж ніяк не сприяли модернізації та розвитку, впровадженню нових технологій на підприємствах ПЕК.

У контексті сучасних реалій реформування енергетичного сектору має бути спрямоване на сформування повноцінних ринків природного газу й електроенергії з прозорим та конкурентним ціноутворенням, а також із належним захистом вразливих споживачів. Створення міцного підґрунтя для надійного енергетичного майбутнього країни, зміцнення енергетичної безпеки України є невід'ємною складовою та основою безперебійного функціонування усіх галузей економіки та сфер життєдіяльності. Оптимізація енергетичного балансу та підвищення енергетичної безпеки України є особливо важливим в умовах зовнішньої агресії.

Нажаль, питання енергетичної безпеки України в контексті загроз зриву постачання енергетичних ресурсів з Росії (природного газу, ядерного палива, нафти та нафтопродуктів) було актуальним за усього періоду її незалежності, а з початком російської гібридної агресії проти України набуло загрозливого характеру. Серйозну небезпеку для України несе запуск «Північного потоку – 2». Усі гілки влади працюють над блокуванням проєкту. Увага нашої дипломатії прикута до позиції США, адже, від політики, відповідних дій та заходів США, від ефективності введених санкцій у значній мірі залежить подальше майбутнє «Північного потоку – 2». На сьогодні, попри зусилля України щодо протидії запуску «Північний потік – 2» вважаємо, що стратегічні домолненості, кроки, рішення щодо унеможливлення його будівництва було упущено. Україна для забезпечення своєї енергетичної безпеки має спрямовувати зусилля на збільшення потужностей для постачання газу в Україну з диверсифікованих джерел, а також робити усе можливе для збереження максимально можливих обсягів транзиту через українську газотранспортну систему.

Важливо, що основою укладеного в 2019 р. транзитного контракту між «Нафтогазом» і «Газпромом» є європейські правила. Тому, Україні потрібно працювати в частині дотримання «Газпромом» підписаних ним угод, зокрема, про передачу газу на східному кордоні та допуску до середньоазійського газу, що обумовить забезпечення конкуренції. З одного боку, Німеччина, даючи згоду на «Північний потік – 2», слідує власному економічному прагматизму та прагне створити газовий хаб. З іншого боку, введення в експлуатацію «Північного потоку – 2» суттєво збільшить частку російського газу в німецькому імпорті, що суперечить німецьким правилам щодо диверсифікації джерел постачання, де на одну країну не повинно припадати більше 30 % поставок.

Проте, згідно угоди про асоціацію між Україною та ЄС [4], ЄС має спочатку використати транзит нашої газотранспортної системи, щоб використовувати інші можливості чи будувати іншу інфраструктуру з іншими учасниками. Тому, варто привести приклад з OPAL. Польща, подавши до суду, виграла. Вбачаючи порушення однієї із засадничих статей газової директиви і взагалі законодавства ЄС, а саме європейської солідарності, є імовірність, що Польща вирішить подати до суду стосовно запуску «Північного потоку – 2». Тому, Україні потрібно тісно співпрацювати із Польщею у цьому питанні. У той же час, Україна повинна створити як економічні, так і технологічні можливості із транспортування газу, які були б кращими відносно можливостей «Північного потоку – 2» і Турецького потоку. Великою перевагою України є газосховища. Україна повинна домогтися реалізації європейських правил щодо транзиту газу, тобто, передачу газу від «Газпрому» Україні на східному кордоні, доступ України до покладів газу з Середньої Азії. Створення реального європейського газового хаба обумовить для України унікальні переваги на цьому ринку.

У цілому, для підвищення енергетичної безпеки України необхідно забезпечити безпеку постачання електричної енергії та природного газу споживачам; забезпечити ефективну інтеграцію енергетичних ринків до європейських ринків; підвищити надійність та ефективність функціонування об'єднаної енергетичної системи України; диверсифікувати джерела та маршрути постачання енергоресурсів; збільшити обсяги видобутку вітчизняних енергоносіїв; розвивати відновлювані та низьковуглецеві джерела енергії; альтернативні види палива; підвищувати енергоефективність за ланцюгом від виробництва до споживання енергії; реформувати вугільну галузь України. Усі ці напрями підвищення енергетичної безпеки потребують детального висвітлення у рамках окремих публікацій та, найважливіше, ефективної реалізації на практиці.

Література

1. Диха М. В. Фіскальні інноваційні джерела вирішення проблем соціально-економічного розвитку України. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. № 2, Т. 2. С. 81–88.
2. Миколок О. А. Стратегізація енергетичної безпеки України за умов євроінтеграційних викликів. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2018. № 4. С. 17–24.
3. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» : розпорядж. КМУ № 605-р від 18 серпня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-p#Text>
4. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociayu>
5. Voynarenko M., Dykha M., Mykoliuk O., Yemchuk L. and Danilkova A. Assessment of an enterprise's energy security based on multi-criteria tasks modeling. Problems and Perspectives in Management. 2018. Vol. 16, Issue 4. P. 102–116. URL: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16\(4\).2018](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16(4).2018).

Г. В. ЗАПОРОЖЕЦЬ

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

ТРУДОВА МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ ЯК ФАКТОР ЗАГРОЗИ МАЙБУТНЬОМУ УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку України характеризується надзвичайно високим рівнем міграційної активності населення. Україна втрачає частину свого трудового і інтелектуального потенціалу, виконуючи вже тривалий час роль донора робочої сили для зарубіжних країн. В цих умовах питання визначення наслідків трудової міграції українців для України набувають першочергового значення.

У процесі проведених аналітичних досліджень стала очевидною висхідна динаміка масштабів трудової міграції. Так, з початку XXI ст., за період 2002–2017 роки, з України виїхало і не повернулося 6,3 млн осіб (3 млн виїхало через західний кордон, 3,2 млн осіб – через східний) [1, с. 11]. Дослідження структури трудової міграції вказують на зростання частки осіб з вищою і неповною вищою освітою (33,5 % в 2017 р. проти 30,5 % в 2012 р.) [2, с.9] та міграцію найбільш активної працездатної частини населення країни (частка самозайнятих осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність за кордоном, становить 11,6 % українських мігрантів). Євростатистична інформація про кількість на-

даних «голубих карток» свідчить про збільшення чисельності висококваліфікованих кадрів, що запрошуються на роботу із значно вищою за середню для країни-реципієнта заробітною платнею, тобто про поступовий «відтік мізків» [3].

Результати досліджень [4–5] показують, що навіть на тлі жорстких протиепідемічних заходів під час пандемії COVID-19, які спричинили значні зміни на ринку праці ЄС (збільшення тимчасових звільнень працівників та скорочення доходів трудових мігрантів), високий рівень трудової міграції продовжує зберігатися.

Дослідження основних детермінантів трудової міграції українців показало, що більшість мігрантів керується економічними та соціальними чинниками, перш за все, пошуками краще оплачуваної роботи. У таких міграціях вирішальну роль відіграє співвідношення рівня та якості життя в Україні – країні-донорі мігрантів, – та в країнах-реципієнтах (тобто країнах спрямування мігрантів). Наприклад, у 2017 році середньомісячна офіційна заробітна плата становила 8777 грн або близько \$ 325 [6]. Це майже у 1,38 рази менше, аніж у 2013 році (\$ 450 або 3 619 грн) (при зростанні цін майже утричі). Для порівняння: у сусідній Польщі цей показник складає майже \$ 1000.

Основними економічними внутрішніми чинниками, що підштовхують українців до міграції, є: загальна економічна криза та спад виробництва; об'єктивне протиріччя між економічними потребами населення і можливостями суспільства в їх задоволенні; існуючі в Україні безробіття, інфляція; поляризація населення за рівнем доходів; невідповідність рівня життя значної частини населення рівнем забезпечення фізіологічного виживання; наявність і поширення «тіньової економіки» тощо [7]. Спроба українців задовольняти свої матеріальні потреби шляхом працевлаштування за кордоном, іноді завершується еміграцією цілих домогосподарств.

Отже, міграційні настрої українців формують переважно економічні чинники, а кризова соціально-економічна ситуація створює високу ймовірність вибуху міграції в Україні.

Встановлено, що розпочалася п'ята хвиля міграції українців за кордон, яка вирізняється не лише своєю економічною природою, омолодженням, але і розглядом міграції населення як способу життя (особливо поширена думка серед молоді). Її мотиви пов'язані з процесом глобалізації, національними викликами розвитку держави, її економіки й суспільства.

Вплив міграції на Україну багатогранний. З одного боку, зменшується рівень навантаження на ринок праці (як слідство, зменшується рівень безробіття) та збільшуються обсяги приватних переказів при розрахунку платіжного балансу країни. З іншого боку, посилю-

ється загроза депопуляції, збільшуються втрати частини трудового та інтелектуального потенціалу. З одного боку, цей процес є потужним соціальним амортизатором, чинником зменшення бідності, напруги на ринку праці, джерелом значних валютних надходжень, зростання рівня кваліфікації українців тощо, а, з іншого, – несе ризики втрати частини необхідного для соціально-економічного розвитку країни трудового та інтелектуального потенціалу, негативно впливає на інші сфери життєдіяльності українців (демографічну ситуацію, соціальне сирітство, погіршення морально-психологічного клімату в країні тощо).

За прогнозами демографів в наступні чотири десятиріччя країни, що розвиваються (в т.ч. Україна), можуть стати ресурсом працездатного населення для розвинених країн, в яких відбувається старіння нації. Демографічні зміни знизять темпи росту реального ВВП України (–1,4 процентного пункту щорічно) [8]. Це пояснюється зменшенням робочої сили і продуктивності праці, враховуючи швидке збільшення частки літніх працівників. Податкове навантаження на працездатних українців збільшиться, і при песимістичному сценарії соціально-економічного розвитку України ця обставина сприятиме ще більшому посиленню міграційних процесів. Тим часом подальша євроінтеграція полегшуватиме доступ українців до іноземних ринків праці, на яких вони отримуватимуть набагато вищу винагороду. Еміграція стане однією з основних причин скорочення населення України і гальмування її соціально-економічного розвитку. І хоча прогнозувати міжнародну міграцію дуже складно, в Міжнародному валютному фонді припускають, що еміграція з України до 2050 р. залишиться на рівні останніх років. Отже, детермінація українців до трудової міграції сьогодні може призвести до катастрофічних наслідків завтра, а саме: браку робочої сили (спочатку в окремих регіонах та по окремих професіям, а потім тотальний), прискорення демографічного старіння та посилення депопуляції, темпи якої за усі роки незалежності України є найвищими в Європі.

Література

1. Скільки українців поїхало за кордон і що державі з цим робити. Аналітична записка (23 квітня 2018 року). Центр економічної стратегії. 2018. 50 с. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Migration-note.pdf>
2. Міграція в Україні. Цифри і факти. 2019. Фонд розвитку МОМ. URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf (дата звернення: 24.19.2021)
3. Офіційний вебсайт Євростат. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Special:Statistics/ru> (дата звернення: 24.19.2021)

4. Кобеля З. І., Тодорюк С. І., Сторцун К. М. Трудова міграція на сучасному етапі ринкової трансформації економіки України. Економіка та держава. 2021. № 4. С. 132–136.

5. Кульчицька К., Кравчук П., Сушко І. Трансформації трудової міграції з України до ЄС під час пандемії COVID-19 /за ред. К. Ярмолук-Крьюк. Грудень 2020. Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueeros/ukraine/17320.pdf>

6. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua

7. Кучер М. М., Запорожець Г. В., Роздобудько Е. В. Статистичний аналіз трудової міжнародної міграції в Україні. Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор». 2020. Вип. 2 (58). С. 130–134.

8. Літвінчук Т. Робочої сили в Україні до 2050 року стане менше на третину. Чим це загрожує і що робити – головне з доповіді МВФ. НВ Бізнес від 17.07.2019. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/economics/mvfprognozuye-rizke-znizhennya-naselennya-ukrajini-chi-mozhna-cogouniknuti-50032295.html>

Л. А. КРИМЧАК, І. В. ЛІСОВСЬКИЙ, С. Й. ЯДУХА
Хмельницький національний університет

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

В світлі сучасного розвитку світового господарства, ефективне функціонування вітчизняної економіки не можливе на сьогодні без впровадження прогресивних технологій в діяльність вітчизняних підприємств. Введення інновацій має стати комплексним процесом та здійснюватися на всіх рівнях виробничо-господарської діяльності. Це, в свою чергу, стосується і забезпечення економічної безпеки вітчизняних підприємств, яка є невід’ємною складовою національної економічної безпеки.

Сьогодні в науковій літературі чимало праць як вітчизняних, так і зарубіжних науковців присвячено дослідженню економічної безпеки підприємств в розрізі сучасних трансформаційних процесів. В умовах інноваційного розвитку національної економіки, впровадження активної державної інноваційної політики вітчизняні підприємства зіштовхуються сьогодні з новими викликами для їх економічної безпеки, тому постає необхідність пошуку нових підходів до її забезпечення.

На сьогодні науковці здебільшого розглядають економічну безпеку підприємства як стан захищеності від дії зовнішніх та внут-

рішних чинників, що носять дестабілізуючий характер. До прикладу Лисенко Н. та Білошкурська Н. надають наступне визначення: «економічна безпека підприємства – це стан захищеності підприємства від негативного впливу чинників зовнішнього і внутрішнього походження, що досягається шляхом ефективного використання виробничих ресурсів, адаптації до змін, розробки та реалізації стратегічних напрямів розвитку для забезпечення стійкого функціонування та гармонізації власних інтересів з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища» [1, с. 19]. Підтримуючи позицію авторів, хотілося б зазначити, що в світлі глобальних проблем, з якими зіштовхнулося людство останні десятиліття, сучасний напрям розвитку підприємств має бути спрямований саме на досягнення гармонії між цілями господарської діяльності та навколишнім середовищем. В такому випадку, доцільно розглянути екологічну складову економічної безпеки підприємства.

В наукових джерелах [2] простежується думка, що екологічна складова економічної безпеки підприємства передбачає, головним чином, дотримання чинних екологічних норм та мінімізацію витрат від забруднення довкілля. Виділяють також таке поняття, як еколого-економічна безпека підприємства, яку здебільшого трактують як «стабільний збалансований розвиток підприємства в умовах ефективного та результативного управління, спрямований на мінімізацію негативних економічних, екологічних та соціальних наслідків його функціонування як елемента еколого-економічної системи, що характеризується стійким зниженням збитку довкіллю» [3].

Забезпечення екологічної складової економічної безпеки підприємства повинно здійснюватися у двох напрямках. Перший напрям передбачає забезпечення безпеки діяльності самого підприємства, а другий – забезпечення безпеки суспільства від шкідливого впливу результатів господарської діяльності самого підприємства.

Відповідно до першого напрямку, екологічна складова економічної безпеки передбачає захист як виробничих ресурсів, рухомого та нерухомого майна підприємства, так і його трудових ресурсів від негативного впливу факторів навколишнього середовища. В даному випадку мається на увазі, що різноманітні природні та техногенні катастрофи можуть мати руйнівний вплив на діяльність підприємства та завдати значних фінансових збитків. Крім того, значні витрати підприємство може нести від надмірного забруднення навколишнього середовища, яке так само, як і техногенні катастрофи виникають, як правило, через зношеність виробничих засобів, застарілість технологій, тощо. Тому важливо забезпечити реалізацію усіх можливих заходів, в тому числі вчасне оновлення виробничих потужностей, для

того, щоб уникнути можливих негативних проявів впливу навколишнього середовища на діяльність підприємства.

Забезпечення безпеки суспільства, життя та здоров'я людей, природного та біологічного розмаїття від шкідливого впливу результатів діяльності підприємства в екологічній сфері передбачає, перш за все, дотримання екологічного законодавства та, зокрема норм мінімально допустимого вмісту шкідливих речовин, що потрапляють у навколишнє середовище в результаті діяльності підприємства.

Таким чином, зазначені напрямки забезпечення екологічної складової економічної безпеки підприємства в умовах інноваційного розвитку національної економіки повинні включати дотримання суб'єктами господарювання чинних екологічних норм вітчизняного законодавства; формування на підприємстві екологічної культури; впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій виробництва; забезпечення утилізації, повторної переробки чи продажу побічних продуктів виробництва та відходів підприємства; впровадження природоохоронної діяльності підприємства; забезпечення безпеки виготовленої продукції, тощо. Відтак, на підприємствах впроваджується досить актуальний підхід – екологічно-орієнтованої інноваційної діяльності, що саме і сприятиме досягненню належного рівня економічної безпеки вітчизняних підприємств. Однак, для того, щоб цей підхід був дієвим, необхідною є усестороння його реалізація. В даному випадку маються на увазі заходи, реалізовані на рівні держави. На нашу думку, такі заходи повинні включати:

- формування дієвих інструментів державної підтримки та стимулювання суб'єктів підприємництва до інноваційної діяльності;
- впровадження політики ресурсозберігання і ресурсовідновлення;
- забезпечення та підтримка регіональної і місцевою владою необхідних умов для інноваційного розвитку та діяльності підприємств;
- впровадження ефективних механізмів природокористування.

Таким чином, реалізація зазначених заходів сприятиме як забезпеченню екологічної складової економічної безпеки підприємства, так і покращенню тенденції інноваційного розвитку національної економіки та забезпечення економічної безпеки держави загалом.

Література

1. Ілляшенко О. В., Будрик О. І. Еколого-економічна безпека підприємства: теоретичні аспекти. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2017. Вип. 1 (25). С. 72-82.
2. Лисенко Н. О., Білошкурська Н. В. Економіко-організаційний механізм формування економічної безпеки агропромислових підприємств : монографія. Умань, 2014. 257 с.

3. Чорна О. Ю. Основні функціональні складові економічної безпеки інтегрованої промислової структури // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. 2016. № 6 (230). С. 187–193.

4. Кримчак Л. А., Кравчик Ю. В. Забезпечення екологічної складової економічної безпеки підприємств в умовах інноваційного розвитку національної економіки. Український журнал прикладної економіки. 2021. Т. 6. № 1. С. 362–368.

Л. С. ЛЮБОХИНЕЦЬ

Хмельницький національний університет

МІЖНАРОДНІ ІНДИКАТОРИ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В БЕЗПЕКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Входження країни в світове співтовариство і забезпечення її конкурентних позицій визначаються станом конкурентоспроможності економіки; здатністю вести і вигравати конкурентну боротьбу на міжнародній арені; можливістю забезпечувати стійке зростання життя населення країни на основі постійного підвищення продуктивності праці; досягненням і утриманням національними підприємствами передових позицій в реалізації продукції та послуг на світових ринках; ефективним використанням фінансових коштів, що накопичуються на міжнародних інвестиційних ринках; інноваційною спрямованістю сучасної інформаційної бази; забезпеченням реалізації антикорупційної стратегії та ефективного антикризового регулювання.

Показником ефективності проведення економічної політики держави є її місце в рейтингах конкурентоспроможності економіки у системі світового господарства, бізнес-клімату, рівня економічної свободи, якості і ефективності державного управління, ступеня глобалізації економіки, рівня розвитку людського капіталу, потенціалу зовнішніх запозичень, рівня корумпованості суспільства та ін. Для оцінки рівня конкурентоспроможності країни використовують світові індекси розроблені Інститутом стратегій і конкурентоспроможності при Гарвардському університеті (США), Всесвітнім економічним форумом (WEF) в Давосі (Швейцарія) і Міжнародним інститутом розвитку менеджменту (IMD) (Лозанна, Швейцарія).

Здатність національної економіки створювати та підтримувати середовище, в якому виникає конкурентоспроможний бізнес визначається за допомогою Рейтингу глобальної конкурентоспроможності країн світу (IMD World Competitiveness Ranking), що розраховується за

методикою провідного європейського Інституту менеджменту (Institute of Management Development, IMD) та випускається в рамках серії доповідей про світову конкурентоспроможність IMD World Competitiveness Yearbook. Рейтинг використовують для формування державної політики та визначення подальших дій уряду щодо підвищення конкурентоспроможності національної економіки, а також стратегічних бізнес-рішень у великих компаніях. Також рейтинг оцінює, наскільки країни розвивають, залучають та утримують висококваліфіковані кадри, які забезпечують підприємствам додану вартість. За даними рейтингу у 2021 р. Україна посіла 54-те місце з поміж 64-х країн світу піднявшись на одну сходинку порівняно з 2020 р. Серед викликів, які стоять перед нашою країною, як було зазначено в Рейтингу, це контроль над епідемією коронавірусу, замороження збройного конфлікту на сході України, сприяння економічному відновленню та впровадженню приватно-державного партнерства (особливо для інфраструктурних проєктів), запуск повномасштабного ринку енергетики та землі, а також активізація внутрішнього фондового ринку та накопичувальної пенсійної системи [1].

Фактори впливу на розвиток промислових підприємств та їх економічну безпеку можна проаналізувати за допомогою рейтингового оцінювання умов ведення бізнесу Doing Business, що проводиться Світовим банком та Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC), яка входить до групи Світового Банку і дозволяє об'єктивно оцінити нормативно-правові акти, що регулюють підприємницьку активність, тобто діяльність малого та середнього бізнесу протягом усього його життєвого циклу від створення і до ліквідації. За результатами рейтингу Doing Business впродовж 2012–2020 рр. місце України зросло, і у 2020 р. вона посідала 64-те місце серед 190-та країн світу, тобто чим менший показник, тим вище місце країни у рейтингу і регуляторний клімат сприяє ефективному веденню бізнесу (рис. 1). При цьому рейтингові позиції України постійно покращуються, але різними темпами [3].

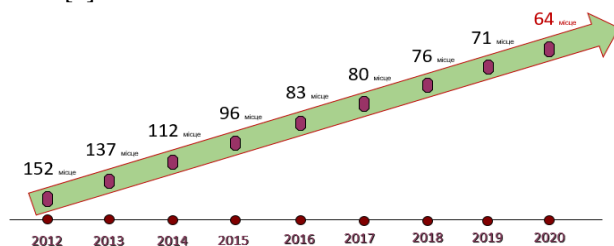

Рис. 1. Динаміка позицій України у рейтингу "Doing Business"

Оцінка рівня сприйняття країною цифрових технологій, що ведуть до трансформації в урядовій практиці, бізнес-моделях і суспільстві в цілому здійснює Рейтинг глобальної цифрової конкурентоспроможності, який проводиться Інститутом менеджменту (IMD) з 2017 р. Очолюють «Рейтинг глобальної цифрової конкурентоспроможності 2020» (The IMD World Digital Competitiveness Ranking. 2020) Сполучені Штати Америки. Україна входить до переліку 10 найгірших країн рейтингу (+2 позиції, 58-ме місце із 63-х країн в рейтингу, що аналізувались, або 48,807 балів). За рівнем якості освіти, знань та навичок, рівня кваліфікації робочої сили, країна посіла 38-ме місце проти 40-го місця роком раніше; розвитку цифрових технологій – 59-те місце проти 61-го місця в рейтингу 2019 р. За рівнем показників готовності до майбутнього використання цифрових технологій урядом, бізнесом та суспільства в цілому – 61-ше місце проти 62-го місця роком раніше. До слабких сторін України відносять захист прав на інтелектуальну власність, насамперед існування піратства, банківські і фінансові сервіси, високі інвестиційні ризики, а також рівень кібербезпеки. До сильних сторін країни віднесені можливості розпочати бізнес, швидкість Інтернет підключень, е-демократія, використання великих даних та якість навчання [2].

Загальна інформація про місця України в глобальній цифровій конкурентоспроможності наведено на рис. 2 [2].

Рис. 2. Місце України в глобальній цифровій конкурентоспроможності

Таким чином, за показниками розвитку конкурентоспроможності та рівня цифровізації, Україна віднесена в категорію країн, що розвиваються, з економікою низького рівня доходу та економічної конкурентоспроможності, що відповідає 55-му місцю в загальному рейтингу країн, тоді як за рівнем цифрової конкурентоспроможності – аж 58-ме місце серед 63-х країн світу [2].

Оцінювання ризиків з виникнення та розвитку корупційних схем та кримінальної діяльності, пов'язаної з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, здійснює індекс протидії відмиванню коштів та фінансуванням тероризму (Basel Anti-Money Laundering Index), що випускається Базельським інститутом управління (Basel Institute on Governance) з 2012 р. Україна за цим індексом зайняла 56-ту позицію із 110-ти країн. При розрахунку індексу враховуються якість системи протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму (65 %), ризики корупції та хабарництва (10 %), фінансова прозорість та стандарти (10 %), загальна прозорість та підзвітність (5 %), політичні та правові ризики (10 %). Щодо індексу сприйняття корупції (CPI), то Україна минулого року дещо поліпшила свої показники, отримавши 33 бали зі 100 і 117-те місце зі 180 країн світу. При цьому на початку 2020 р. Transparency International Ukraine надала 5 рекомендацій, які б могли покращити показники України в CPI. Станом на початок 2021 р. дві були виконані частково (підвищення ефективності системи запобігання політичній корупції; запровадження відкритого та підзвітного процесу приватизації державного майна), а три були не виконані (формування незалежної та професійної судової влади; забезпечення незалежності та спроможності органів антикорупційної влади; позбавлення Служби безпеки України повноважень у сфері протидії економічним корупційним злочинам) [4].

Глобальні трансформаційні процеси, що відбуваються в національній економіці об'єктивно вимагають узгодження ринкових перетворень та національної економічної політики з глобалізованою світовою економічною системою. Розвиток цифрових технологій потребує зростання продуктивності в інших сферах економічної діяльності та платоспроможності населення, балансування інтеграції технологій, інвестування в людський капітал та інноваційну екосистему країни.

Література

1. Рейтинг глобальної конкурентоспроможності країн світу. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/imd-world-competitiveness-ranking>
2. Конкурентоспроможність України 2020–2021. Інформаційний огляд та ситуаційний аналіз. Київ : Департамент розвитку електронних комунікацій Адміністрації Держспецзв'язку, 2021. 71 с.

3. Аналітичний огляд «Місце України у рейтингу Світового банку «Doing Business»». URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-/UA&id=9cd60d26-fa44-481c-bb2a-1b28c713081f>

4. Індекс сприйняття корупції-2020. URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/>

А. В. МЕЙШ

Хмельницький національний університет

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПОДАТКУ НА ВИВЕДЕНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОДИН ІЗ КЛЮЧОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Загальний стан суб'єктів української економіки знаходиться на низькому рівні ефективності, що характеризується малими значеннями прибутковості, невисокою доданою вартістю продукції. Одна з головних причин такої ситуації – це майже критичний знос основних фондів. Також незадовільне становище склалося у сфері інноваційної діяльності економічних суб'єктів, а також її державної підтримки. Водночас, функціонування економіки багато в чому визначають великі та середні підприємства, велика частка яких відноситься до групи підприємств – великих платників податків.

Для національної економіки важливо підтримувати та розвивати такі підприємства в напрямі інноваційно-інвестиційного розвитку, що є не просто бажаним, а життєво необхідним рішенням. Більшість великих і середніх підприємств є не надто привабливими для інвесторів, внаслідок недостатньої ефективності параметрів своєї діяльності. У зв'язку з цим необхідне вдосконалення системи державної підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів економіки, в рамках якої слід розробити методи стимулювання інвестиційної й інноваційної переорієнтації підприємств, що може сприяти покращенню інноваційної діяльності підприємств, інтенсифікації виробництва та збільшенню сприятливості інвестиційного клімату в економіці України.

Щодо вирішення цієї проблеми пропонується комплексний механізм стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності суб'єктів національної економіки шляхом застосування пільгових стимулюючих податкових інструментів, зокрема, для:

- нерентабельних і малорентабельних підприємств й інвестицій пропонується використовувати традиційні пільгові механізми: податкові канікули, кредити, прискорену амортизацію тощо;

- заохочення інноваційних інвестицій – стимулююче кредитування, яке за своїми параметрами є вигідним для інноваційних

інвестицій і не вигідним – для не інноваційних, особливо, низькорентабельних;

– стимулювання інвестиційної діяльності великих і середніх підприємств і підприємств – великих платників податків – впровадження податку на виведений капітал.

Питання введення цього податку останнім часом активно дискутується в українській владі [1]. Головна ідея податку на виведений капітал (ПВК) полягає у стимулюванні інвестицій шляхом відсутності оподаткування нерозподіленого прибутку. Побічним позитивним ефектом видається зменшення витрат на його адміністрування податку, насамперед, для підприємців. Світовий і національний досвід свідчить, що податок на прибуток підприємств у його сьогоdnішньому вигляді, що передбачає фінансову звітність за міжнародними стандартами, є більш складним у адмініструванні, тому вимагає податківців із більш високою рівня кваліфікацією з певних питань, яких у Державній фіскальній службі бракує.

Досвід впровадження ПВК іншими країнами свідчить про таке:

1. У заміні ППП на ПВК зацікавлені, насамперед, країни з трансформаційною економікою. Так, наразі найбільш відомими є випадки його впровадження в тій чи іншій формі в Естонії, Грузії, Молдові та Македонії.

2. Практика цих країн свідчить про скорочення на початковому етапі податкових надходжень. Як наслідок, слід ретельно продумати компенсаторні механізми доходної частини бюджету. Відсутність таких компенсаторів знівелювало податкову реформу в Молдові, не поліпшивши, а навпаки – погіршивши інвестиційний клімат у країні.

3. Впровадження ПВК повинно мати системний характер: не використовуватись як тимчасовий захід і робитися паралельно з іншими реформаторськими кроками.

4. Не бажано використовувати паралельно до податку на виведений капітал іншу податкову систему, оскільки це зменшує його переваги. Зокрема, про це свідчить досвід Македонії, де зберігалось спрощене оподаткування малих підприємств і вільні економічні зони [3].

Втім, неможливо досягти значного економічного зростання без скорочення перерозподілу через публічні фінанси та без широкої детінізації, без подолання схем, які викривляють конкуренцію. Потрібно реалізувати комплекс заходів для пришвидшення зростання ВВП та сталого економічного розвитку, і запровадження податку на виведений капітал для всіх компаній на заміну податку на прибуток – це один із ключових елементів комплексу. Враховуючи те, що «попит» серед громадян на послаблення податкового навантаження є, у такої реформи більше шансів на успіх, ніж навпаки.

Література

1. Проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо податку на виведений капітал». ВР України. 2021. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/zmini_do_podatkovogo_kodeksu_rozrobleri_minfinom_nadano_na_rozgliad_parlamentu-2907
2. Податок на виведений капітал – стратегія «швидкої перемоти». Український інститут майбутнього. 2017. URL: http://uifuture.org/uk/post/podatok-na-vivedenij-kapital-strategiasvidkoi-peremogi_406/
3. Разживін В. М. Світовий досвід державного податкового регулювання стимулювання інноваційної діяльності підприємств. Економічний простір : зб. наук. пр. 2017, № 128, Дніпропетровськ. С. 132–143.

С. В. МОРОЗ, А. В. МЕЙШ

Хмельницький національний університет

ПРОБЛЕМИ МОНОПОЛІЗМУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В процесі трансформації економіки України виникає необхідність аналізу функціонування монополій. Оскільки в країні сформувався технологічний монополізм, заснований на функціонуванні унікальних підприємств. Сьогодні він стає реальною силою і представлений різного роду картельними угодами та фінансово-промисловими групами. Монополізм, яким би шляхом він не утворився, деформує ринок та веде до стримування науково-технічного прогресу, зростання якості виробленої продукції та розширення її асортименту, провокує інфляцію. Проблеми монополізації економіки країн, їх господарського життя, конкуренція на товарних ринках завжди привертала увагу економістів, таких як: В. В. Венгера, В. М. Гальперина, Я. А. Гончарука, В. Лагутіна, Д. І. Піхно та ін. Але залишається актуальним дослідження монополізації виробництва з врахуванням процесів концентрації капіталів різних фінансово-промислових груп.

Об'єктом дослідження є монополізація виробництва в Україні, а предметом – економічні наслідки монополізації виробництва в Україні.

В реальному ринку обов'язково присутні і органічно поєднуються конкуренція і монополізм. Конкуренція – це здорове суперництво між учасниками ринку за кращі умови виробництва, купівлі та продажу товарів та послуг [1, с. 191]. За умов ринкової економіки залежно від її моделі конкуренція може бути досконалою і недосконалою [1, с. 192]. Модель ринку досконалої або чистої конкуренції розробив А. Маршалл, в її основу він поклав ідею автоматичного функ-

ціонального ринкового механізму, тобто, ідею «невидимої руки», яку вперше запропонував А. Сміт. Цілком очевидно, що ринок досконалої конкуренції є абсолютною абстракцією. Насправді виробники мають можливість вступати у відкриту чи таємну змову між собою і таким чином сприяти процесам об'єднання та концентрації капіталів, що веде до монополізації економіки.

За даними Антимонопольного комітету можна виділити найбільш монополізовані галузі України [5].

1. Паливно-енергетичний комплекс. Це – найважливіша стратегічна галузь національної економіки. 65 % природного газу реалізовано НАК «Нафтогаз України» [5, с. 42]. Отже, НАК «Нафтогаз України» має ознаки монопольного становища на ринках природного газу.

2. Ринок реалізації світлих нафтопродуктів. На цьому ринку діють ТОВ «Оптіма Трейд» та ПАТ «Укрнафта», які займали монопольне становище на ринках роздрібної торгівлі бензином та дизельним паливом. В останні роки спостерігається тенденція до зменшення обсягів видобутку нафти сирої в Україні.

3. Ринок послуг із реалізації авіаційного пального. Сюди відносяться такі підприємства-монополісти: АТ «Укртатнафта» (56 % обсягу виробництва пального, м. Кременчук, Полтавська обл.), ПрАТ «Спільне українсько-голландське підприємство «КРЕБО».

4. Вугільна галузь. У 2009 р. була прийнята постанова «Про особливості закупівлі вугілля кам'яного», яка надала статус єдиного продавця вугілля для потреб металургійного комплексу, коксохімічної промисловості підприємству ДП «Вугілля України», а це фактично усуває конкуренцію на ринку вугілля.

5. «Укрзалізниця» функціонує як на монопольному (надання послуг користування залізничною інфраструктурою), так і на конкурентному (вантажних та пасажирських перевезень, будівельної індустрії тощо) ринках.

6. Природні монополії. Згідно з методикою Антимонопольного комітету до них відносять Національну енергетичну компанію Укренерго, Державну адміністрацію залізничного транспорту України (Укрзалізниця), НАК Нафтогаз України в особі ПАТ Укртранснафта, НАК Нафтогаз в особі дочірньої компанії Укртрансгаз, українське державне підприємство Укрхімтрансаміак, Укранерорух, ПАТ Одеський припортовий завод.

7. До недавнього часу «Укртелеком» і «Укрпошта» також вважалися монополіями, але в умовах динамічного розвитку НТП з'являються нові прогресивні технології виробництва замінників, тому що це сприяє виникненню фірм-конкурентів та створенню нових підприємств.

Специфіка нашої економіки полягає у наявності «прихованих монопольних ефектів», тобто такої реалізації монопольної влади, яка в силу особливостей її прояву не може бути виявлено на національному рівні за допомогою традиційних методик оцінки рівня концентрації у галузі [2, с. 232]. Тому на рівні економіки в цілому монопольна влада виявляється прихованою іншими економічними відносинами.

Існує регіоналізація низки ринків. Є домінуючі фірми-посередники, які надають вплив на виробників та споживачів.

Відбувається локалізація ринку у рамках регіону. Щойно відбувається регіоналізація ринку (просторова диференціація товару) з'являються специфічні зони монопольних ефектів, наявність яких неможлива виявити на національному рівні. Офіційні індекси демонструють незначну величину концентрації ринку. Відповідно і уряд не вживає антимонопольних заходів проти агентів подібних ринків.

Ці ринки виявляються областями прихованої монополії, причому часто у ролі суб'єктів монопольних відносин виступають не виробники, а фінансові посередники чи оптові організації.

Можна стверджувати, що домінуюча фірма в силу особливостей інституційного характеру виступає основною формою прояву прихованих монопольних ефектів у економіці, що трансформується.

Процеси прихованої концентрації економіки розвиваються у рамках окремих локальних ринків. Як домінуючі агенти на ринку виступають як традиційні підприємства оптової торгівлі, так та нові комерційні структури неторгового характеру, взаємодія між якими і буде визначати ринкову ситуацію на найближчу перспективу.

Ще одним видом функціонування монополій в економіці виступає кооперативна взаємодія. В Україні монопольні ефекти виявляються також через формування картельних відносин [3, с. 143]. Прагнення до збереження цілісності підприємства штовхає його до співпраці з іншими підприємствами, а також із джерелом фінансових ресурсів – фінансовими компаніями та банками.

Існуюча в Україні структурна монополія є підґрунтям виникнення картелів. Під структурною монополією розуміється зосередження випуску продукції однією підприємстві або невеликій кількості підприємств, які проводять подібну політику на ринку в наслідок наявності вузькоспеціалізованого попиту, вузькоспеціалізованого виробництва за умов високої вартості товару [3, с. 143].

Складні умови ведення бізнесу іноді підштовхують підприємців до нечесних методів ведення конкурентної боротьби. В такі періоди зростає роль Антимонопольного комітету України як гаранта захисту добросовісної конкуренції. За даними Антимонопольного комітету України, щорічно близько 60 % порушень антимонопольного

законодавства чиняться природними монополіями [4, с. 51]. В основному порушення стосуються ціноутворення і цінової дискримінації.

Висновок. Монополія являє собою виключне право, що надається державі, підприємству, організації, фізичній особі на здійснення якої-небудь діяльності. В той же час монополія – це концентрація виробництва, об'єднання технологічних, інтелектуальних та фінансових ресурсів. Існування монополій не має однозначної оцінки, адже дана характеристика має як позитивний, так і негативний ефект залежно від країни та діяльності монополії.

На сучасному етапі розвитку економіки актуальним є формування та проведення розумної антимонопольної політики, що сприяло б створенню конкурентної сфери ринків економіки України, від якої значною мірою залежить добробут людей України.

Література

1. Башнянин Г. І., Щедра О. В. Мікроекономічна теорія : навч. посіб. Львів : Новий світ, 2007. 640 с.
2. Гринів А. С., Кічурчак М. В. Національна економіка : навч. посіб. Львів : Магнолія. 2009. 464 с.
3. Коновалюк В. И. Естественные монополии в развитии экономики государства: реальность и перспективы : авт. сб. науч. ст. Донецк : ООО Юго-Восток, Лтд, 2004. 348 с.
4. Лагутин В. Вред от монополии и польза от конкуренции: так ли все просто? Экономика Украины. 2007. № 4. С. 49–52.
5. Антимонопольний комітет. URL: <http://www.amc.gov.ua>.

Є. М. РУДНІЧЕНКО, Н. І. ГАВЛОВСЬКА, М. М. РУДНІЧЕНКО
Хмельницький національний університет

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА МАКРОРІВНЯ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТА ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ

Економічна безпека макрорівня і інвестиційний клімат країни знаходяться у безпосередньому взаємозв'язку. Така теза обумовлена комплексністю поняття національної економічної безпеки, оскільки вона передбачає покращення інвестиційного клімату країни за рахунок дій державних інститутів та агентів інституційного середовища. При цьому інвестиційний клімат – це сукупність соціальних, економічних, політико-правових, соціокультурних інфраструктурних та інших передумов, що сприяють інвестиційному процесу та визначають приваб-

лівість держави для інвестування. Сприятливий інвестиційний клімат є необхідною умовою не тільки для розвитку держави, а й для отримання конкурентних переваг юридичними та фізичними особами, при цьому іноземних інвесторів найбільше цікавить оцінювання саме інвестиційного клімату та легкості ведення бізнесу у певній країні.

В Україні дослідження інвестиційного клімату проводить Європейська Бізнес-Асоціація, експерти якої констатували, що впродовж 2020 року рівень інвестиційної привабливості України послідовно знижувався, залишаючись у негативній площині. Більшість опитаних керівників компаній-членів Асоціації в рамках дослідження «Індекс інвестиційної привабливості України», а саме 62 %, вважають поточний інвестиційний клімат несприятливим, ще 34 % – нейтральним, і тільки 4 % директорів переконані, що інвестиційний клімат сприяє веденню бізнесу в Україні [1, с. 7].

Згідно з проведеними дослідженнями Європейською Бізнес Асоціацією у 2021 р. 53 % опитаних бізнесменів відзначили, що інвестиційний клімат не зазнав змін, 32 %, що інвестиційний клімат покращився, а 15 % відмітили про його погіршення. 90 % опитуваних бізнесменів членів-Асоціації зазначили, що в Україні слабка судова система, 80 % – високий рівень корупції, а 65 % – наявна тіньова економіка. Тому, вони рекомендували необхідність реального захисту інвестицій, реальних зміни в судовій системі, боротьбу з корупцією, створення прозорих умов роботи, законодавства, що підтримує інвестиції [1, с. 7].

Турбулентність розвитку соціально-економічних процесів та нестабільність політичної ситуації зумовлює вибір інвесторами поміркованої стратегії інвестування, що спрямована на короткострокові вкладення коштів з метою мінімізації ризиків. А це є дуже негативним трендом для економічної безпеки країни. Так, загальна сума капітальних інвестицій за видами економічної діяльності у 2020 р. є негативною, оскільки відбувається їх суттєве скорочення порівняно з 2019 р., з 623978,9 млн грн у 2019 р. до 508217,0 млн грн. Зниження капітальних інвестицій спостерігається фактично за всіма видами економічної діяльності, окрім фінансової та страхової діяльності і охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, що пояснюється впливом додаткових негативних факторів пов'язаних із Covid-19.

Слід відзначити, що найгірша ситуація спостерігається у промисловості та будівництві, адже скорочення у 2020 р. порівняно з 2019 р. промисловості склало 73658,8 млн грн, тобто з 254196,2 млн грн у 2019 р. до 180537,4 млн грн, а у будівництві у 2020 р. порівняно з 2019 р. становило 22731,7 млн грн, тобто з 62346,6 млн грн у 2019 р. до 39614,9 млн грн. При цьому нові проблеми у сфері енергетики, які

безпосередньо пов'язані з економічною безпекою національної економіки, тільки погіршать інвестиційний клімат та прогноз розвитку вітчизняного бізнесу. Така ситуація потребує негайних дій зі сторони державних інститутів та суспільства в цілому.

Формування сприятливого інвестиційного клімату є одним з головних завдань інститутів держави, оскільки забезпечує активізацію діяльності бізнес-структур за рахунок використання залучених інвестиційних ресурсів. Негативні тренди розвитку соціально-економічних процесів в Україні та наявність військового конфлікту негативно вплинули на інвестиційний клімат та надходження інвестицій. Кризові явища 2014–2015 рр. обумовили стрімке скорочення обсягів інвестування, а подальша стабілізація зазначених процесів у 2017–2018 рр. не відновила потенціал розвитку вітчизняної економіки. При цьому поглиблення енергетичної кризи 2021 року обумовлює подальші негативні тренди і нові загрози для національної економічної безпеки. На національному рівні доцільно розробляти програму підтримки і захисту інвесторів та шукати альтернативні шляхи розвитку енергетичного сектору з метою підтримки вітчизняного товаровиробника.

Література

1. Путівник Асоціації з реформ 2030. Бачення бізнесу на наступну декаду. Київ : Європейська Бізнес Асоціація, 2021. 144 с. URL: <https://eba.com.ua/asotsiatsiya-prezentovala-putivnyk-z-reform-2030>

В. П. ТАНАСІЄНКО

Хмельницький національний університет

MIA SOLEHMAINEN

Novo Wood Group Oy, Finland

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Спалах пандемії COVID-19 та впровадження карантинних заходів, які включали закриття державних кордонів, призупинення транспортних перевезень, використання обмежень для здійснення підприємницької діяльності спричинили падіння світової економіки, обсягів торгівлі та вплив капіталу з економік країн.

Українська економіка також зазнала негативного впливу коронавірусної пандемії. Найбільше скорочення ділової активності відмічалось під час впровадження локдауну в кварталі II 2020 р. Негативні ефекти від зниження споживчої активності населення та уповільнення динаміки розвитку економіки відчували сфери фінансової діяльності,

туризму, транспорту, роздрібної торгівлі непродовольчими товарами, громадського харчування, розваг, експортно-орієнтовані галузі економіки: металургія та машинобудування.

Пандемія COVID-19 суттєво вплинула на український бізнес та його торговельно-економічні відносини з ЄС. 61 % представників приватного сектору заявили про зменшення обсягів продажів та грошового потоку, а 55 % помітили погіршення інвестиційного клімату [1]. Постраждали однаково сильно майже усі сфери експорту/імпорту, окрім продовольчих товарів. Значних втрат зазнала сфера послуг, а саме пасажирські перевезення (падіння обсягу пасажирообігу становить 53,9 %), діяльність закладів харчування, готелів та ресторанів [2, с. 24].

Суттєво скоротили виробництво галузі інвестиційного циклу (зокрема, машинобудування – на 17,6 %), за виключенням будівництва, яке зросло на 5,6 %. Також демонстрували істотне зменшення обсягів експортно-орієнтовані виробництва (зокрема, металургія – на 8,7 %) [2, с. 24]. Проте, деякі переробні галузі в Україні під час пандемії зберігали високі позитивні темпи росту. Так, зростання виробництва спостерігалось у хімічному виробництві («плюс» 6,7 % у січні–жовтні 2020 р.) та фармацевтичному виробництві («плюс» 1,0 %, відповідно) на фоні відновлення роботи окремих хімпідприємств, високого попиту на дезінфікуючі засоби та лікувальні препарати [3, с. 10].

В 2020 р. спостерігалася низхідна динаміка показників у сільському господарстві (падіння на 14,2 % у січні–жовтні 2020 р.), зокрема рослинництві, зумовлена переважно несприятливими погодними умовами [3]. Коронавірусна пандемія негативно вплинула на рівень зайнятості в Україні. Так, у 2019–2020 рр. рівень безробіття в країні зріс на 1,3 % з 8,2 % в 2019 р. до 9,5 % – в 2020 р. [4]. У 2020 р. експорт товарів та послуг скоротився у вартісному вимірі на 4,6 %. Вартісні обсяги імпорту товарів та послуг зменшилися на 17,9 % порівняно з 2019 р. Сальдо торгівлі товарами та послугами у 2020 р. становило «мінус» 1813 млн дол. США [2, с. 24]. В цілому за 2020 рік зменшення ВВП України становило 4 %, що навіть менше, ніж прогнозувала більшість експертів [2, с. 21].

Україна, порівняно з багатьма іншими країнами світу, має відносно менші погіршення показників за підсумками 2020 р. Так, якщо порівняти результати економічної активності України з країнами ЄС (27), то наша країна в 2020 р. показала менші від'ємні темпи та кращі показники динаміки ВВП, ніж, наприклад Угорщина та Словаччина.

Причинами є трансформаційний характер нашої економіки. Слабке залучення доданої вартості у світовій економіці у виробничі ланцюги, суттєва частка тіньового бізнесу та доходів, досить вагома

частка сільського господарства, велика частка крупного виробництва, яке не зупинялося навіть у пікові періоди. Економічними причинами помірного послаблення економіки України були впроваджені урядом та НБУ заходи, спрямовані на пом'якшення негативних наслідків впливу пандемії COVID-19 шляхом підтримки населення та бізнесу, швидка адаптація окремих секторів економіки до роботи в умовах соціальних обмежень, збереження стабільності у фінансовому секторі.

Література

1. DCFTA як інструмент подолання економічних наслідків COVID-19. URL: <https://platforma-msb.org/wp-content/uploads/2020/07/Doslidzhennya-Ukrayina.pdf>
2. Вплив COVID-19 на економіку і суспільство країни: підсумки 2020 року та виклики і загрози постпандемічного розвитку. Консенсус-прогноз. 2021. № 53. 68 с.
3. Наслідки епідемії COVID-19 та карантинних заходів для провідних секторів економіки України. Дослідження за результатами глибоких інтерв'ю з власниками та топ-менеджерами українських компаній. Київ – Харків : Вид. О. А. Мірошніченко, 2020. 188 с.
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Т. В. ЦВІГУН, Д. Г. ФОРНЯ
Хмельницький національний університет

ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ

Сьогодні, як ніколи, в умовах складної економічної та політичної ситуації в країні, ведення військових дій на східній території України, поширення пандемії коронавірусу та прогнозу зниження вітчизняного ВВП, актуальною є проблема забезпечення боргової безпеки нашої країни. Так склалося історично, що з початку незалежності Україна активно залучає зовнішні кредити з метою покриття дефіциту бюджету. Як наслідок, державний борг невпинно зростає, що серйозно загрожує фінансовій безпеці країни та може спричинити настання дефолту. Останній сценарій можливий в разі неможливості України розраховуватись за своїми фінансовими зобов'язаннями.

Система управління державним боргом є невід'ємним елементом реалізації економічної стратегії та важливим інструментом макро-економічного регулювання. Від ефективності такої системи багато в чому залежить фінансова безпека та стабільність держави. Як показує світовий досвід, розробці і постійному вдосконаленню системи управ-

ліній державним боргом повинна приділятися посиленна увага, що дасть змогу у майбутньому уникнути негативних наслідків політики запозичень для фінансової системи та економіки у цілому [1].

Державний борг є складним економічним явищем, що виникає внаслідок залучення державою фінансових ресурсів і розраховується як сума внутрішніх та зовнішніх державних запозичень, відсотків за користування ними, а також наданих гарантій за кредитами.

Основними причинами виникнення державного боргу є: 1) дефіцит державного бюджету – перевищення видатків держави над надходженнями коштів у державний бюджет; 2) дефіцит платіжного балансу – перевищення імпорту над експортом; 3) зменшення податкового навантаження для громадян та юридичних осіб, при цьому не відбувається скорочення видатків з державної казни; 4) різке зменшення податкових надходжень та збільшення соціальних витрат у виплаті по безробіттю, збільшення соціальних виплат; 5) збільшення впливу держави на економіку, тобто ведення стримуючої політики; 6) взяття траншу з метою підтримки економіки країни; 7) збільшення видатків держави у передвиборчому періоді; 8) військовий стан, що супроводжується мілітаризацією [2].

Динаміка державного боргу України за 2016–2020 рр. представлена на рис. 1 [3].

Рис. 1. Динаміка державного боргу за період 2016–2020 рр.

Як бачимо, значну частину державного боргу займає зовнішній борг, що представляє собою заборгованість кредиторам за межами країни. При цьому його розмір майже щороку зростає і лише на кінець

2018 р. вдалося його зменшити. З держрезервів України вдалося покрити частину боргу, але уже на кінець 2021 р. прогнозують зростання зовнішнього державного боргу в зв'язку з прогнозованим падінням ВВП внаслідок тимчасового припинення діяльності підприємств через поширення коронавірусу. В Україні нагромадження зовнішнього боргу проходило під впливом потреб оперативного фінансування дефіциту держбюджету, що відобразилося на його структурі та обсягах.

Урядом України для зниження негативних наслідків погіршення боргової безпеки держави, було прийнято середньострокову стратегію управління державним боргом, де визначено основні пріоритети політики управління державним боргом на 2019–2022 рр.: 1) збільшення його обсягів у національній валюті; 2) продовження середнього терміну до погашення і забезпечення планового графіка погашення державного боргу; 3) залучення пільгового фінансування на довгостроковій основі; 4) продовження розвитку міцних взаємовідносин з наявними інвесторами та подальше удосконалення політики управління боргом країни [3].

Вирішення проблеми державного боргу України є цілком реальною. Перш за все, потрібно здійснити низку заходів та реформ як у фіскальній, так і в фінансовій політиці країни, завершити воєнні дії на Сході, створити якнайкращі умови для ведення малого та середнього бізнесу, що призведе до збільшення податкових надходжень в казну та збільшення ВВП країни, скоротити державні витрати, створити сприятливі умови для інвесторів, збільшити експорт, створити спеціальні структури для забезпечення боргової безпеки країни, залучати новітні технології. Саме ці дії дозволять не лише зменшити державний борг, а й підвищити рівень життя в країні, що є основною метою успішної високорозвиненої країни. Тільки нещодавно в Україні розпочалося формування послідовної довгострокової боргової державної політики, яку ще необхідно буде відповідним чином налагодити та інтегрувати у систему інструментів стратегії управління державним боргом, таким чином, щоб вона мінімізувала боргові ризики та сприяла досягненню оптимального співвідношення між ступенем ризику та витратами на обслуговування державного боргу.

Література

1. Орлюк О. П., Воронова Л. К., Заверуха І. Б. [та ін.] Фінансова енциклопедія. За заг. ред. О. П. Орлюк. Київ, 2016. 472 с.
2. Паєнтко Т. В., Федосов В. М. Управління фінансами: контроль на макрорівні. Фінанси України. 2018. № 3. С. 80–96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2018_3_7.
3. Національний банк України. URL: <http://bank.gov.ua>.

Секція 5. **Європейський вектор-пріоритетний напрям** **розвитку економічних систем**

А. В. БИТИЙ

Хмельницький національний університет

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО КОНСАЛТИНГУ

Положення міжнародних економічних відносин та його розвиток насамперед відноситься до ефективності функціонування консалтингових послуг в середовищі економіки, в якій, інфраструктура ринку являється ключовим елементом. Консультаційна діяльність, яка є однією з важливих складових інфраструктури управління, а також роль міжнародного консультування з питань розвитку світової економіки та міжнародного ринку консалтингової діяльності. Міжнародний консалтинговий ринок послуг перетворюється під впливом динаміки світових бізнес тенденцій, яка супроводжується використанням нової інформації та технологій консультації, які є основою розвитку якості сучасного бізнесу консалтингових послуг, трансформація бізнес-процесів Транснаціональних корпорацій і диверсифікація структури консалтингової діяльності та продуктів завдяки інноваційній складовій.

Консалтинг – це діапазон консультаційних послуг, які були спрямовані на вирішення бізнес питань інформаційного, управлінського і практичного характеру.

Консультаційні послуги – діяльність, яка здійснюється професійними консультантами і спрямована на сервіс потреб роботи комерційних і некомерційних компаній (незалежно від розміру, галузевої приналежності, організаційно-законодавчої форми), фізичних осіб в консультаціях, навчанні, дослідженнях щодо складнощів діяльності та розвитку підприємств.

Головною метою консалтингової діяльності є поширення та впровадження у виробництво сучасних досягнень науки, техніки і технологій, надання товаровиробникам та населенню дорадчих послуг із питань менеджменту, маркетингу, застосування сучасних технологій та розвитку соціальної сфери, підвищення рівня знань і вдосконалення практичних навичок ведення прибуткового господарства.

Головне завдання консалтингової діяльності, консультативної агенції чи консультанта у сфері підприємництва – допомогти клієнту у впровадженні нововведень з тим, щоб забезпечити інноваційний розвиток його бізнесу. Тільки ефективне управління дозволяє підприємству слідувати бізнес-цілям, розвивати і впроваджувати стратегії, раціоналізувати процеси та оптимізувати управління ним.

Визначальна роль консультування в сучасній економіці пов'язана насамперед із сутністю інтелектуального продукту, який створюють консалтингові компанії для організацій-клієнтів з метою посилення їх конкурентних переваг, сприяючи мобілізації та ефективному використанню їх матеріальних і нематеріальних ресурсів. Консалтинг в більшості розвинених країн світу виступає окремим сектором економіки, що поступається за темпом зростання тільки ринку інформаційних технологій.

Консалтинг набуває все більшої популярності, перетворюючись на повноцінну та професійну сферу діяльності, яка потребує значних затрат, як фінансових, так і розумових. Причиною зростання популярності консультування, а також підвищення попиту на консалтингові послуги можна вважати такі: впровадження нових інформаційних технологій, що дають змогу підвищити продуктивність фірми; здатність втілювати в життя ідеї консультанта в конкурентній боротьбі на ринку; стрімкий розвиток бізнесу, який потребує консалтингових послуг. Це стосується не тільки транснаціональних корпорацій, які завоюють нові ринки, а також молодих компаній, які хочуть володіти певною часткою світового ринку.

В останні роки значна увага приділяється дослідженню об'єднуючої групи консультаційних послуг – бізнес-консалтинг. Це діяльність щодо забезпечення клієнта спеціалізованим досвідом, методологією, технікою поведінки, професіональними навичками та іншими ресурсами, що допомагають йому в покращенні ситуації, що склалась на підприємстві в межах законодавчої бази. У сучасних умовах розвитку ринку послуг одним із найпоширеніших видів бізнес-консалтингу є бізнес-планування. Якщо суб'єкту бізнесу в певних ситуаціях не вистачає знань, досвіду, впевненості у кваліфікованості своїх кадрів, він вдається до послуг консалтингових фірм.

Консультаційні послуги характеризуються тим, що передбачають надання порад на основі узагальнення управлінського досвіду, а також інформації, отриманої з використанням певної обґрунтованої методики. Таким чином можна зробити висновок, що консалтинг є важливою складовою ринку фінансових послуг, яка об'єднує науку і практику, і має за основну мету доведення наукових розробок у вигляді доступної інформації до конкретних її споживачів.

Література

1. Аналіз конкурентного середовища консультаційного ринку України та визначення стратегії розвитку окремих суб'єктів. URL: www.management.com.ua/cases/case007.html
2. Класифікація консалтингових послуг. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DG090863.html
3. Консалтинг в Україні: оцінка стану та тенденції розвитку 2020. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/39_2020_ukr/18.pdf

Л. Б. БУШОВСЬКА

Хмельницький національний університет

Д. А. ВОЛОХОВСЬКИЙ

Люблінський католицький університет, Польща

ТУРИЗМ ЯК ФОРМА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Однією з фізіологічних потреб кожної людини є потреба у відпочинку. Тому щоб людина свій відпочинок проводила в подорожі для того повинні скластися деякі умови які стимулювали б потребу в туризмі. Притому ж не всі туристи звертаються до послуг туристичних підприємств. Таким чином, потенційний ринок споживача, який звертається за турпродуктом до виробника складає тільки частину населення.

Туризм – тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання із пізнавальною, оздоровчою, професійно-діловою чи іншою метою без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування. Це наближення сучасної людини до природного довкілля. Під туризмом ми розуміємо теорію і практику різного роду походів, сходження на гори і подорожування з цілю активного відпочинку, науки та виховання, спортивного змагання. Туристична галузь, враховуючи її значний вплив на економічний та соціальний розвиток країни, розгалуженість господарських зв'язків, потребує регулювання, підтримки та щільного контролю з боку держави.

Туристична індустрія формується комплексом підприємств, які забезпечують чи сприяють забезпеченню рекреаційних потреб людини при її переміщенні незалежно від його мети, окрім того, що пов'язане з оплачуваною у відвідуваній країні роботою. Отже, матеріально-технічну базу цієї складної структури утворюють підприємства розміщення, транспортні та сфера обслуговування туристів.

Станом на сьогодні, думкою аналітиків, чинники в основі розвитку міжнародного туризму є такі:

- економічне зростання і соціальний прогрес привели до розширення обсягу ділових поїздок та подорожей із пізнавальними цілями;
- удосконалення всіх видів транспортних засобів зробило дешевшими поїздки;
- збільшення кількості найманих працівників і службовців у розвинутих країнах та підвищення їх матеріального й культурного рівня;
- інтенсифікація праці й отримання працюючими більш довгих відпусток; розвиток міждержавних зв'язків і культурних обмінів між країнами привів до розширення міжрегіональних зв'язків;
- розвиток сфери послуг стимулював розвиток сфери перевезень і технологічний прогрес у галузі телекомунікації;
- послаблення обмежень на вивіз валюти в багатьох країнах і спрощення прикордонних формальностей.

Міжнародний туризм у світі вкрай не рівномірний, що пояснюється в першу чергу різними рівнями соціально-економічного розвитку окремих країн і регіонів.

При проведенні аналізу розвитку міжнародного туризму за останні роки, потрібно помітити, що туризм перетворився в галузь яка є перспективною; став складовою частиною економічних, стратегічних і соціальних концепцій розвитку країн світу; вирішує проблему зайнятості працездатного населення таким чином як допомагає створювати робочі місця; сприяє розвитку пов'язаних з ним галузей економіки. Але при цьому всьому туризм потребує державної підтримки для свого подальшого розвитку як індустрії, яка швидко організує не тільки відпочинок, але й оздоровлення людей.

Вплив туризму на економічний розвиток полягає в наступному: завдяки збільшенню платоспроможного попиту за рахунок іноземних та місцевих екскурсантів, підприємницька діяльність збільшується, а виробництво товарів та послуг розширюється. Туристична галузь займає особливе становище у створенні робочих місць та вирішенні проблем зайнятості. Кількість посад збільшується щодня без великих витрат. Туризм передбачає багато секторів економіки і цим ускладнює визначення точної оцінки кількості працівників, зайнятих у сфері туризму. Крім того, через особливість роботи (сезонна робота, робота за сумісництвом, тимчасова робота тощо), вирішення фактичної проблеми оцінки також є дуже складним. Однак кількість людей, що займаються туристичною галуззю, збільшується. Важливе значення має вклад міжнародного туризму в платіжний баланс країни, який виражається у вигляді різниці між витратами іноземних туристів у країні і витратами резидентів цієї ж країни за кордоном.

Туризм впливає на економіку в таких аспектах: 1) є джерелом доходу для місцевого населення турцентрів; 2) сприяє розвитку пі-

знання і розважального бізнесу, бо з боку місцевої влади приділяється велика увага «ресурсам гостинності», збереженню культурної спадщини, побудові різноманітних атракціонів для розваг; 3) дає прибуток і сприяє розвитку транспортних підприємств і організацій; 4) стимулює розвиток підприємств зв'язку, бо підтримуючи контакти з місцем постійного проживання, туристи використовують пошту, телеграф, телефон; 5) обумовлюють зростання попиту на вироби місцевої промисловості, сувеніри, які є рекламою для туристського центру; 6) сприяють припливу до країни іноземної валюти.

Незважаючи на те, що туристична галузь в Україні демонструє позитивну тенденцію розвитку, багато проблем все ще потрібно вирішити шляхом впровадження інноваційних методів управління та нагляду в туристичній галузі на державному та регіональному рівнях.

Для багатьох малих міст та сільських житлових районів в Україні туризм є найбільш перспективною галуззю та сприятиме його соціально-економічному зростанню. Незважаючи на активізацію міської влади багатьох міст, недостатність досвіду, традицій та знань уповільнює розвиток туристичної галузі, тому вимагається її державна підтримка. Отже, галузь потребує підтримки держави. По-перше, нам потрібно сформулювати методичні документи, які допоможуть місцевим органам влади розвивати туризм, проводити науково-практичні семінари з іноземними експертами з цих питань, а також спільно з українськими представниками розробляти комплексний план розвитку малих історичних міст в Україні.

Література

1. Сушко Н.В. Тенденції розвитку міжнародного туризму в Україні URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRNSoc_Gum/

2. Проблеми та перспективи розвитку світового туризму за умов глобальної нестабільності URL: https://tourlib.net/statti_ukr/myronov9.htm

І. В. ЗАКРИЖЕВСЬКА, О. А. СИДОРУК
Хмельницький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ НІМЕЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ

Якщо брати до уваги Європейський Союз, то Німеччина – країна з якою Україна має найтісніші зв'язки. Німеччина для України – найближчий сусід та надійний партнер на шляху до Європи. Феде-

ративна Республіка надає найбільшу після США двосторонню допомогу та є найважливішим після Росії торговельним партнером України.

Політичні відносини між Україною і Німеччиною розвиваються на принципах добросусідства і партнерства, а також обумовлені спільною зацікавленістю обох держав у стабільному і мирному розвитку Європи як простору спільних демократичних цінностей.

Федеральний уряд надає сприяння процесу внутрішніх трансформацій в Україні та наближення нашої держави до Європейського Союзу. Відповідні положення поряд із наданням дієвої підтримки у відновленні територіальної цілісності України закріплені в програмі діючого із 2018 р. німецького кабінету міністрів. ФРН надає суттєву практичну допомогу («План дій щодо України», цільові програми, гуманітарні проєкти; загальний обсяг – близько 1,2 млрд євро) і є єдиною з-поміж провідних держав світу, яка делегувала урядових уповноважених для підтримки пріоритетних напрямів взаємодії (децентралізація, приватизація та транзит газу) [1].

Якщо говорити про торговельні зв'язки України і Німеччини, то у 2020 році динаміка двосторонньої торгівлі дещо знизилася з огляду на пандемію коронавірусу на протигагу наявної включно до 2019 року стабільної тенденції зростання обсягів українсько-німецької торгівлі товарами і послугами. Разом з тим, ФРН продовжує бути одним зі світових лідерів у торгівлі з нашою державою, посідає шосте місце серед країн світу за обсягом українського експорту та третє – за обсягом імпорту. Серед країн Європи Німеччина посідає перше місце за обсягами торгівлі з нашою державою.

У 2020 р. обсяг торгівлі товарами та послугами між Україною та ФРН, враховуючи карантинні обмеження та як результат зниження обсягів міжнародної торгівлі, скоротився на 11,7 % і склав близько 8,4 млрд дол. США. При цьому обсяг українського експорту зріс до майже 2,7 млрд дол. США, тоді як обсяги імпорту з ФРН сягнули 5,7 млрд дол. США.

У структурі експорту українських товарів до Німеччини переважають поставки: електричних машин (17,4 %); насіння і плодів олійних рослин (16,8 %); одягу та додаткових речей до одягу (6,3 %); руди, шлаки і зола (6,0 %), меблів (5,8 %); реакторів ядерних; котлів, машин (5,8 %); виробів з чорних металів (5,3 %); деревини і виробів з деревини (5,0 %); чорних металів (4,2 %); зернових культур (3,0 %).

У структурі імпорту з Німеччини домінувало надходження: реакторів ядерних, котлів, машин (18,2 %); засобів наземного транспорту крім залізничного (15,7 %); електричних машин (9,9 %); фармацевтичної продукції (8,5 %); пластмаси, полімерних матеріалів (6,0%); палива мінерального, нафти і продуктів її перегонки (4,6 %); різно-

манітної хімічної продукції (4,2 %), приладів та апаратів оптичних, фотографічних (2,9 %); паперу і картону (2,6 %) [2].

Німеччина є одним з найбільших інвестиційним донорів в Україні. Крім того, виділяються ще фінансові кошти через багатосторонні організації. Існує чимала кількість різних програм і проектів. У галузі співробітництва задля розвитку працюють також багато представників державних і приватних установ.

Багато проектів здійснюються через виконавців, які є державними організаціями: GIZ (Німецьке товариство міжнародного співробітництва) і KfW (Кредитна установа для відбудови). Політичні фонди, приватні і церковні організації та благодійні заклади також проявляють свою активність в Україні у галузі співробітництва задля розвитку [3].

На даний момент основу договірно-правової бази співробітництва у сфері культури складає угода між урядом України та урядом Федеративної Республіки Німеччина про співробітництво у галузі культури від 15 лютого 1993 року.

На міждержавному рівні активна робота ведеться також у рамках міждержавних українсько-німецьких комісій. Так, на щорічній основі успішно проходять засідання міждержавної німецько-української комісії у справах осіб німецького походження, які проживають в Україні. До основних напрямів діяльності цієї комісії належать питання задоволення освітніх, культурних та інформаційних потреб осіб німецького походження, які проживаються в Україні. Завдяки тісній взаємодії між обома країнами вдалося реалізувати більше 400 проектів на цьому напрямі.

Показовим результатом плідної взаємодії у рамках змішаної українсько-німецької комісії з питань повернення та реституції втрачених та незаконно переміщених під час та внаслідок Другої світової війни культурних цінностей протягом останніх років послужила передача 14 березня 2019 р. українській стороні унікального культурного й історичного артефакту – грамоти Петра Першого 1708 року. Пам'ятка розвіяла нав'язаний Росією міф про історичну приналежність Київської метрополії до Москви, підтвердивши її підпорядкування Константинополю. Вагомим елементом міждержавної взаємодії у рамках зазначеної Комісії стала успішна дослідницька робота, проведена українськими експертами у травні 2019 року у закладах культури міст Мюнхен, Кобленц, Ульдінген-Мюльгофен та Фрайбург з метою виявлення українських культурних пам'яток, втрачених під час та внаслідок Другої світової війни [4].

Співробітництво між Німеччиною та Україною у науково-технічній галузі є дуже різноманітним. Партнерами з української сто-

рони переважно є групи дослідників з інститутів Національної академії наук України та з університетів. З німецької сторони партнерами є університети, великі дослідницькі заклади Фонду Гелмгольца, інститути Дослідницьких товариств імені Макса Планка та імені Фраунгофера, Товариство ім. Ляйбніца, а також приватні підприємства.

Більша частина цих німецько-українських проєктів підтримується відповідними міністерствами та установами обох країн через фінансування наукових обмінів. Співробітництво також відбувається поза межами державного сприяння: поруч з офіційно зареєстрованими проєктами відбуваються також неформальні контакти, наприклад, приватні запрошення німецькими науковцями українських колег, у результаті яких виникають спільні проєкти. Засідання Робочої групи з науково-технічного співробітництва за участю Федерального міністерства освіти та досліджень та Міністерства освіти і науки України визначають спільні пріоритети та сприяють залученню нових партнерів з різноманітних дослідних сфер до коопераційних наукових проєктів [5].

Співпраця з Німеччиною має особливе значення для європейської інтеграції України. Хоча й пандемія та її наслідки завдають шкоди не лише економіці Німеччини, але і її середньостроковим і довгостроковим зовнішнім інвестиційним планам, зокрема і в Україні, проте допандемічні траєкторії україно-німецьких економічних відносин і нові основні структурні чинники в Україні після Євромайдану заклали міцний фундамент для подальшого залучення німецьких компаній у виробництво і торгівлю з українськими партнерами.

Література

1. Політичні відносини Німеччини та України. URL: <https://germany.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/politichni-vidnosini>
2. Торговельно-економічне співробітництво Німеччини та України. URL: <https://germany.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo>
3. Співпраця з Україною у рамках політики сприяння економічному розвитку. URL: <https://kiew.diplo.de/ua-uk/themen/wirtschaft/-/1337286>
4. Співробітництво у сфері культури та взаємодія з українською громадою. URL: <https://germany.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/kulturno-gumanitarne-spivrobitnictvo>
5. Науково-технічне співробітництво між Україною та Німеччиною. URL: <http://germany.old.mfa.gov.ua/ua/ukraine-de/science>

ЕТАПИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЛОГІСТИКИ СПРИЧИНЕНІ ПАНДЕМІЄЮ COVID-19

Тенденцією сучасного розвитку ринкових відносин є швидке переналадження існуючих бізнес-моделей підприємств на використання переваг технологій управління з досягнення конкурентних переваг. В даний час економічна ситуація вимагає від підприємств надзвичайної гнучкості та мобільності у виробництві та менеджменті. І у зв'язку з цим багато суб'єктів господарювання шукають можливості в логістичному управлінні, яке передбачає оптимізацію внутрішніх та зовнішніх матеріальних потоків, а також супутніх їм інформаційних та фінансових потоків, оптимізацію бізнес-процесів з метою мінімізації загальних витрат ресурсів.

Проблематика управління логістичними потоками від постачальника до кінцевого споживача знайшла відображення в працях багатьох вітчизняних, зокрема Крикавського Є.В., Іртишевої І. О., Рогатіної Л. П., Крамаренко І.С. та зарубіжних, зокрема, Даніела Л. Вордлоу, Дональда Ф. Вуд, Джеймса Джонсона, Поля Р. Мерфи, учених. Водночас, існує нагальна потреба подальшого дослідження питання розвитку та функціонування логістичних компаній і ланцюгів поставок в умовах пандемії. В сучасній економіці є низка підходів до виділення етапів формування сучасної логістики [1, с. 232]:

Перший етап становлення – об'єднання транспортно-складського процесу з розподілу готової продукції. До об'єктивних економічних чинників, які прискорили формування логістики на стадії розвитку, належать: надання найбільшої уваги покупцям, виникнення конкурентоспроможної продукції, методів найкращого обслуговування покупців, перехід до ринку споживача.

Другий етап формування – об'єднання виробничих, складських та транспортних процесів. Ця стадія характеризується знаходженням методів оптимального застосування сировини та матеріалів, дослідженням основ промислової логістики пошуком шляхів зменшення витрат на виробництво.

Третя стадія інтеграції – об'єднання виробничих, складських та транспортних процесів, які включають роботу з готовою продукцією та сировиною. На цьому етапі було визначено, що нарівні з матеріальним потоком слід керувати ще й сервісними потоками, а також супутніми фінансовими та інформаційними потоками.

За останні кілька років виник новий підхід до визначення ефективності логістичної системи – теорія «діаграм збалансованих переваг» [2, с. 28]. У цій концепції передбачено, що три основні прояви успіху – це якість, швидкість та дешевизна. Ці цілі відіграють найбільшу роль тому, що поєднують у собі оцінки ефективності з погляду уявлення споживача про якість із внутрішніми показниками використання ресурсів та активів [4, с. 144].

Сучасний стан логістики у світовій системі вважається вкрай суперечливим. Пандемія COVID-19 змінила не лише життя багатьох людей, а й ситуацію на глобальному та місцевих ринках. У всьому світі відбулося значне скорочення виробничих потужностей у зв'язку із закриттям кордонів між країнами та запровадженням режиму самоізоляції. Пандемія коронавірусу порушила звичні зв'язки між виробниками та споживачами та внесла серйозні зміни до бізнес-логістичних компаній. Поширення коронавірусу завдало серйозного удару по світовій логістиці та забезпечення ланцюжка постачання сировини та готової продукції. Криза викликала дисбаланс вантажопотоків, пов'язаний із змінами попиту, призупиненням виробництв та введених обмежень. Економіка Євросоюзу зараз зазнає всіх наслідків карантинних заходів. Рух вантажного транспорту повністю не закрили, проте діють певні обмеження. До того ж, клієнтів у транспортних компаній стало значно менше.

Основні логістичні тенденції спричинені пандемією COVID-19 наступні [5]:

- демпінг на логістичному ринку. Посилення боротьби за клієнта тягне за собою виникнення цінового демпінгу на ринку вантажоперевезень, оскільки кількість вантажів зменшується, а транспорт простоює;
- розвиток колаборацій, кооперації, об'єднання сервісів. Гравці почнуть об'єднуватись у communities для спільного користування послугами один одного;
- відхід з ринку слабких гравців. Криза COVID-19 – «ідеальний шторм». Найближчим часом ринок логістичних послуг будуть змушені залишити дрібні та деякі середні гравці;
- збільшення попиту на послугу «збірні вантажі»;
- відмова від закупівель. Збільшення попиту на послуги з ремонту та технічного обслуговування автопарків;
- використання нових ІТ-технологій. У логістиці розпочалася ІТ-революція. Варто відзначити використання ІТ-платформ для логістичних компаній з метою обміну тарифами та ставками;
- замовлення перевезень із мобільного пристрою. Клієнт отримує можливість замовити перевезення на цифровій логістичній платформі, мобільного додатку;

- розвиток внутрішніх вантажоперевезень та логістичних ланцюжків;
- розвиток доставки посилок «дронами»;
- розвиток аутсорсингу. Великі обороти набере тренд передачі непрофільних процесів та послуг на аутсорсинг;
- безконтактна кур'єрська доставка. Безконтактна доставка – турбота про здоров'я відправників та отримувачів;
- переведення більшості співробітників на постійній основі на віддалену роботу;
- дотримання санітарних норм, дезінфекція обладнання, транспортних засобів стане нормою та вимогою з боку одержувачів;
- переклад усіх світових логістичних заходів на онлайн-формат;
- важливою буде доставка «останньої милі». Кризу порівняно легко перенесуть компанії, що здійснюють автомобільні доставки, та оператори, які працюють на останній милі.

Таким чином, у зв'язку зі світовою кризою, спровокованою пандемією COVID-19, логістична галузь гостро потребує підтримки. Для виведення із кризового стану логістичної галузі активно впроваджуються заходи держпідтримки. Як правило, підтримка надається державному транспортному сектору. Комерційному сектору держпідтримка може бути надана через запровадження податкових канікул, скасування або зниження дорожнього збору, а також фінансову допомогу компаніям, які зазнають великих збитків у зв'язку з пандемією.

Висновки. Подолання поточної кризи – небувале випробування для управлінської команди всіх логістичних гравців. Потрібно оперативні інвентаризувати всі доступні заходи держпідтримки та розробити подальший план дій. Це вимагатиме ресурсів цілої команди, що включає юристів, фінансистів, економістів. Паралельно з цим зараз настав час переглядати партнерські відносини з підрядниками, терміни та зобов'язання за договорами, ретельно працювати з оборотним капіталом та ліквідністю. Після пандемії логістичний світ уже не буде таким, як раніше. Але компанії, які стежать за трендами та швидко адаптуються до мінливих обставин, зможуть керувати ситуацією, створювати затребувані послуги та посилювати свої позиції у бізнесі.

В умовах виходу світової економіки з «пандемічного піку» саме колаборація логістичних компаній може стати одним із найбільш важливих та дієвих драйверів подальшого розвитку та зростання.

Література

1. Деніел Л. Вордлоу. Сучасна логістика / Деніел Л. Вордлоу, Дональд Ф. Вуд, Джеймс Джонсон, Поль Р. Мерфи, мл. // пер. з англ. М. : Вільямс, 2015. 624 с.

2. Іртіщева І. О., Рогатіна Л. П., Крамаренко І.С., Андрющенко Є. Г., Білан В.В. Трансформація інвестиційної інфраструктури – запорука економічної безпеки: національний та регіональний аспекти. Агросвіт. 2020. № 12. С. 27–33.

3. Крикавський Є. В., Похильченко О. А., Чернописька Н. В. та ін. Економіка логістики: навч. посібник / заг. ред.: Є. В. Крикавський, О. А. Похильченко. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2014. 640 с.

4. Трифонова О. В., Трушкіна Н. В. Стан, проблеми та тенденції розвитку транспортної логістики в Україні. Вісник економічної науки України. 2019. № 1. С. 143–149.

5. Уйтман Д. Проблеми и возможности логистики в мире после коронавируса. URL: <https://bit.ly/3grt2Yr> (дата звернення: 15.04.2021)

О. В. ЦІЛЬВІК

Київський національний торговельно-економічний університет

ДЕРЖАВНИЙ РИНКОВИЙ НАГЛЯД ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ В УМОВАХ СТІМКОЇ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

Стрімка діджиталізація торгівлі обумовлена значними трансформаціями соціально-економічного життя суспільства. Внаслідок четвертої промислової революції цифрові та інформаційні технології вплинули на більшість аспектів повсякденного життя людства, а доступ до мережі Інтернет визнано ООН базовим правом людини [1].

Пандемія Covid-19 створила для бізнесу безальтернативну необхідність міграції до віртуального середовища. За даними дослідження компанії IBM, пандемія прискорила розвиток електронної комерції на п'ять років [2].

Кожного дня обсяг укладання B2B (Business-to-Business) і B2C (Business-to-Consumer) угод постійно збільшується й поряд з перспективами, які відкриває діджиталізація торгівлі для суб'єктів господарювання, з'являються і нові виклики для національних урядів. Усталені міжнародні та національні правила торгівлі, які розроблялися для регулювання традиційних каналів торгівлі, сьогодні виявляються не ефективними і недостатніми для регулювання електронної комерції.

Країни зі значним проникненням електронної комерції занепокоєні питанням забезпечення безпеки продукції, що купується по електронних каналах і доставляється у поштових відправленнях. Внаслідок зміни ланцюгів постачання, особливо для транскордонних опе-

рацій, досить поширеним стало явище введення в обіг небезпечної (у т.ч. фальсифікованої) продукції.

Особливого загострення ця проблема набула стосовно товарів, попит на які був спровокований пандемією Covid-19, коли на ринку багатьох країнах почали масово виявляти засоби індивідуального захисту, які не відповідали заявленим характеристикам та встановленим стандартами вимогам, що ставить під загрозу життя та здоров'я споживачів [3]. У кожній країні власні механізми боротьби з такими проявами, втім найбільш цікавим для України є досвід Європейського Союзу, адже саме європейська модель побудови інфраструктури якості запозичена нашою країною. Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, наша країна зобов'язалася привести своє законодавство у цій галузі у відповідність до норм права ЄС для створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з Європейським Союзом.

Система ринкового нагляду є ключовим елементом європейської інфраструктури якості і повинна забезпечувати безпечність нехарчової продукції для споживачів та користувачів, а також запобігати спотворенню конкуренції. Втім, поширення електронної комерції виявило прогалини в системі ринкового нагляду. Фактично, під час здійснення заходів ринкового нагляду відносно товарів, що пропонуються до продажу в мережі Інтернет, відповідні наглядові органи стикалися із численними труднощами, такими як відстеження ланцюга постачання товарів, встановлення відповідальних економічних операторів (продавців) або проведення оцінки ризиків відносно продукції чи її випробувань через відсутність фізичного доступу до неї.

Зростаюча кількість нелегальної та небезпечної продукції, яка активно поширювалася цифровими каналами продажів, негативно вплинули на конкуренцію серед традиційних підприємств та потенційно наражали споживачів на ризик. Як результат, ЄС розробив Нову стратегічну програму на 2019–2024 роки [4], яка охопила і проблематику захисту внутрішнього ринку від нових загроз. Одним із документів розроблених в рамках реалізації завдань зазначеної програми є Регламент № 2019/1020 про ринковий нагляд та відповідність продукції [5].

Регламент має екстериторіальне застосування та є відповіддю на ризики, що виходять з території третіх країн. Він визначає, що продукція, яка пропонуються для продажу в мережі Інтернет або за допомогою інших засобів дистанційного продажу, вважається доступною на ринку ЄС, якщо пропозиція орієнтована на кінцевих споживачів з ЄС. За цим регламентом органам ринкового нагляду надано надзвичайно широкі повноваження. Окрім іншого, мають право:

- вимагати від продавців надання відповідних документів, технічних специфікацій, включаючи доступ до вбудованого програмного забезпечення;

- вимагати від продавців надання інформації про ланцюг постачання, про кількість продукції на ринку та про інші моделі товарів, що мають аналогічні характеристики;

- вимагати від продавців надання інформації, необхідної для встановлення права власності на веб-сайти;

- проводити без попередження перевірки на місці та фізичні перевірки продукції;

- право доступу у будь-яке приміщення, територію або транспортні засоби, які продавець використовує з метою виявлення невідповідності та отримання доказів;

- розпочинати розслідування за власною ініціативою з метою виявлення порушень та їх припинення;

- придбавати зразки продукції, у тому числі під прикриттям, для перевірки цих зразків з метою виявлення невідповідності та отримання доказів.

У разі відсутності інших ефективних засобів для усунення серйозного ризику органам ринкового нагляду надається право вимагати видалення з інтернет-ресурсу вмісту, що стосується певної продукції, або вимагати чіткого відображення попередження для кінцевих користувачів, щодо існуючих ризиків. Якщо ця вимога не була виконана, вимагати від постачальників послуг інформаційного суспільства обмеження доступу до інтернет-ресурсу, в т.ч. шляхом звернення до відповідної третьої сторони щодо запровадження таких заходів.

Регламент №2019/1020 вступив у дію у повному обсязі 16.07.2021 р. і застосовується на території Європейського економічного простору.

З урахуванням зазначеного, Україна повинна приділити значну увагу посиленню заходів захисту внутрішнього ринку та забезпечення конституційного права громадян на безпеку продукції в умовах стрімкої діджиталізації торгівлі.

Ефективна система державного ринкового нагляду є передумовою укладення з ЄС Угоди про оцінку відповідності та взаємну прийнятність промислових товарів у ключових секторах виробництва, що дасть змогу поступово забезпечити безперешкодний доступ українських виробників до одного з найбільших ринків світу.

Література

1. Доклад Специального докладчика по вопросу о поощрении и защите права на свободу мнений и их свободное выражение Франка

Ла Рю. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/HRC/17/27> (дата звернення: 21.09.2021).

2. COVID-19 pandemic accelerated shift to e-commerce by 5 years, new report says URL: <https://techcrunch.com/2020/08/24/covid-19-pandemic-accelerated-shift-to-e-commerce-by-5-years-new-report-says/> (дата звернення: 18.08.2021).

3. Scam Alert: COVID-19-related Online Shopping Scams: A Perspective from Switzerland. URL: <https://econsumer.gov/en/News/News/3#cnt> (дата звернення: 18.10.2021)

4. A new strategic agenda 2019-2024. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/39914/a-new-strategic-agenda-2019-2024.pdf> (дата звернення: 18.10.2021)/

5. Regulation (EU) 2019/1020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32019R1020> (дата звернення: 11.03.2021).

OSKAR SANDBERG

Sweden

Л. С. ЛЮБОХИНЕЦЬ, Д. О. КАШПРОВСЬКИЙ

Хмельницький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Поняття «економічна безпека» є відносно новим в українському лексиконі, хоча воно досить поширене і вже давно використовується на практиці на Заході. Вперше проблема економічної безпеки викристалізувалася в 30-х роках ХХ ст. в США. Актуальність цього питання була зумовлена потужною на той час глобальною кризою та необхідністю розробити заходи для швидкого реагування на загрози такого масштабу в національній економіці. У 70-х роках термін «економічна безпека» стали розуміти як найважливішу складову національної безпеки, і цей термін швидко набув поширення в економічно розвинених капіталістичних країнах.

Необхідність детального наукового аналізу економічних наслідків активної участі України у світових економічних та євроінтеграційних процесах зумовлена тим, що наша країна успадкувала такий економічний потенціал, який в умовах ринкової економіки створює загрози для її економічної безпеки.

У Законі України «Про основи національної безпеки України» зазначено, що об'єктами національної безпеки є людина і громадянин, суспільство і держава [1, с. 5–6]. Економічна безпека є складовою національної безпеки, тому проблему її забезпечення слід розглядати

стосовно об'єктів національної безпеки. Такий підхід зумовлений тим, що особистість, суспільство та держава, займаючи різні позиції в економічній системі, визначають потреби різних економічних інтересів, а відповідно – різних способів забезпечення економічної безпеки.

На думку Л. І. Абалкіна, економічна безпека – це стан економічної системи, що дозволяє їй динамічно, ефективно розвиватися та вирішувати соціальні проблеми і в якому держава має можливість розробляти та реалізовувати незалежну економічну політику.

Узагальнюючи думку більшості вчених, можна сказати, що економічна безпека – це стан захисту економіки країни від внутрішніх та зовнішніх загроз. Стан національної безпеки України означає такий ступінь захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, що забезпечує стійкий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним інтересам.

Невід'ємною частиною національної безпеки є економічна безпека держави, яка відіграє вирішальну роль у досягненні економічного суверенітету, забезпеченні економічного розвитку, реалізації ефективної соціальної політики, захисті суспільства від екологічних катастроф, підвищенні національної конкурентоспроможності в умовах міжнародної економічної взаємозалежності. Створення ефективної системи економічної безпеки держави дає можливість своєчасно виявляти загрози національним економічним інтересам та запобігати шкоді соціально-економічній системі в цілому. Удосконалення системи економічної безпеки особливо важливо для країн, що переживають трансформаційну кризу та загострення властивих їй суперечностей.

Економічна безпека по праву займає центральне місце в системі національної безпеки, оскільки вона є основою для належного функціонування всіх елементів, пов'язаних із цією системою: політичної, соціальної, військової, екологічної, технологічної, інформаційної безпеки тощо. Це пов'язано з тим, що належний рівень національної конкурентоспроможності, військово-політична стабільність, надійний захист, ефективна соціальна політика, гармонія в моральному та духовному житті суспільства, розвиток науково-технічного прогресу, захист інформації та гарантія безпечного екологічний стан неможливі без сильної та ефективної економіки.

Таким чином, ефективне забезпечення економічної безпеки держави є запорукою її суверенітету, незалежності та територіальної цілісності. Однак слід зазначити, що вивчення цієї проблеми все ще перебуває на стадії реформування, і тому не знайшло достатнього та всебічного відображення в науковій та економічній літературі.

Існує суперечливість поглядів на визначення як поняття «економічна безпека», так і його основних компонентів та пов'язаних з ними понять і категорій. У зв'язку з цим актуальним стає всебічний аналіз підходів до тлумачення терміна «економічна безпека». Взагалі, економічна безпека держави означає захист усіх рівнів економіки країни від небезпечних дій, які можуть бути результатом свідомого впливу будь-якого фактора, та стихійного припливу ринкових сил. Такі дії, що призводять до погіршення економічного становища країни до критичного рівня, можна вважати небезпечними. Це може бути, наприклад, погіршення умов життя, яке населення не бажає прийняти і яке може призвести до соціального конфлікту, що загрожує існуванню економічної та політичної систем.

На наш погляд, економічну безпеку держави в цілому слід розглядати як найважливішу якісну характеристику економічної системи, яка визначає здатність підтримувати послідовну реалізацію національних та державних інтересів, стійку спроможність суб'єктів господарювання, нормальні умови життя. Варто також зазначити, що економічна безпека держави безпосередньо пов'язана з її економічним суверенітетом. Це головна складова державного суверенітету і, відповідно, системи економічної безпеки країни [4, с. 212].

Основою економічного суверенітету є власність українського народу на його національне багатство, на основі якої уповноважені ним органи самостійно регулюють економіку та зовнішньоекономічну діяльність. Він пов'язаний із структурою економічної системи та незалежністю держави у формуванні та розвитку технологічного способу виробництва, відносин економічної власності та відповідного економічного механізму. Економічний суверенітет як складова системи економічної безпеки в сучасних умовах є основою для [2]:

1) здійснення державного контролю за національними ресурсами, досягнення такого рівня виробництва та якості продукції, який забезпечить її конкурентоспроможність та дозволить рівноправно брати участь у світовій торгівлі, відносинах кооперації та обміні науково-технічними досягненнями;

2) стабілізація та стабільність національної економіки, які визначають захист власності у всіх її формах, створюючи надійні умови та гарантії для підприємницької діяльності, підтримуючи фактори, що дестабілізують ситуацію (боротьба зі злочинними структурами в економіці, запобігання глибоким невинуватим прогалинам у розподіл доходів) соціальна криза);

3) саморозвиток та прогрес, що особливо важливо в сучасному динамічному світі: створення сприятливого клімату для інвестицій та інновацій, постійна модернізація виробництва, підвищення професій-

ного, освітнього та культурного рівня робітників – тобто всього необхідного та необхідні для стабільності та самозбереження національної економіки [5, с. 143].

Глобалізація посилює необхідність координації внутрішньої і зовнішньоекономічної політики держави, гармонізації національних кредитно-фінансових, податкових та правових інструментів управління економічним розвитком країни. Такий розвиток здійснюється у формі багатовимірного процесу, що включає глибоку модернізацію і переорієнтацію всієї економічної і соціальної системи. Він передбачає поряд із зростанням доходів і виробництва обов'язкове здійснення радикальних змін в інституційній, соціальній і адміністративній структурах. Згідно з офіційними статистичними даним, в економіці України спостерігаються певні позитивні зрушення, в першу чергу, кількісні. До того ж активізується інвестиційна діяльність, зміцнюється фінансово-кредитна система, стабілізується соціальна сфера тощо. Звідси головне завдання: закріпити ці позитивні тенденції, забезпечити незворотність ринкових реформ, стійкість економічного розвитку.

Отже, сучасні тенденції у функціонуванні глобальних економічних систем підтверджують, що економічна безпека як економічне явище в сучасних умовах має важливе значення для забезпечення ефективного функціонування всіх суб'єктів господарювання на міжнародній арені.

Література

1. Базилевич В. Современная экономическая теория: в поисках новой парадигмы. Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Економіка. 2013. № 146. С. 5–6.
2. Бесчастний А. В. Економічна безпека України у контексті світової економічної кризи. Економіка і держава. 2010. № 15. С. 67–69.
3. Тарасова О. А. Глобализация как экономический процесс: понятие, этапы. Вестник ЯрГУ. Серия «Гуманитарные науки». 2013. № 1 (23). С. 168–172.
4. Кабачі Б. І. Теоретичні аспекти дослідження впливу фінансово-кредитного механізму регулювання на економічне зростання. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.17. С. 210–217.
5. Ремньова Л. М., Ніколаєнко Ю. В. Концептуалізація парадигмальних зрушень у системі фінансового менеджменту під впливом глобальних мегатрендів економічного розвитку. Науковий вісник Полісся. 2015. № 2. С. 139–147.

Секція 6.
Інформаційна безпека та цифрова економіка

O. K. AFANASIEVA, A. M. KUZMENKO, O. O. UKTAYINETS
Odessa National Maritime University, Ukraine

**THREATS TO DEVELOPMENT IN THE DIGITAL ECONOMY
IN THE FIELD OF MARITIME BUSINESS**

In view of the rapid development of the “digital economy” in modern world, caused by number of factors one of which is, undoubtedly, globalization of world economy, there are a lot of threats appeared in different spheres of economy. Maritime business is not an exception and it would be the center of our study. The purpose of this article is to reveal few main threats, appeared in maritime branch of Ukraine as consequences of digital progress.

First of all, it makes sense to explain meanings of main definitions related to our theme. Economics is a social science concerned with the production, distribution, and consumption of goods and services. It studies how individuals, businesses, governments, and nations make choices about how to allocate resources.

The world economy – the term refers to all of the economic activity within each country and between countries around the world. It makes sense that as the population of the world has increased, and as technologies such as air travel and the Internet have made communication between people throughout the world easier, that the world economy has grown [1].

Digital economics – is an economic activity based on digital technologies, associated with electronic business and electronic commerce, and digital goods and services, which have been produced and marketed by them.

We would like to present the short structure of sea transport branch in Ukraine on the below scheme [2].

Accordingly to the topic of our article, we would like to describe the problem with issuance of maritime documents, which has appeared not long ago. Until recently, the originals of National Licenses for seafarers could be issued only by Maritime Administration. After providing of new

reforms, documents proceeding became able through personal account of seafarer on the State Maritime Register website.

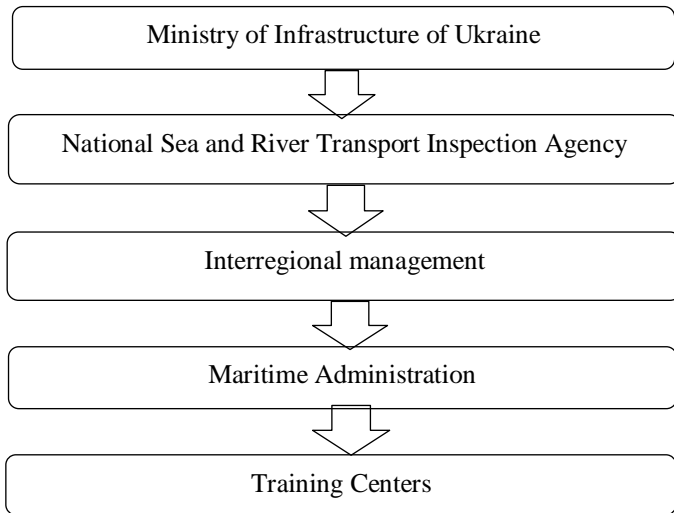

Fig. 1. Structure of Ukrainian sea transport branch

As of now, electronic access for documents submission and issuing is temporary unavailable, so during last few months most seafarers cannot renew their maritime Licenses and certificates. Consequently, as per all above mentioned, we can highlight following threats:

I. Unemployment. In view Maritime register of Ukraine has been arrested by cyber police, there are a lot of seafarers who can't be employed now. Even though The Ministry of Infrastructure has published Circular letters regarding extension of maritime documents, there are still many mariners who doesn't match the requirements of mentioned Circular letter and shipping companies unable to employ them. Also, somebody of them has already applied for new Certificates of Competency and must wait till Maritime Administration is working properly to issue documents [3].

II. Illegal documentation. Due to website of Maritime Register does not functioning properly, there is no opportunity to verify maritime Licenses and certificates. Thus, there is an increase of illegal certificates issuance as many training centers issue certificates which are not confirmed by the State Maritime Register.

III. Crew change difficulties. Nowadays, lots of countries are closed because of COVID-19 world pandemic and Ukrainian seafarers are one of the few who are able to travel and participate in crew changes almost all over

the world. However, the specified above problem with maritime documents affects this process and less amount of mariners can join the vessel. As a result, onboard crew should wait for their shift workers for too long.

References

1. Economics Definition: Overview, Types, & Indicators. URL: <https://www.investopedia.com/terms/e/economics.asp/>.
2. Міністерство інфраструктури України : офіц. сайт. URL: <https://mtu.gov.ua/>.
3. Ukrainian Maritime Agency. URL: <https://www.mau.com.ua/about-us.php>.

RALF SCHLEGEL

Germany

Л. Б. БУШОВСЬКА

Хмельницький національний університет

ЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Швидкий розвиток і поширення нових інформаційних і комунікаційних технологій призводить до різких змін в інформаційній сфері на глобальному рівні.

Інформаційно-технічне вдосконалення важливо для розвитку економіки. Воно є важливим фактором для забезпечення міжнародного ринку інформацією і знаннями, капіталом і працею.

Соціогуманітарні аспекти становлення нового інформаційного суспільства стали активно досліджуватися в результаті усвідомлення того, що черговий якісний стрибок у розвитку технологій породив нову глобальну соціальну революцію, не поступалася революціям минулого за своїми масштабами і впливу на людську спільноту. Сьогодні на перший план висуваються вже не проблеми подальшої інформатизації суспільства, як це вважалося ще кілька років тому, а проблеми його інтелектуалізації, створення і впровадження нових соціальних технологій, заснованих на ефективному використанні головного стратегічного ресурсу суспільства – знань.

Використання інформаційних технологій в економіці включає в себе збір, обробку, зберігання та передачу великих масивів економічної інформації. Крім того, сьогодні вивчають способи збору інформації з різних джерел, які доступні людству. Обробка економічної інформації відбувається за певними і заздалегідь заданими алгорит-

мами, які потрібно не просто вміти використовувати, а перш за все, слід розуміти їх правильний сенс і призначення. Зберігання економічної інформації може здійснюватися в різних обсягах і на різних носіях. При цьому, передавати сьогодні інформацію можна на різні відстані, найдовші і неймовірні, і в найкоротші терміни.

Складається ситуація, коли «світ тонких технологій починає керувати світом машин – світом реальності» («the world of the soft technologies will soon command the world of the hard machines – the world of reality»).

Таким чином, інформаційна економіка – це галузь, що розвивається науки (економіки), яка в свою чергу вимагає максимальних капіталовкладень, з метою придбання високотехнічної техніки і підготовки необхідного рівня фахівців. Тому інформаційна економіка як важлива галузь науки, сьогодні потребує значного інвестування. Однак, результати себе довго чекати не змушують. Вони просто приголомшливі, і їх можна охарактеризувати як новий виток розвитку науки.

Сьогодні, завдяки новим інформаційним технологіям в економіці, більшість бізнесменів відправляють своїх працівників на курси підвищення кваліфікації, і освоєння нових програмних продуктів, які дозволяють збільшити і оптимізувати кінцевий результат. У свою чергу для роботодавців, це означає значні витрати на підготовку фахівців, проте в майбутньому, володіючи фахівцем, який вміє працювати з певними програмами, він максимально збільшить ефективність праці на своєму підприємстві.

Інформаційна економіка дала можливість зробити значний пролив вперед. Останнім часом, як усім відомо, змінилися функція грошей, завдяки інформаційним технологіям з'явилися пластикові карти, віртуальні гроші. Це дозволило суспільству не носити з собою безліч купюр, а зручно і надійно забезпечувати свої платежі. Все це належить новому етапу розвитку інформаційних технологій в економіці.

За останні роки, сучасна економіка показує суттєве зростання значення інформаційних технологій, особливо в сферах малого і середнього бізнесу. В Європі дана тенденція вже давно не новина. А в Україні ж, через зовсім іншого рівня розвитку економіки, тенденція до активного і всепоглинаючого впровадження інформаційних технологій припала на порівняно більш пізній період – наш час. Більшою мірою це обумовлюється низьким рівнем конкуренції, при якому основною метою була економія на витратах, що саме собою не дозволяло ні впроваджувати, ні розробляти що-небудь нове. Так само це було обумовлено і тим, що масового споживача турбувала більшою мірою лише ціна і якість, інші ж фактори стояли далеко позаду. Зараз же, звичайний покупець бажає знати, за що саме він платить.

Останнім часом побутує думка, що сучасному бізнесу необхідно мати злагоджену CRM-систему (Customer Relationship Management), яка дозволить створити здорову комунікацію між організацією та її споживачами. Система управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM, CRM-система) включає прикладне програмне забезпечення для організацій, яке слугує для автоматизації стратегій взаємодії з клієнтами, зокрема, для підвищення рівня продажів, оптимізації маркетингової політики і поліпшення якості обслуговування шляхом збереження інформації про клієнтів та історії взаємин з ними.

Як показує опитування 2020 Harvey Nash/KPMG CIO Survey, з початком пандемії компанії щотижня витрачали на технології в еквіваленті близько 15 млрд дол. США, щоб забезпечити безпечну роботу вдома під час COVID-19. Це був один з найбільших в історії сплесків інвестицій в технології, при цьому світові IT-керівники витратили більше, ніж суми річного бюджету, лише за три місяці, коли настала глобальна криза і почали запроваджувати локдауни.

Хоча витрати на технології різко зросли під час пандемії, опитування показало, що IT-бюджети будуть зазнавати більшого тиску ще протягом року. До COVID-19 понад половина (51 %) IT-керівників очікувала збільшення бюджету протягом наступних 12 місяців, але під час пандемії ця кількість зменшилася до 43 %. Все ж це представляє чисте збільшення бюджетів і залишається майже вдвічі більшим, ніж витрати на IT у 2009 р. – на хвилі світової фінансової кризи 2008 р.

На сьогодні активно розвивається напрям щодо організаційно-правового забезпечення інформатизації. В Україні прийнята велика кількість законодавчих та нормативно-правових актів. Але більшість з цих актів є недосконалими, бо вони не регулюють усіх процесів, які виникають у сфері інформаційної діяльності. На сьогодні, коли інформаційне суспільство в Україні розвивається достатньо стрімко, є потреба в розробці державною владою України Інформаційного Кодексу, що забезпечить створення єдиного правового поля функціонування інформаційного суспільства.

Серед проблемних питань розвитку інформатизації в Україні можна відокремити такі: створення баз даних і знань, засобів їх обробки, орієнтованих на ефективну інформатизацію органів державної статистики і точне прогнозування процесів соціально-економічного розвитку; оптимізація структури виробництва і транспортних засобів; створення єдиної автоматизованої системи державного контролю за виконанням державного бюджету України, загальнодержавних програм, використанням кредитних ресурсів, діяльністю установ банківської системи; створення для управлінських і регіональних структур програмних систем та засобів обліку всіх рівнів, аналізу і моделювання

зайнятості населення, запобігання масовому безробіттю та для широкого залучення населення до нових галузей матеріального виробництва та інших сфер; створення комплексу програмно-апаратних засобів для вирішення питань прогнозування забруднення навколишнього середовища, аналізу та оцінки ризику еколого-економічних конфліктів; створення сучасного інформаційного забезпечення діяльності наукових закладів та університетів України.

Література

1. Корнев Ю. Г. Проблеми формування загальнонаціональної системи інформаційного забезпечення розвитку підприємництва. Економіка: проблеми теорії та практики. Дніпропетровськ, 2018. Вип. 187. Т. IV. С. 857–865.

2. Чубукова О. Формування національного інформаційного ринку. Інформаційний бізнес. 2018. № 1. С. 89–90.

Н. В. ГАВРИЛЕНКО, Я. С. ЧЕРНЕЦЬКА

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

КОНЦЕПЦІЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Трансформація економічної системи України відповідно до змін, які відбуваються у світовому господарстві в умовах глобалізації, супроводжується суттєвим прискоренням ролі економічної безпеки господарюючого суб'єкта як фундаментальної бази економіки ефективної держави. Ознайомлення з науковими працями вітчизняних і зарубіжних вчених, вітчизняною законодавчою базою та тенденціями розвитку господарюючих суб'єктів в умовах глобалізації, дозволило нам виокремити основні критерії економічної безпеки господарюючого суб'єкту в умовах нестійкого зовнішнього середовища, а саме:

– на сучасному етапі процвітання світової економіки, економічну безпеку підприємства слід розглядати з позиції двох взаємопов'язаних аспектів, таких як: внутрішня економічна безпека, що уособлює конкуренцію на внутрішньому ринку і зовнішня економічна безпека, пов'язана з глобалізацією економіки і яка передбачає зовнішню конкуренцію вітчизняних виробників;

– зовнішню економічну безпеку слід розглядати відносно експорту, що включає сировинну спрямованість економіки України для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів за кордоном і припускає пошук нових напрямків, технологій, методів обробки

сировини і формування нових виробничих профілів, а, відповідно, – підвищення економічних вигід. Одночасно, економічну безпеку слід розглядати і з точки зору імпорту, що передбачає необхідність захисту власних товаровиробників від імпорту, розвиток імпортозамісних виробництв і підвищення конкурентоспроможності;

– зовнішню економічну безпеку доцільно розглядати як фактор підвищення фінансової стійкості і окремих профільних галузей та окремих регіонів, і країни взагалі;

– зовнішня та внутрішня економічна безпека господарюючого суб'єкта напряму залежить від мінімізації можливих ризиків. В свою чергу, заходи по мінімізації ризиків забезпечуються своєчасною інформацією про зміни, які відбуваються у зовнішньому середовищі, загальній економічній ситуації. Ми вважаємо, що цього можна досягнути з допомогою відповідного обліково-аналітичного забезпечення підприємства на різних рівнях управління. Так, економічна безпека підприємств складається з декількох функціональних елементів системи управління, таких як: прогнозування, облік, контроль, аналіз, які для кожного конкретного підприємства можуть мати різні пріоритети в залежності від характеру існуючих загроз. Одночасно, для створення надійної системи економічної безпеки господарюючого суб'єкта доцільно провести цілий комплекс підготовчих заходів, які сприятимуть формуванню інформаційної системи, що забезпечує його безпеку.

Вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду забезпечення економічної безпеки господарюючого суб'єкта дозволило виділити принципи, на яких повинна будуватися концепція економічної безпеки, до яких включаються: науковість, системність і комплексність, єдиноначальність і колегіальність, плановість, оптимальне співвідношення централізації і децентралізації, аналітичність інформації, інформаційне забезпечення, співвідношення прав, обов'язків і відповідальності. В свою чергу, виокремлений принцип аналітичності і інформаційного забезпечення передбачає розробку сучасних інструментів і прийомів діяльності господарюючого суб'єкта, які знаходять своє віддзеркалення в інтеграції бухгалтерського, фінансового, податкового і управлінського обліку, внутрішньогосподарського контролю і аудиту в єдину інформаційну систему, що забезпечує підготовку і ухвалення управлінських рішень, які сприятимуть підвищенню економічної безпеки господарюючого суб'єкта.

Безперечно, важливою системою, яка відображає формування інформації і здійснює вплив на процес взаємодії з контрагентами, є облікова система. Як показало наше дослідження, фінансовий, податковий, управлінський облік і внутрішньогосподарський та зовнішній контроль уособлюють основні складові комплексної обліково-аналі-

тичної системи, яка спрямована на підтримку економічної безпеки та на нормативно-правове забезпечення легітимності податкових платежів, визначених за правилами фінансового і податкового обліку, а також на забезпечення конкурентних переваг господарюючого суб'єкта в межах управлінського обліку. Слід зазначити, що головною особливістю сучасних обліково-інформаційних систем є дотримання в структурі управління достовірного зворотного зв'язку завдяки впровадження і застосування автоматизованого первинного обліку і значного спрощення бухгалтерського супроводження підприємства. В свою чергу, спеціальне програмне забезпечення підвищує ефективність діяльності бухгалтерських систем і значно спрощує управління бухгалтерським обліком через можливість оперативного доступу до необхідної бухгалтерської інформації.

Комплексно досліджуючи взаємозв'язок фінансового, податкового і управлінського обліку, можна зробити висновок про такі його прояви, як: 1) деталізація, пояснення, додаткові розрахунки, що відображені в бухгалтерській звітності і є функцією управлінського обліку; 2) дотримання вимог і традицій бізнесу в державі; 3) функції фінансового і податкового обліку; 4) для достовірності і правильності дотримання всіх установлених державою і традиціями бізнесу законів, необхідні внутрішньогосподарський і зовнішній контроль діяльності господарюючого суб'єкта – це є функцією аудиту.

Таким чином, гармонізація фінансового, податкового, управлінського обліку, внутрішньогосподарського контролю і аудиту дає можливість дати відповідь на різні важливі питання забезпечення життєдіяльності господарюючого суб'єкту. Відповідно до цього, обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки тісно пов'язане з вдосконаленням фінансового, податкового, управлінського обліку, внутрішньогосподарського контролю і аудиту. Найістотніший вплив на забезпечення економічної безпеки підприємства здійснюють такі основні задачі комплексної обліково-аналітичної системи, спрямованої на забезпечення економічної безпеки підприємства, що підтримується різноманітними інформаційними ресурсами фінансового, податкового, управлінського обліку, внутрішньогосподарського і зовнішнього контролю, як: забезпечення найбільш важливих перспективних напрямків розвитку господарюючого суб'єкту відповідно до потреб зовнішнього середовища; обґрунтування рішень щодо ціноутворення; підготовка та надання достовірної і надійної інформації про фактичні і прогнозовані результати діяльності зацікавленим користувачам для забезпечення економічної безпеки підприємства; підтримка стратегічного розвитку господарюючого суб'єкта.

В свою чергу, до основних задач моніторингу фінансового стану господарюючого суб'єкта і динаміки його розвитку в межах концепції ризик-менеджменту можна віднести наступні: аналіз стану і динаміки розвитку підприємства; визначення зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на потенціал суб'єкта господарювання; моделювання впливу загрозових факторів на життєздатність суб'єкта господарювання; розробка заходів щодо парювання різних загроз.

Таким чином, можна зробити акцент на тому, що економічна безпека суб'єкта господарювання, її незалежність і недопущення переходу в зону критичного ризику, можуть бути забезпечені, якщо при цьому будуть винайдені важливі стратегічні напрямки забезпечення безпеки бізнесу, побудована чітка логічна схема своєчасного виявлення і ліквідації можливих загроз і небезпек, зменшення наслідків господарського ризику в результаті ефективного використання обліково-аналітичного апарату.

Література

1. Сучасний бухгалтерський облік, аналіз і аудит: галузевий аспект : монографія : у 2 т. / за ред. П. Й. Атамас. Дніпропетровськ : «Герда», 2013. Т. 1. 358 с.
2. Гавриленко Н. В., Грищенко О. В. Постановка обліку на вітчизняних малих і середніх підприємствах: організаційно-управлінський аспект. 179–182 pp.
3. Grinko A., Havrylenko N., Kostash T., Plekan M., Breus S. Organization of a Strategic Management Accounting in an Innovative Economy. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, 2020. № 5. P. 24.
4. Кулініч Т., Shepel I., Havrylenko N. Розвиток управлінського обліку на основі ризик-орієнтованого підходу. *Економічний аналіз*. 2021, т. 31, № 1. 17–24 с.

А. В. КРАСНОШЛИК

Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Т.Г. Шевченка

ТЕНДЕНЦІЇ НАРКОТРАФІКУ В КІБЕРПРОСТОРІ ТА ВИКЛИКИ ГЛОБАЛЬНІЙ ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ

Мабуть не існує нічого більш символічного в девіантній глобалізації, ніж кіберпростір, який використовується для полегшення доступу до світового чорного ринку, де влада національного суверенітету майже відсутня. Темна мережа створює численні приклади

мікро-влади – тобто здатність децентралізованих та неієрархічних груп невеликого розміру з обмеженим інструментарієм та ресурсами переважати над своїми централізованими, ієрархічними та сильнішими конкурентами. Широка мережа індивідуумів з ноутбуком на колінах наносять шкоду державам-націям та міжнародним інститутам. Поява кіберпростору як домену для наркотрафіку ставить перед міжнародною правоохоронною спільнотою задачі, неможливі для виконання.

Шифрування, масштаби, комплексність та багат шаровість темної мережі надзвичайно ускладнюють роботу правоохоронних органів. Якщо їм таки вдається відслідкувати такий крипторинок та закрити його, навіть заарештувавши власника (як було з Шовковим шляхом та Россом Ульбріхтом) [1], замість нього швидко з'являється наступна версія сайту з уже новим адміністратором. Такі характеристики роблять темну мережу особливо привабливою для наркодилерів.

Також в темній мережі функціонують крипторинки, де покупці та продавці можуть проводити анонімні нелегальні оборудки з будь-яким товаром: наркотики, фальшиві документи, викрадені дані кредитних карт, дитяча порнографія, послуги відмивання грошей, вбивство людей за гроші та інше. Сам крипторинок нічого не продає – він лише виступає брокером, який полегшує обмін товарами [2]. Не існує точних даних щодо кількості таких сайтів – очевидно лише, що вона невпинно зростає як і кількість користувачів Інтернет.

Кібербезпека – це поширений термін, який включає розмаїття шляхів, якими уряди, підприємці та індивідууми намагаються захистити важливу для них інформацію та інфраструктуру від спроб втручання в їх можливості функціонувати у фізичному та цифровому світі.

В темній мережі чи поза її меж, найбільш популярний нелегальний товар це наркотики. Їх і досі продають і через поверхневу мережу, соціальні медіа та приховану рекламу за якою користувач має пройти по декількох посиланнях перш ніж потрапити на конкретний сайт. Роздрібну торгівлю проводять також через додатки для знайомств по типу «Тіндер». Але всі ці способи дуже ризиковані, адже правоохоронні органи можуть відслідкувати транзакції, а покупці та продавці можуть шахрувати один проти одного. Можливості арешту і втрати товару – серйозні ризики для тих, хто бере участь в купівлі-продажу наркотиків як через мережу, так і в реальному світі.

Основними перевагами крипторинків є використання технології шифрування, що допомагає уникати контролю правоохоронних органів; використання криптовалюти: біткойн, літекойн та зіроукеш, які є віртуальною валютою, що виробляється шляхом складних алгоритмів; використання ескроу-акаунтів та системи оцінок покупців і продавців [3], крипторинку; найбагатший вибір продукту.

Звернемо увагу також на вплив наркотрафіку онлайн на глобальне здоров'я. Якщо наркотики стануть більш доступними через онлайн мережу, збільшиться кількість випадків гострих токсичних наслідків, розвитку залежності та супутніх розладів. Величезна кількість речовин та формул, які потрапляють на крипторинки – не перевірена хімічно та не протестована, а отже короточасний та довготривалий її вплив на людське здоров'я – невідомий, а тому й потенційне лікування таких пацієнтів (в тому випадку, якщо вони потраплять до медичного закладу) – значно ускладнюється. Це викличе зростання смертності молодого населення, а отже – посилення світової демографічної кризи. Отже, темна мережа та крипторинки представляють собою злочинну систему нового покоління. Вони пропонують наркочилерам світовий ринок для продажу їхнього продукту, можливість безстрашно продавати споживачам з якими вони незнайомі напряду (а це означає збільшення клієнтської бази), можливість торгувати анонімно в умовах мінімізованого ризику. Більше того, жоден уряд чи правоохоронна система не здатні об'єктивно оцінити кількісно обсяг наркотиків, що знаходиться в обігу на планеті. Наразі до темної мережі не мають вільного доступу Африка, Китай та Індія. З поширенням мережі Інтернет та покращенням шифрувального програмного забезпечення, її масштаби зростуть на розмір цілих країн.

Література

1. Clarke R., Knake R. *Cyber War: The Next Threat to National Security and What to Do About It*. New York: Ecco, 2011, p. 112.
2. Martin J., *Drugs on the Dark Net*. New York, 2014, p. 3.
3. Greenberg A. *Meet The Dread Pirate Roberts, The Man Behind Booming Black Market Drug Website Silk Road*. Forbes URL: <https://www.forbes.com/sites/andygreenberg/2013/08/14/meet-the-dread-pirate-roberts-the-man-behind-booming-black-market-drug-website-silk-road/?sh=7f4d067f8b73>

О. В. ПОПЛАВСЬКА

Хмельницький національний університет

НЕФІНАНСОВІ РИЗИКИ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА ЗА УМОВ ДІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АСИМЕТРІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЛОКАЛІЗАЦІЇ

В сучасних умовах поглиблення глобальних викликів кожне підприємство у процесі своєї господарської діяльності стикається з невизначеністю, що впливає його на бізнес. Найбільш суттєве зна-

чення в площині інформаційної асиметрії мають такі зовнішні джерела ризиків, як особливості інформаційної взаємодії підприємства та споживачів, розбіжність інтересів підприємства та груп впливу. Джерелом ризиків, що виникають при взаємодії підприємства та споживачів, може виступати залежність підприємства-виробника від ключових споживачів чи їхніх груп. Особливо актуальним це є для великих промислових підприємств, які спеціалізуються на складній продукції, споживачами якої є декілька великих клієнтів. Можливість виникнення ризиків, пов'язаних із розбіжністю інтересів підприємства та груп впливу (суспільних, екологічних організацій, ЗМІ), пояснюється низкою особливостей, таких як:

- переслідування відносно вузьких соціальних і екологічних цілей та надання їм безумовного пріоритету;
- протиставлення підприємницької діяльності та соціуму, наслідком чого є ігнорування економічних інтересів держави;
- нерівномірність розподілу ресурсів при вирішенні конфліктів та необхідність пошуку підтримки у більш широких суспільних верств населення;
- здатність впливати на рішення зацікавлених сторін;
- схильність до однобічного висвітлення інформації в ЗМІ.

Таким чином, суттєва розбіжність інтересів між підприємством та групами впливу, значна довіра суспільства до ЗМІ та недосконалі механізми інформування соціуму створюють підґрунтя для посилення інформаційної асиметрії та реалізації ризиків. Ризики соціально відповідального підприємства характеризуються багатомірністю та різноманітністю форм. Усі вони здатні негативним чином впливати на діяльність підприємства і можуть призвести до негативних наслідків. Усунення вказаних ризиків вимагає створення та впровадження захисних механізмів, таких як: підвищення якості внутрішнього та зовнішнього аудиту за рахунок навчання персоналу та використання послуг декількох аудиторських компаній; запровадження програми співробітництва з органами влади у вирішенні соціальних проблем регіонів присутності; проведення соціального діалогу з представниками основних груп впливу; внесення вимог щодо дотримання принципів соціальної відповідальності до угод, що регламентують діяльність сторонніх організацій, серед яких постачальники, аутсорсери, суміжні підприємства, що входять до одного об'єднання з підприємством-виробником, а в окремих випадках споживачі; проведення соціального аудиту основних партнерів підприємства; удосконалення оплати праці персоналу підприємства та моніторинг ефективності роботи працівників; підвищення відповідальності топ-менеджменту підприємства.

До основних заходів, здатних знизити ризики, що пов'язані з персоналом підприємства, відносяться створення ефективної системи матеріального стимулювання, що полягає у виплаті заробітної плати залежно від досягнутих результатів. Крім обсягу роботи, об'єктом контролю може виступати дисципліна працівників; термін виконання завдань; час, проведений на робочому місці тощо. Однак, не дивлячись на те, що сучасні технології дозволяють проводити контрольні заходи з мінімальним дискомфортом для персоналу, витрати на їх проведення мають наслідком не стільки покращення ефективності роботи, скільки отримання необхідної інформації щодо її оцінки. Іншою проблемою є необхідність співставлення витрат на моніторинг та контроль з втратами ефективності роботи персоналу, а також вигодами, що будуть отримані внаслідок контрольних заходів.

При середньогалузевій оплаті праці працівник розуміє, що за умови втрати робочого місця в новій компанії він може отримати таку ж оплату праці, як і на теперішньому місці роботи. Проте, виплачуючи високу заробітну плату або забезпечуючи значний соціальний пакет, підприємство робить звільнення більш затратним для працівника. На відміну від витрат на моніторинг і контроль, витрати на виплату високої заробітної плати безпосередньо стимулюють ефективність праці. Цей метод може бути ефективним у випадку, коли має місце нечисленність персоналу, а витрати на моніторинг та контроль є суттєвими. Перешкодою втілення цього методу є збільшення заробітної плати на інших підприємствах галузі. Наслідком поширення цієї практики буде втрата стимулюючої функції заробітної плати, а також зменшення робочих місць в галузі внаслідок зростаючого безробіття.

Зростання заробітної плати у часі є аналогом методу підвищення заробітної плати і примушує працівника більше цінити робоче місце із плином часу. Даний метод є більш справедливим, ніж наведений вище, оскільки пов'язує збільшення заробітної плати з набутим досвідом. Його недоліком є те, що існує ризик формування звичок опортуністичної поведінки на початковому етапі роботи працівника, коли заробітна плата відносно невелика.

При найманні персоналу значна увага приділяється отриманій освіті. Можна сказати, що робітники за допомогою документів про освіту подають ринковий сигнал роботодавцю, а ймовірність отримати роботу саме після закінчення навчання в навчальному закладі значно зростає. Більш здібні робітники отримують кращу освіту і підприємство буде наймати саме їх. Ризиком в цій ситуації може бути невідповідність між знаннями та оцінками в документі про освіту. Щоб запобігти такій ситуації, підприємство може вдаватися до таких за-

ходів соціальної відповідальності, як додаткове навчання працівників та участь у підготовці майбутніх робітників підприємства.

Серед заходів, що сприяють зниженню ризиків, пов'язаних з необачністю рішень керівництва і примушують менеджерів керуватися довгостроковими цілями розвитку, є введення на підприємстві інституту партнерства. Факторами, що сприяють усуненню ризиків з боку керівників підприємства, є не просто участь у прийнятті управлінських рішень, а й участь у розподілі прибутку та зобов'язання по відшкодуванню спільних витрат. Серед недоліків цього методу – обмеження за кількістю партнерів, а в деяких випадках – необхідність наймання сторонніх менеджерів, які, принаймні на деякий термін, будуть виключені з партнерських відносин.

Ще одним заходом щодо усунення ризиків, пов'язаних з розбіжністю короткострокових цілей масових власників цінних паперів та довгострокових цілей керівництва, є наділення різних груп власників різними правами на отримання дивідендів та правами на прийняття рішень стосовно розвитку підприємства. Правом голосувати наділені акціонери, серед яких, зазвичай, знаходяться представники топ-менеджменту, натомість утримувачі облігацій мають першочергове право на отримання частини прибутку. Це обмежує власників облігацій у розмірі отриманого прибутку і в засобах впливу на управлінські рішення, а також робить акціонерів остаточними одержувачами прибутку, що заохочує їх діяти найбільш ефективним у довгостроковому періоді способом.

Введення топ-менеджменту до складу акціонерів та наділення акціонерів правом приймати рішення має наслідком стабільний розвиток підприємства, приділення уваги комплексу соціально-економічних цілей і, в довгостроковому періоді, збільшення прибутку. Основними недоліками цього методу є фіксована величина виплат утримувачам облігацій, що може змусити їх шукати більш прибуткові варіанти вкладення інвестицій, а також те, що може існувати частина акціонерів, які маючи вплив на прийняття управлінських рішень будуть переслідувати цілі швидкого збагачення.

Усунення ризиків, викликаних розбіжністю інтересів підприємства з групами впливу та споживачами, може бути досягнуто декількома методами наведеними в таблиці 1.

Отже, для соціально відповідального підприємства існує широке коло заходів із нейтралізації зазначених ризиків, що є безсумнівною перевагою порівняно з підприємствами, які ігнорують соціальну відповідальність, так як чітко побудована система взаємин із зовнішнім та внутрішнім середовищами підприємства є предметом управління нефінансовими ризиками.

Таблица 1

**Характеристика методів усунення ризиків,
викликаних розбіжністю інтересів підприємства**

Розбіжність інтересів підприємства з групами впливу	Розбіжність інтересів підприємства зі споживачами продукції
<p>1) пошук соціальних проблем, які є вагомими для підприємства і найбільш пріоритетними для груп тиску і формування заходів щодо їх вирішення;</p> <p>2) взаємовигідним співробітництвом між підприємством та суспільними організаціями, у якому підприємство виступає джерелом ресурсів (матеріальних, інформаційних, фінансових), а суспільні організації приймають на себе організаційні зобов'язання і забезпечують досягнення поставлених цілей;</p> <p>3) формуванням інформації, що об'єктивно висвітлюють діяльність підприємства за рахунок взаємодії зі ЗМІ, підготовки соціальних звітів, участі у конкурсах та рейтингах соціальної відповідальності, створення умов для коректного висвітлення діяльності підприємства</p>	<p>1) проведення заходів для подолання інформаційної асиметрії з боку підприємства, а також створення умов для отримання об'єктивної інформації у тому випадку, якщо споживач бажає нести витрати на подолання інформаційної асиметрії;</p> <p>2) моніторинг благонадійності споживачів;</p> <p>3) виправлення недосконалостей контракту та запобігання подвійному трактуванню пунктів угоди;</p> <p>4) внесення до угоди положень щодо заборони використання продукції у цілях, що суперечать принципам соціальної відповідальності;</p> <p>5) введення до контракту положень, що стосуються соціальної відповідальності і які є досяжними для більшості благонадійних клієнтів (для запобігання їх несприятливому відбору)</p>

Н. В. РЕШЕТНИКОВА

Федеральное государственное бюджетное учреждение науки
Институт аграрных проблем РАН, г. Саратов, Российская Федерация

**ТРЕНДЫ ЦИФРОВОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ
В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННЫХ ГЛОБАЛЬНЫХ ВЫЗОВОВ**

Актуальные вопросы цифрового и инновационного развития обусловили изучение институциональных особенностей межотраслевых и внутриотраслевых взаимодействий в контексте экономического развития. В статье рассмотрены проблемы распространения инноваций, неравномерного доступа к инновационным технологиям, вопросы государственной поддержки, трендов развития, адаптивности институтов.

Распространение инноваций представляет собой процесс аккумуляции и внедрения новаторских решений. Он также включает в себя внедрение существующих технологий (например, покупка оборудо-

вания, разработанного в других странах, или подписание лицензионного соглашения на существующий патент). [4] Не смотря на то, что диффузия инноваций не относится к исключительно региональным явлениям, она неразрывно связана с межотраслевыми и внутриотраслевыми взаимодействиями, которые существуют между различными институтами экономики, многие из которых происходят в пределах локальной территории и в рамках «региональной инновационной системы».

Многие инновации, которые в условиях российской действительности относятся к технологиям будущего, доступны уже сегодня в более развитых странах, в связи с тем, что доступ к ним в мире распределяется неравномерно. Таким образом, самый актуальный вопрос инновационной политики заключается в том, когда и как принять в отечественную экономику и производство инновационные технологии. [3] А наибольшим риском является бездействие в отношении инновационного развития, так как происходит наращивание технологического отставания.

В последние десятилетия для технологических изменений характерен экспоненциальный тренд развития. Предполагается, что до 2030 года человечество столкнется с развитием пяти значимых технологических изменений: квантовых инноваций (распространение квантовых компьютеров), блокчейна (архитектура блокчейна и структуры проверки станут нормой и войдут в любую структуру базы данных); солнечной энергетики, биотехнологий и искусственного интеллекта. [1] Такой экспоненциальный рост технологий может привести к некоторым радикальным изменениям в мировых экономиках. Во-первых, это снижение цен на товары и услуги. Во-вторых, создание избытка предложения товара, поскольку инновации заменят некоторые природные материалы и улучшат производство других. В-третьих, сокращение валового внутреннего продукта по мере развития технологий может повысить производительность круговой экономики и развить повторное использование продуктов, которые могут снизить спрос на новые продукты. В этих условиях государству необходимо все больше конкурировать за человеческий капитал и ресурсы.

Масштабное инновационное обновление экономики и производства требует подходящих институциональных условий, а также стабильности финансовой системы. Важными аспектами инновационной политики являются налоговые льготы, механизмы поддержки и стимулирования инновационно активных предприятий. Инновационные цифровые технологии способны снизить влияние территориального фактора, сделать для сельских территорий более доступной образовательную среду, снизить транспортные расходы.

Высокая адаптивность государственных институтов, экономики и предприятий является неперенным условием сохранения конкурентных позиций на мировом рынке. Это предполагает развитие цифровых технологий и готовность общества к их увеличению в работе и жизни, высокие образовательные стандарты и инвестиции в человеческий капитал, совершенствование бытовых технологий и логистики для обеспечения мобильности торговли, развитие биотехнологий и других технологий будущего.

Мировой уровень технологического развития будет расти вне зависимости от темпов внедрения новшеств отдельными странами и регионами. В связи с этим необходимостью адаптироваться и одними из первых воспользоваться будущими изменениями ставит перед государством задачу по обеспечению научно-технического прогресса через стимулирование инвестиций в инновации, поддержку предпринимательства в новых для него нишах. [2] Отстающим в плане научно-технического развития сферам необходима государственная поддержка как по наращиванию их потенциала, так и осуществление протекционистских мер защиты от агрессивной конкуренции. Все эти действия требуют политики стратегического государственного развития и эффективной межотраслевой координации различных уровней экономической системы.

Меры по сдерживанию пандемии COVID-19 серьезно повлияли на мировое развитие цифровой экономики. Впервые возникла настолько масштабная потребность в цифровых технологиях во всех сферах общества – от образования до здравоохранения. На государственном уровне был оценен потенциал цифровых технологий для содействия реагированию на кризис, а также важность своевременного, безопасного и надежного доступа к данным. Надежная связь имеет важное значение для цифровой трансформации, поскольку она облегчает взаимодействие между государственными институтами, производственных организаций, потребителей. В связи с этим актуальным вопросом стал инклюзивный подход к цифровым преобразованиям в связи с региональной неравномерностью доступа к высококачественной связи.

Продолжающаяся цифровая трансформация экономики и общества дает множество возможностей по повышению доступности инноваций и росту эффективности агропродовольственного комплекса. Цифровые технологии предоставляют новые перспективы за счет расширения доступа к информации и создания возможностей для новых форм социального взаимодействия. Тем не менее, такие преимущества сопряжены с другими проблемами, поскольку цифровые технологии меняют структуру организаций, рынков и экономики, а

також викликають озабоченість по приводу рівності доступу до нових технологій та можливостям. Стремительні технологічні та цифрові трансформації відкривають перспективи розвитку для економічного та соціального секторів народного господарства.

Литература

1. OECD (2021), "Tools for trustworthy AI: A framework to compare implementation tools for trustworthy AI systems", OECD Digital Economy Papers, No. 312, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/008232ec-en>.

2. Бабкин А. В., Чистякова О. В. Цифровая экономика и ее влияние на конкурентоспособность предпринимательских структур. Российское предпринимательство. 2017. Т. 18. № 24. С. 4087–4102.

3. Осовин М. Н. Обоснование условий и факторов снижения региональной дифференциации инновационной активности. Вестник Волгоградского государственного университета. Экономика. 2020. Т. 22. № 3. С. 65–76.

4. Решетникова Н. В. Проблемы и перспективы перехода к цифровой экономике в агропродовольственном комплексе. Научное обозрение: теория и практика. 2020. Т. 10. № 9 (77). С. 1858–1868.

Н. П. ТАНАСИЄНКО, А. В. БОЧУЛЯ
Хмельницький національний університет

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасний рівень розвитку економіки передбачає активне використання Інтернету, супутникового зв'язку, нових технологій обробки, зберігання та передачі інформації, що, в свою чергу, робить актуальною проблему захисту персональних даних і забезпечення інформаційної безпеки держави і підприємств. Несанкціонований доступ до інформаційних ресурсів організацій, знищення, блокування, копіювання та використання інформації компаній в корисливих цілях третіх осіб завдають значної шкоди як окремим громадянам, так підприємствам і державі.

В сучасних умовах цифрової економіки існує велика кількість викликів і загроз економічній безпеці, подолання і протидія яким є надзвичайно важливим напрямом національної безпеки держави. Однак порушники, які посягають на економічну безпеку держави, організацій і громадян, все частіше знаходять нові і більш досконалі способи здійснення своїх зловмисних дій з використанням цифрових

технологій. Завдання державних органів, що забезпечують економічну та інформаційну безпеку – виявити такі способи, мінімізувати їх вплив у разі можливої реалізації та створити умови, спрямовані на підвищення інформаційної безпеки в умовах цифрової економіки [1]. Слід зазначити, що економічна та інформаційна безпеки є підсистемою національної безпеки (рис. 1) [2].

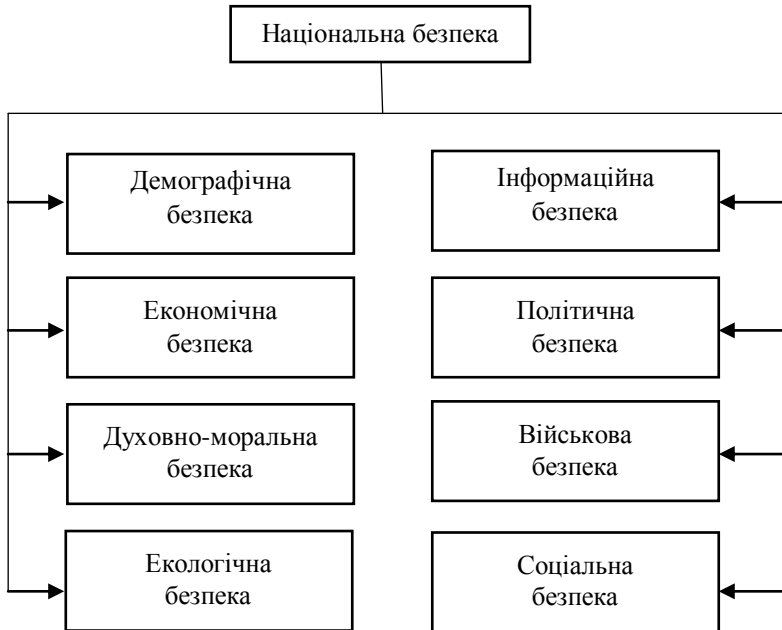

Рис. 1. Структура національної безпеки

Виходячи із стратегічних цілей, що визначають національні інтереси країни, впливають завдання, що дозволяють забезпечити сталий розвиток країни в довгостроковому проміжку часу.

Економічна безпека в системі національної безпеки відіграє фундаментальну роль, оскільки без економічного потенціалу неможливо протистояти зовнішнім загрозам з боку світової спільноти [3]. Для того щоб визначити, наскільки широко поширений доступ в інтернет для населення і організацій, проаналізуємо статистику України щодо розвитку інформаційного суспільства. Таким чином, ми визначили, що за станом на кінець 2017 р. близько 80 чол. населення з 100 мають мобільний широкопasmовий доступ в інтернет, при цьому зберігається тенденція до збільшення кількості абонентів.

Фіксований ширококутний доступ має 21 особа зі 100. Ця різниця обумовлюється розміром необхідних інвестицій провайдером в побудову телекомунікаційних мереж. В цілому, зростає кількість абонентів, що мають як фіксований, так і мобільний доступ в інтернет.

З метою підвищення інформаційної безпеки в умовах цифрової економіки, а, отже, і економічної безпеки країни, організації та людини зокрема, можна запропонувати наступні заходи:

- підвищення інформованості населення про можливі загрози в сфері цифрових технологій, про способи і види шахрайства, в результаті яких люди можуть втратити свої гроші, про те, як уникнути цього шахрайства, як підвищити безпеку своїх заощаджень і персональних даних, які є метою зловмисників;

- удосконалення нормативно-правової бази в сфері забезпечення інформаційної безпеки, можливе посилення покарань за вчинення злочинів проти економічної та інформаційної безпеки людей і країни. Також дуже важливо розробити нові правові норми щодо визначених випадків шахрайства, не охоплених існуючими законами;

- посилення роботи з блокування сайтів, розсилок та call-центрів шахрайських структур;

- побудова взаємодії з операторами не тільки мобільного зв'язку і телеком-провайдерами, а й ір-телефонії і месенджерів, а також підвищення взаємодії з профільними державними органами [6].

Література

1. Ярочкин В. І. Інформаційна безпека. Київ, 2014. 802 с.
2. Коротков Е. М., Беляев А. А. Управління економічною безпекою суспільства. Менеджмент в Україні і за кордоном. 2011. № 6. С. 9–25.
3. Гафнер В. В. Інформаційна безпека : навч. посібник. Київ : Фенікс, 2010. 324 с.
4. Жмуров Д. В., Протасевич А. А., Костроміна А. С. Ера милосердя. Шляхи розвитку злочинності DOI 10.17150/2411-6262.2019.10 (2). Baikal Research Journal. 2019. Т. 10, № 2. URL: <http://brj-bguer.ru/reader/article.aspx?id=23010>.
5. Суходолов А. П., Антонян Е. А., Рукина М. В. [та ін.]. Блокчейн в цифровій кримінології: постановка проблеми. DOI 10.17150/2500-4255.2019.13(4). Всеукраїнський кримінологічний журнал. 2019. Т. 13, № 4. С. 555–563.
6. Булай Ю. Г., Булай Р. І. Профілактика та протидія кіберзлочинності, а також міжнародним кіберзагрозам. Академічна думка. 2017. № 1. С. 31–35.

Зміст

Секція 1.

Теоретичні аспекти розвитку національної економіки та концептуальні засади забезпечення національної безпеки

Бушовська Л. Б.

Сутність кадрової безпеки підприємства та її складові3

Мороз Л. І., Коваленко Н. М.

Роль ДП «Запорізьке машинобудівне КБ «Прогрес»
ім. академіка О. Г. Івченка» у розвитку світової авіації
та національній безпеці України5

Мейш А. В.

Етичні принципи та норми поведінки
як крок встановлення суспільної довіри в депутатській діяльності8

Павловська І. Г.

Основні підходи до управління ланцюгами створення вартості
у харчовій промисловості 12

Рутко Д. Ф.

Теоретические аспекты политики импортозамещения
в контексте обеспечения экономической безопасности государства 15

Скорик Г. І.

Теоретичні та прикладні засади реалізації
конкурентної політики в Україні 18

Поплавська О. В., Шуляк Д. Р.

Загальнотеоретичні аспекти дослідження екологічної безпеки20

Тюріна Н. М., Карвацка Н. С., Назарчук Т. В.

Міжнародне оцінювання результатів управління економікою України23

Цурканенко М. А.

Забезпечення енергетичної безпеки України
за рахунок впровадження заходів з енергоефективності26

Kadagishvili L. V., Bezhitashvili N. A.

Mechanisms for Regulating Ecological Problems in Agribusiness
(the case of Georgia)29

Mads Blichfeldt Nielsen, Ядуха С.Й., Мороз С.В.

Основні акценти контролю за транспортно-логістичними системами
торговельних підприємств33

Секція 2.

Макроекономічне моделювання та роль фінансових механізмів у стабілізації кризових явищ національної економіки

- Завгородня Т. П., Проскурович О. В., Горбатюк К. В.**
Перспективи розвитку циркулярної економіки в Україні.....37
- Квасницька Р. С.**
Сучасні підходи до вибору методичного інструментарію оцінки рівня фінансової безпеки банківських установ.....39
- Садова У. Я., Сорочак О. З.**
Оцінювання конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я за допомогою багатовимірних математико-статистичних методів45

Секція 3.

Інтелектуальний капітал економіки України та його значення в становленні інноваційно-інвестиційних систем

- Бондаренко М. І., Шинкар Д. Ф.**
Формування національного інтелектуального капіталу в Україні: проблеми та перспективи47
- Еремян О. С.**
Інвестиції в людський потенціал в умовах постаріння населення50
- Танасієнко Н. П., Манчевський В. В.**
Теоретичні аспекти дослідження соціальної безпеки та проблеми її забезпечення.....52
- Цвігун Т. В.**
Кадрова та інформаційна складова економічної безпеки підприємства55

Секція 4.

Сучасні виклики і загрози у сфері національної безпеки

- Григорук П. М., Хрущ Н. А., Григорук С. С.**
Аналіз соціально-економічних наслідків COVID-19 у контексті загроз національній безпеці України57
- Диха М. В., Диха В. В.**
Енергетична безпека України у контексті загрози запуску «Північний потік – 2».....60
- Запорожець Г. В.**
Трудова міжнародна міграція Українців як фактор загрози майбутньому України63

Кримчак Л. А., Лісовський І. В., Ядуха С. Й. Еколого-економічна безпека підприємства як складова економічної безпеки держави	66
Любохинець Л. С. Міжнародні індикатори оцінки конкурентоспроможності національної економіки в безпековому середовищі	69
Мейш А. В. Запровадження податку на виведений капітал як один із ключових елементів національної економіки	73
Мороз С. В., Мейш А. В. Проблеми монополізму економіки України	75
Рудніченко С. М., Гавловська Н. І., Рудніченко М. М. Інвестиційний клімат та економічна безпека макрорівня: взаємозв'язок та взаємозалежність	78
Танасієнко В. П., Mía Solehmainen Вплив пандемії COVID-19 на економіку України	80
Цвігун Т. В., Форня Д. Г. Проблема державного боргу України	82

**Секція 5.
Європейський вектор –
пріоритетний напрям розвитку економічних систем**

Битий А. В. Тенденції розвитку міжнародного консалтингу	85
Бушовська Л. Б., Волоховський Д. А. Туризм як форма розвитку міжнародних відносин	87
Закрижевська І. В., Сидорук О. А. Особливості співпраці Німеччини та України	89
Мороз С. В., Anna Nagaitseva Етапи та тенденції розвитку світової логістики спричинені пандемією COVID-19	93
Цільвік О. В. Державний ринковий нагляд як ефективний інструмент захисту національних економічних інтересів в умовах стрімкої діджиталізації торгівлі	96
Oskar Sandberg, Любохинець Л. С., Кашпіровський Д. О. Особливості формування економічної безпеки України в умовах глобалізаційних трансформацій	99

Секція 6.
Інформаційна безпека та цифрова економіка

Afanasieva O. K., Kuzmenko A. M., Uktayinets O. O. Threats to development in the digital economy in the field of maritime business.....	103
Ralf Schlegel, Бушовська Л. Б. Значення інформаційних технологій у сучасній економіці	105
Гавриленко Н. В., Чернецька Я. С. Концепція обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання.....	108
Красношлик А. В. Тенденції наркотрафіку в кіберпросторі та виклики глобальній міжнародній системі.....	111
Поплавська О. В. Нефінансові ризики соціально відповідального підприємства за умов дії інформаційної асиметрії та шляхи їх локалізації.....	113
Решетникова Н. В. Тренды цифрового развития экономики в условиях современных глобальных вызовов.....	117
Танасієнко Н. П., Бочуля А. В. Роль інформаційної безпеки в умовах цифрової економіки	120

УДК 338(4/9):330.1:339.9
I-72

*Рекомендовано до друку науково-технічною радою
Хмельницького національного університету,
протокол № 9 від 01.11.2021*

Подані матеріали VI Міжнародної НПК «Інструменти регулювання національної економіки та національної безпеки в умовах сучасних глобальних викликів», проведеної 5–6.11.2021 р., м. Хмельницький.

Збережена авторська редакція. Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність посилань тощо несуть автори.

Редакційна колегія:

Бондаренко М. І., к.е.н., доц.; *Битий А. В.*, к.е.н., ст. викл.;
Любохинець Л. С., к.е.н., доц.; *Бушовська Л. Б.*, к.е.н., доц.;
Мейш А. В., к.е.н., доц.; *Мороз С. В.*, к.е.н., доц.; *Танасієнко Н. П.*, к.е.н., доц.;
Поплавська О. В., к.е.н., доц.; *Цвізун Т. В.*, к.е.н., доц.; *Ядуха С. Й.*, к.е.н., доц.

I-72 **Інструменти регулювання національної економіки та національної безпеки в умовах сучасних глобальних викликів** : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 5–6 листоп. 2021 р.). – Хмельницький : ХНУ, 2021. – 126 с. (укр., рос., англ.).
ISBN 978-966-330-399-4

Розглянуті аспекти розвитку національної економіки та засади забезпечення національної безпеки; особливості фінансових механізмів в економіці країни; проблеми інтелектуального капіталу в становленні інноваційно-інвестиційних систем; сучасні виклики і загрози національній безпеці; особливості цифрової економіки.

Для керівників підприємств, фахівців, викладачів і студентів економічних ЗВО.

УДК 338(4/9):330.1:339.9

ISBN 978-966-330-399-4

© Автори статей, 2021

© ХНУ, оригінал-макет, 2021

Наукове видання

**Інструменти регулювання
національної економіки та національної безпеки
в умовах сучасних глобальних викликів**

Матеріали
VI Міжнародної науково-практичної конференції
5–6 листопада 2021 р. (м. Хмельницький)

Відповідальний за випуск: *Любохинець Л. С.*

Випусковий редактор: *Яремчук В. С.*

Технічне редагування, коректування і верстка: *Чопенко О. В.*

Оформлення обкладинки: *Бобровський О. В.*

Підписано до друку 04.11.2021. Формат 30×42/4.

Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Друк різнографією. Ум. друк. арк. – 7,43. Обл.-вид. арк. – 7,23.

Тираж 50. Зам. № 192/21

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі ХНУ.
29016, м. Хмельницький, вул. Інститутська, 7/1.
Свідоцтво про внесення в Державний реєстр, серія ДК № 4489 від 18.02.2013 р.